

TORPAN POIKA.

KUVAUS KANSAN ELÄMÄSTÄ.

Kirjoittanut

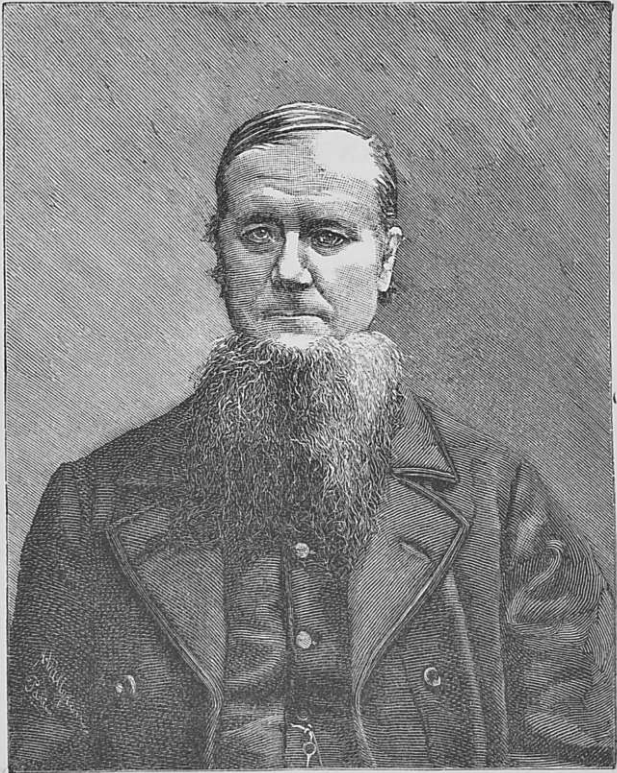
P. Päivärinta.

Ynnä tekijän elämäkerran ja muotokuvan kanssa.

PORVOOSSA 1883.

Werner Söderström,

Kustantaja.

P. Päivärinta.

FORPAN POIKA.

KUVAUS KANSAN ELÄMÄSTÄ.

Kirjoittanut

P. Päivärinta.

Ynnä tekijän elämäkerran ja muotokuvan kanssa.

❖❖❖❖❖

PORVOOSSA 1883.
Werner Söderström,
Kustantaja.

EUROOPAN POIKA.

KUVAUS KANSAN ELÄMÄSTÄ.

R. PÄIVÄNÄ.

PORVOSSA 1883.

W. L. SÖDERSTRÖM
G. L. SÖDERSTRÖM'IN KIRJAPAINOSSA.

Pietari Päivärinta syntyi 18 p. Syyskuuta 1827 Ylivieskan pitäjässä; vanhemmat asuivat siellä huonemiehinä Ylivieskan kylän takalistolla olevassa Hevoskangas nimisessä torpassa. Isä, oikeastaan Reisjärveltä kotoisin, oli sinne tullut työn ja paremman leivän ha'ussa, perehtyi asumaan ja nai kylän sepän tyttären Liisa Raution; hän oli hiljainen luonnostansa, tuiki siivo mies, joka enimmäiten seurasi tuota kultaista ohjetta: sinulla on yksi suu, kaksi korvaa. Äiti oli lahjakas ihminen, tunnokas ja kärkeäluontoinen; kun pietismi Paavo Ruotsalaisen levittämänä rupesi saamaan jalansiaa pitäjässä oli hän ensimmäisiä uuden opin seuraajia. Myöhemmin isäkin siihen antautui ja teetti itselleen korttiröijyn, joka oli lahkon välttämätön ulkonainen tunnusmerkki. Pietari oli vanhin neljästä sisaruksesta; jo aikaisin opettivat vanhemmat poikaa lukemaan, koska siihen osoitti halua, ja kirjoittamista-kin sai hän mitenkuten oppia. Muutoin oli kasvatus ankara, lasten pienimpiäkin virheitä rangaistiin kovasti. Vanhempain varat eivät olleet suuria, kuitenkin saivat he ahkeralla työllä niitä perheelle riittämään, kun olivat terveinä, mutta niin ei aina ollut laita. Joskus vanhempain sairaina ollessa täytyi Pietarin katkeralla mielellä ja itkien lähteä kerjuullekin.

Kymmenvuotiaasta alkain ansaitsi poika vieraalta omalla työllään leipäänsä. Väkipuolena hänen kovassa työssä ollessansa, vikaantui silloin oikea käsi turmiolle. Kun Päivärinta oli 22 vuoden vanhana nai hän pienen talon tyttären Liisa Tuomikosken. Molemmat olivat naimisiin mennessään tyhjät kuin taivaan linnut, mutta kätten työllä hankkivat he elatustansa ja ostivat sittemmin velaksi Ylikorven uutistalon; salon honkien huojuessa he siihen raivasivat asuntonsa. Kun olivat neljä vuotta täällä asuneet tuli Päivärinnalle kutsumus

ruveta lukkarin-siaiseksi Alavieskaan. Hän oli näet äidiltään perinyt kauniin ja sointuvan äänen ja yhteen aikaan lukkariksi opetellutkin. Tuota kutsumusta hän noudattikin ja muutti 1856 Alavieskaan; viisi vuotta myöhemmin, suoritetuansa kiitoksella Vaasassa A. Nordlundille tutkinnon lukkarinvirkoja varten, hän haki ja pääsi lukkariksi Oulunsaloon, ja sieltä 1868 syntymäseurakuntaansa Ylivieskaan. Valtiopäivillä 1882 oli Päivärinta Salon tuomiokunnan edusmiehenä talonpoikaissäädystä.

Pienuudesta asti oli Päivärinnalla ankara lukuhalu. Toisten palveluksessa vielä ollessansa osteli hän jo kirjoja ja tilasi sanomalehtiä, vaan varsinkin sittemmin naimisiin mentyänsä, vaikka kyllä varat olisi muuallekin tarvittu. Etenkin hän aina hehkuvalla mielellä seurasi kansallisuuden aatteen taisteluita maassamme. Muutoin kaunokirjalliset teokset häntä enimmäin miellyttivät ja innostuttivat; lukeissansa hän herkässä mielessään tunsii kertomuksen henkilöin murheita, iloitsi heidän ilojansa. Alavieskasta hän itse ensimmäisen kerran sanomalehtiin kirjoitti ja kirjeet herättivät kohta jonkunlaista huomiota. Oulunsalossa 1867 kesäkyntöä kynnettäessä, pisti yht'äkkiä päähänsä ajatus: mitähän jos yrittäisit sinäkin jotain kirjateosta kyhäämään! Muistissa oli hänellä kansan suussa kulkevia kertomuksia ison vihan ajoilta, — ja nyt tuumasta tekoon. Näin syntyi Seurakunnan kosto, muistelmia ison vihan ajoilta, jonka 1867 Oulussa painoon kustansi Juh. Bergdahl maksaen siitä tekiälle 60 markkaa. Samaan aikaan kokoili ja toimitti Päivärinta myöskin painoon heränneitten, Österbladin, Lagusen, Ruotsalaisen y. m. lähetyskirjeitä ystävilleen nimellä Parannuksen harjoitus, sekii Bergdahlin kustantama.

„Seurakunnan kosto“ jäi kuitenkin pitkinä aikoina Päivärinnan ainoaksi kaunokirjalliseksi tuotteeksi. Eräs hänen tekemänsä näytelmä ei koskaan tullut painetuksi. Sanoma-

lehtikirjoituksia häneltä kuitenkin aina välistä ilmautui. Silloin tapahtui syksyllä 1876 että hän iljamella kaatui ja taittoi jalkansa, jotta joutui vuoteelle moneksi viikoksi. Juuri siihen aikaan oli Kansanvalistusseura julistanut 600 markan suuruisen kilpapakinnon, joka annettaisiin paraasta alkuperäisestä suomenkielisestä, kansan elämää ja tapoja kuvaavasta kirjateoksesta. Tästä kehoitettuna ryhtyi Päivärinta, niin pian kuin oli sen verran parantunut, että voi sängyssä istua, kirjoittamaan kertomusta Elämäni, perhe-elämällinen kuvaus, jonka kansanvalistusseura, vaikk'ei katsonut voivansa antaa julistettua palkintoa, 1877 Helsingissä julkaisi kustannuksellaan, maksaen siitä 600 markan palkkion. Sen jälkeen on Päivärinta käyttänyt kaikki vapaat hetkensä ja aikansa kirjallisiin toimiin. „Suomen Kuvalehdessä“ ja sittemmin eri kirjana on ilmestynyt Elämän havainnoita, joissa hän luontevasti kuvaa Suomen, varsinkin syntymämaakuntansa Pohjanmaan mahtavaa luontoa vuolaitten jokien varsilla, sinisaloin liepehillä, esittää sen kestävänsä kansan elämää ja taisteluita mataloissa mökeissänsä. Mainittakoon näistä kertomuksista etupäässä Mökin Maiju sekä Vaimoni. Kansanvalistusseuran kalenterissa vuodelle 1882 painettiin (1881) vilkkaasti kerrottu uutelo Pentti ja Inka. Seuraavana vuonna 1882 ilmestyivät ensin sanomissa, sitten erikseen Tahdon voima ja Naimisen juoruja. „Uuden Suomettaren“ uutelo-osastossa vuonna 1883 on ollut uusi pitempi Päivärinnan kertomus nimeltä Tintta-Jaakko, kuvaelma kansan elämästä.

SISÄLLYS:

I.	Talo ja torppa	Siv.	1.
II.	Torpan poika ja talon tyttö	„	23.
III.	Nuorukainen ja neiti	„	42.
IV.	Aviopari	„	73.
V.	Häviö	„	86.
VI.	Uusi isäntä	„	100.
VII.	Kestikievarissa	„	116.
VIII.	Häissä	„	127.
IX.	Tuhlaaja-poika	„	136.

I. Talo ja Torppa.

„**T**uhatjärvisen maan“, Suomen, ihanimmassa paikkakunnassa, järveen pistävällä korkealla niemellä on talonpojan talo. Se oli vaan tavallinen talo, jossa työtä tehden, vaivaa nähden ja säästäen elää kitkuteltiin tavallista talonpojan niukkaa elämää, eikä se siis semmoisenaan voinut vetää paikkakunnan huomiota puoleensa. Talon tilukset olivat maa-laatunsa ja asemansa puolesta oivalliset ja näköala talosta oli mitä ihanin: tuolla maan puolella avara tasanko tiheine taloineen ja ihanine viljavainioineen; toisella puolen taloa järven lahdemat, jotka tuuheain havu- ja lehevien lehtipuiden raoista pilkistelivät esiin. Lahdelmien toisella puolen kohosivat järven äyräät jyrkkinä penkereinä, joista tuuheaa metsä suorana ja uljaana yleni pilven-hattaroita kohden, jotka kilvalla liitelivät taivaan laella. Sopipa jonakuna tyynenä, kauniina kesä-iltana luoda talosta silmänsä ympäristöön, jolloin länteen laskeuva auringon loimo kultasi puiden latvat järven äyräillä ja mäkien nyppylöillä, jolloin sorsaparvet poikueinensa uiskentelivat tyynissä ja peilikirkkaissa, poimuttelevissa ja sinne tänne hajauneissa järven lahdelmissa, jolloin kyntörastas lauleli rannoilla olevissa puissa satasävelisiä laulujaan, jolloin kalaparvet iloissaan pyrähtelivät ja loiskahtelivat järven sinikalvossa Vellamon utuliepehissä, venheessä istuvan onkimiehen ympärillä, joka heistä yhden ja toisen petoksella ketjautti venheensä pohjalle päristelemään, ja jolloin rehoittavat vilja-kasvit hymyilivät kylän viljavainioilla. — Oi, kuinka paljon Luoja näkyi jakaneen

hyvyyttänsä tuolle tienoolle! Missä muualla maailmassa olisi kauniimpaa, missä jalompaa?

Tämän noin hyvillä tiluksilla ja kauniilla näköalalla lahjoitetun talon nimi on Niemi-Mäkelä, joka löytyy erään pitäjään Peltolan kylässä.

Luulisi kai asukasten puheena olevassa talossa olevan varakkaita, mutta niin ei kumminkaan ollut, niinkuin jo osaksi edellisestä tiedämme. Kokemus on kaikkina aikoina todistanut sen tosiasian, että tuotteliaalla tilalla ovat asukkaat useinkin köyhtyneet ja hävinneet, sillä maan hyvät tulot ovat polvi polvelta veltostuttaneet asukkaat ja vierauttaneet heidät pois maanviljelijöille niin tarpeellisesta ja välttämättömästä työn teosta. Ja usein on myöskin käynyt niin, että ihmiset karuilla maatiloilla ovat hyötyneet, sillä ne eivät ole asukastensa sallineet pitkään ristissä-käsin loikoa, jos mieli siinä elää ja toimeen tulla, ja niin on utteruus pysynyt voimassa polvi polvelta.

Niemi-Mäkelän väki oli juuri tuota hyvän tilan veltostuttamaa väkeä, jonka ohessa heidän toimeliaisuutensakin oli veltostunut; sentähden vaipuivat he vaipumistaan velkakuormansa raskaan painon alle. Kauvan he kokivat kippuroida ja ponnistella yhä paisuvaa velkaantumistaan vastaan, että edes olisivat pysyneet isäinsä maalla; sillä ei toki mikään ole talonpojalle raskaampaa eikä katkerampaa kuin luopuminen pois rakkaalta maatilaltansa, jossa isän isät ovat niin monta polvea asuneet, jossa joka salo ja niemi on niin tuttu, jossa joka puu, joka kivi ja kanto niin elävästi muistuttaa lapsuuden leikeistä, nuoruuden iloista, miehuuden vaivoista, ponnistuksista ja kärsimisistä, myötä- ja vastoin-käymisistä. — Oi, kuinka monen kansalaisemme on kumminkin täytynyt tuo karvas pala niellä ja jättää ne penkereet, jotka maailmassa olivat hänelle rakkaimmat!

Mikäpä siinä oli Niemi-Mäkeläisilläkään neuvona, sillä he olivat jo kauvan kokeneet lainoilla velkojansa maksaa; mutta se keino ei lyhentänyt heidän velkojansa, vaan päinvastoin enensi niitä ja viimein tuli pää vetäville. Tosin he

koettivat pahaa poistaa raatamalla joskus satunnaisia isoja uudisviljelyksiä, mutta ne yritykset menivät päin mäntyyn, sillä työ ei tullut koskaan toimella tehdyksi, ja lisäksi tuli vielä se seikka, että silloin kun uudisviljelyksiä oli ensin kylvössä, tuli aina halla ja korjasi yhdellä iskulla kaikki pois, ja summittaisiin tehdyt isot ennakkolaskut tuloista siten aina menivät — poroon. Siis nekin yritykset paremmin edistivät kuin estivät häviötä.

Jospa he olisivat työnsä tehneet alusta alkaen, joka paikassa ja joka aika, kunnollisesti; jospa he eivät olisi summittaisiin ryhtyneet satunnaisiin, isoihin, yli varainsa meneviin uusiin viljelyksiin; jospa he olisivat tehneet työtä vakavasti, peruksellisesti, katsomatta aikoihin ja säihin ja toivomatta ihmeitä tekevää onnea taivaasta, niin kenties ei heidän olisi tarvinnut luopua Niemi-Mäkelän maalta — niin, niin — jospa ja kenties — siinäpä se on asia! — Mutta maailman meno on niinkuin se on!

No niin! Vaikka meidän kyllä käypi sääliksemme Niemi-Mäkelän asukkaat, emme heitä kumminkaan saata enään auttaa, sillä asia on niinkuin se on: isien maa tuli vieraalle myötäväksi!

Kun tuli tiedoksi, että Niemi-Mäkelä tulee myötäväksi, ilmestyi vieraasta paikkakunnasta ostaja. Hän tuli eräänä pyhäiltana Peltolan kylään ja ajoi Jäykkälän taloon, joka oli Niemi-Mäkelän likimäinen naapuri. Vieraalla oli niin uljas hevonen ja niin loistavat hevos-kalut ja muut ajoneuvot, ett'ei mointa kylässä oltu ennen nähty. Heti vieraan kartanolle tultua, keräysi hänen ympärillensä uteliasta kansaa, joka ihmetteli vieraan kaunista hevosta, sen kiiltävää karvaa, kattilan-sangan muotoista kaulaa, tulsia sähkökyviä silmiä, korkeaa kokoa ja pyöreää kaunista ruumista. He ihmettelivät vieraan hevos-kaluja, niiden kauniita tupsuja ja hopean värisiä heloja ja nastoja, ja vielä vieraan kaunista kiiltävää rekeä kauniine tupsuinensa ja nahkapeiteinensä. Eikä se kumma ollutkaan, jos he niitä ihmettelivät; sillä Peltolan kylä oli tiheästi asuttu ja he elivät yksistään maan-

viljelyksellä, jonkatähden kylän viljelykset olivat laajenneet niin avaroiksi, että metsien oli ollut pakeneminen loitommaksi, ja heidän hevosensa saivat kesät olla auran, karhin ja kärryjen edessä ja talvet vetämässä kuormia kotia; sentähden eivät Peltolan kyläläisten hevoset joutaneet korskumaan. Tuommoisia hopean kirkkaita hevos-kaluja eivät he myöskään tarvinneet, vaan lujia, valkeoita rahkeita. Kirkkorekinä heillä oli vaan öljymaalilla maalatut reet, eivätkä ne siis niin ankarasti kiiltäneet kuin vieraan reki, eikä niissä ollut nahkapeitettä eikä kauniita tupsuja; kummako se sitten oli, jos kyläläiset ihmettelivät vieraan hevosta ja kaikkia ajoneuvoja.

Vieras oli itseki hyvässä asussa: hänellä oli iso, kallis turkki päällä, joka oli pitkällä ja paksulla, kirjavalla vyöllä köytetty kiinni; kaulassa oli hänellä isohko messinkilukkoinen matkalaukku; kaikkien noiden tähden luulivat kyläläiset vierasta joksiki herraksi.

Kun vieras oli saanut hevosensa riisutuksi ja seinään kiinni lujasti sidotuksi, kääntyi hän ihmisiin päin ja kysyi: „Onko tässä tämän talon isäntä saapuvilla?“

„On“, kuului vastaus.

„Saisinko rahan ja hyvän sanan edestä itselleni kortteeria, hevoselleni ruokaa ja suojaa?“ kysäsi tullut.

„Miks'ei. Mistä herra on kotoisin?“

„En minä ole mikään herra“, sanoi vieras.

„Mikäs sitten?“

„Olenpahan talonpoika V:n pitäjäästä; pääasia on vaan, että saan maksun edestä, mitä olen pyytännyt?“

„Johan olen sanonut, että saatte, mutta mitä teidän hevosellenne pitää antaa ruoaksi?“

„Kaksi kappaa kauruja tällä kerralla.“

„Niitä ei ole tällä kerralla; halla pani kaurat tänä vuonna ja vanhoja ei ole.“

„Ohria teillä on?“

„On.“

„No antakaa niitä sitten pari kappaa!“

Isäntä lähti toimimaan ohria vieraan hevoselle ja kehoitti häntä itseään menemään huoneesen; vieras meni.

Kun isäntä tuli huoneesen, kysyi vieras häneltä: „Tiedätekö, isäntä, möisikö tässä teidän kylässä kukaan maantansa?“

„Olen kuullut, että Niemi-Mäkelä myötäisiin“, sanoi isäntä.

„Näkyykö myötävä talo tähän teille, voisitteko osoittaa sen minulle?“

„Se näkyy tähän periakkunaan, tulkaa ja katsokaa!“ sanoi isäntä, kävellen akkunaa kohden. Kun vieras oli myös tullut akkunan tykö, osoitti isäntä sormellansa ja sanoi: „myötävä talo on tuo, joka on tuolla järveen pistävällä korkealla niemellä“.

„Olen kuullut siitä; asema on kaunis! Minun täytyy saada talo omakseni ja vielä huomenna, mutta älkää kumminkaan puhuko tätä kenellekään ennen huomis-iltaa!“ sanoi vieras ja hymyili viekkaasti.

„Mitäpä minä hänestä puhuisin“, sanoi Jäykkälän isäntä; mutta hänen korvissaan soi niin kummalliselta tuo kieltäminen, ett'ei hän saisi sanoa kenellekään vieraan haluavan ostaa Niemi-Mäkelää, että vasten tahtoansaki juolahti hänen mieleensä ajatus: „ei tuo ole ikänä oikein kelpo mies“.

Emme huoli sen enempää kertoa vieraan olosta Jäykkälässä sinä yön seutuna; mainitsemme vaan sivumennen, että vieraan hevonen sai ohria ja muuta ruokaa, niin paljon kuin halusi, ja että kun vieraalle laitettiin ruoka, tarjosi isäntä hänelle ennen syömään rupeamista ruokaryyppyä, mutta vieras ei huolinut siitä eikä sanonut koskaan vielä viina-ryypänneensä. Sen kuultuaan, rupesi isäntä katumaan ajatustansa vieraan kelpomiehisyydestä. Mutta kun oli syöty ja tovi tupakoitu, nouti vieras reessään olevista eväs-varoistansa pullon, jota hän kutsuu „koljakkipotelliksi!“ Siitä hän laittoi totia „illan kuluksi“, niinkuin hän sanoi, ja tarjoeli totia isännälle ja muilleki talon miehille. Lisäksi tuolle „illan kululle“, noudatti vieras maakauppiaalta tusi-

nan olutta“, jota hän joi niinkuin rannan vettä ja tarjoeli talon isännällekin.

„Minä en juo enää mitään“, sanoi Jäykkälän isäntä, kun vieras pakoitti häntä olutta juomaan.

„Mitä? Eihän tässä vielä ole liikoja juotu“, sanoi vieras.

„Kaikki on liikaa, mitä yli ruumiin tarpeen nautitaan, olipa se sitte vaikka vaan puhdasta vettä“, sanoi Jäykkälän isäntä.

„Kaikkia! Juohan tuota olutta niin paljon kuin tahtoo“, sanoi vieras.

„Niin mutta minä en ole koskaan kilvoitellut sitä, kuinka paljon minä jaksaisin juoda, vaan olen aina tarkoittanut, kuinka vähimmällä aikaan tulisin“, sanoi Jäykkälän isäntä ja siihen se puhe loppui.

Näin iltaa viettäen tuli vieras kauhean puheliaksi ja jo samana iltana tiedettiin Jäykkälässä, että vieras oli mahdollottoman rikas mies. Hän oli kotipitäjäässään myönyt kaikki tilansa pölkky metsät pölkkyherroille ja viimein koko tilansa; näin tavoin oli hän saanut useampia kymmeniä tuhansia markkoja kukkaroonsa.

Kaikki nuot huomattuaan, rupesi Jäykkälän isäntä katumaan peruutustaan vieraan kelpomiehisyydestä, sillä hän piti pahana entenä tuon „koljakin“ ja oluen kelpaamisen, vaikk’ei hänelle ollut kelvannut viinaryyppy ruuan alle!

Kun aamu tuli, pyysi vieras Jäykkälän isännän kumppanikseen Niemi-Mäkelään maankaupan tekoon, johon ehdotukseen isäntä suostuikin. Vieras oli jo ennen kylään tuloaan urkinut tiedot Niemi-Mäkelän talosta, tiluksista ja sen asukasten hädästä, jonkatähden hänellä oli toivo saada kaupat mielensä mukaan sujumaan.

Kun maan-ostajat tulivat Niemi-Mäkelään, kysyi vieras heti isännältä: „Myöttekö te maanne?“

„Kun vaan hinnoissa sovitaan, niin myödään tämä talo“, oli vastaus.

„Paljonko vaaditte maallanne?“

„Kahdeksantuhatta markkaa, yhdessä maksupostissa.“

„Se on liian paljo näin alasmenneestä maasta; ottakaa neljätuhatta paikalla kouraanne!“

„Ei niin halpaan hintaan käy maatansa myöminen.“

„Minun täytyy sitte lähteä muualta maan-ostoon; kyllä minä maita saan“, sanoi vieras; samassa löi hän kädellään rinnallansa riippuvaan matkalaukkuunsa ja sanoi: „Täällä on millä vastataan.“

Kun Niemi-Mäkelän isäntä luuli rahamiehen menevän pois tyköään ja kaupan aikaan-saaminen heille kumminkin oli ainoa pelastuksen ehto, lasi hän maansa hinnan kuuteentuhanteen, mutta sitä innokkaammin tarjosi ostaja neljätuhatta! Jäykkälän isännän kävi kovin sääliksi uupuneen naapurinsa perinpohjainen häviö, sillä jos he olisivat maansa myöneet tarjottuun hintaan, ei heille itsellensä olisi jäänyt mitään, vaan ne neljätuhatta markkaa olisivat kaikki menneet entisiin velkoihin; varsinkin harmitti häntä se seikka, kun naapurinsa oli joutunut tunnottoman seikkailijan kelkkaan, jonkalaiseksi hän nyt jo vieraansa tunsu. Hän koetti sopivassa tilaisuudessa iskeä silmää Niemi-Mäkelän isännälle, ett'ei hän möisi maatansa niin helppoon; mutta hän ei käsittänyt, oliko se kieltämisen vai kehoituksen merkki. Jäykkälän isäntä koki kaikin tavoin Niemi-Mäkelän isännälle saada tietoa tuosta; mutta se oli mahdotoin, sillä ostaja piti hänen niin tarkoin silmällä kaikkine liikkeineen, että eri mielipiteitä ei voinut ilmituoda.

Kun ostaja yhä vaan pysyi tarjouksessaan, sanoi Niemi-Mäkelän isäntä viimein alakuloisesti: „En tiedä! Pitänee käydä toisilta miehiltä kysymässä, mitä he siihen sanovat“, ja niin lähti hän huoneesta ulos.

„Nyt meidän kaupamme käypi hyvästi“, sanoi vieras, talon isännän pois mentyä.

„Niin se käypi.“

„Maa lienee ainakin kahdeksantuhannen arvoinen?“

„Kahdenki-toista tuhannen.“

„Se on kaunis voitto!“

„Saisitte te siitä maksaa sen hinnan, jonka he vaativatkin; kyllä sittekin voittoa jäisi.“

„Mikä pakko maksaa paljoa, kun vähemmälläkin saa? Ja ilman sitä, olisihan teillä itsellänne ollut kyllin aikaa maksaa maasta isot hinnat.“

„Minä en tarvitse sen enempää maata, kuin mitä minulla on“, sanoi Jäykkälän isäntä ja teetteli lähteäkseen ulos.

„Mihin sen nimessä te menette? Pysykää huoneessa, siksi, kuin kaupat on tehty ja kirjallisesti vahvistettu“, häntäili ostaja, kun näki Jäykkälän isännän ulos pyrkivän; luultavasti pelkäsi hän, että luottamaton kumppani kenties kiihkisi jotakin myöjälle ja niin pilaisi hänen etuisan kauppansa.

„Minä käyn vaan ulkona“, sanoi Jäykkälän isäntä ja meni ulos, huolimatta rikkaan kiellosta, sillä hän oli omistansa toimeen tuleva kansalainen, joka ei ollut joutunut kenenkään mammonan orjuuteen.

Kun Jäykkälän isäntä tuli ulos, tapasi hän kartanolla talon isännän pienen poikasen, jonka hän käski isäänsä käskemään talliin, hänen puheillensa, johon hän jo itse varalta meni. Kun talon isäntä tuli talliin, sanoi Jäykkälän isäntä: „Älkää Jumalan tähden myökö maatanne neljään eikä vielä kuuteenkaan tuhanteen; antaa hän siitä kahdeksanki tuhatta, minä panen pääni pantiksi siitä; jos lähtee pois, niin antaa vaan mennä, kyllä vielä palaakin. Ei ole aikaa enempää puhua, mutta muistakaa, mitä olen sanonut. Hänellä ei ole omaatuntoa ollenkaan, jonkatähden hän, rahojensa turvissa, kokee teidät saada perinpohjin lankeamaan — minä menen edeltä kamariin, tulkaa te vähän jälestä!“

Kun Jäykkälän isäntä tuli kamariin, kysyi maan-ostaja häneltä: „Tapasitteko talon isännän ulkona käydessänne?“

„En“, vastasi toinen vähän ujosti. Samassa tuli talon isäntä huoneeseen.

„Mitäs toiset miehet sanoivat, aikovatko talon myöä neljään tuhanteen?“ kysyi ostaja.

„Mietimme siellä, ett'emme myö maatumme alle kahdeksan tuhannen“, sanoi isäntä.

„Kyllä minä nyt jo ymmärrän, mistä tuulee ja mistä tämä kaikki on kotoisin; olkoon kauppa sitte sinään, kyllä minä maita saan“, sanoi ostaja ja lähti paikalla pois.

Kun hän tuli kartanolle, seisoi hän siinä miettimässä tovin aikaa. Hän palasi takaisin huoneeseen ja sanoi: „Koska olette niin tinkijä, niin minä nostan kaksituhatta, siis siihen määrään, johon olette suostuneet maanne myömään.“

„Ei alle kahdeksan tuhannen; alle se menee sittenkin oikeasta hinnastansa“, sanoi isäntä.

„Ei; niin paljoa en maksa ikänä maastanne; liiaksikin olen siitä jo tarjonnut.“

„Teidän täytyy sitte olla maksamatta“, sanoi talon isäntä, vähän ylvästellen, kun oli jo saanut rohkeutta.

„Te olette kummallisia ihmisiä! Te ette osaa antaa mitään arvoa rahalle, ettekä omille sanoillennekaan!“

„Minkäpä minä sitte teen, kun asia kerran niin on miehissä päätetty.“

„Minä en maksa kahdeksaa tuhatta.“

„Ja minä en myö alle.“

„Kauppa siis jääpi tekemättä!“

„Kuinka itse vaan tahdotte.“

„Minä tahdon niin, se on sanottu“, sanoi ostaja, ja lähti taas pois. Mutta kartanolle päästyänsä, palasi hän takaisin ja sanoi: „Tämän kauniin aseman tähden maksan minä vaatimanne kahdeksan tuhatta markkaa, mutta en suinkaan maasta, sillä maakin lienee yhtä huonossa reilassa kuin kartanokin, johon ei kelpomies raskisi eläimmiänsäkään panna asumaan.“ Sitten kääntyi hän Jäykkälän isännän puoleen ja sanoi: „Te tiedätte, kuka kylässä on kunnollinen kirjoitusmies; olkaa hyvä ja noutakaa semmoinen tänne, että tehdään heti kirjallinen kauppa!“

„Ei sitä tarvitse kaukaa hakea; kyllä minä kirjoitan kauppakirjat“, sanoi vaadittu.

„Te kirjoitatte kauppakirjat!?“

„Sen kyllä kykenen tekemään.“

„Mutta kirjoitus-aineet kumminki puuttuvat.“

„Tästä ei olisi pitkä matka kotoakaan kirjoitus-aineita noutaa, mutta kyllä niitä löytyy tässäki talossa.“

„Tässäki talossa!?“

„Juuri niin.“

„Joka talossako täällä sitten onkin kirjoitusmiehiä?“

„Useassa.“

„Jopa oli kumma! Olkaa sitten hyvä ja ryhtykää työhön! minä maksan vaivanne.“

Talon isäntä nouti kirjoitus-aineita ja Jäykkälän isäntä rupesi kirjoittamaan. Pian oli Niemi-Mäkelän maankauppa kirjallisesti hyvässä järjestyksessä kirjoitettu. — No, mitäpä siinä muuta oli: kun kauppakirjat olivat valmiiksi kirjoitetut, kirjoitti Niemi-Mäkelän isäntä alle, ostaja ja vierasmiehet panivat puumerkkinsä, rahat maksettiin ja niin oli Niemi-Mäkelä nyt tuon rikkaan ja vieraan ostajan oma!

Katkerana oli Niemi-Mäkeläisille tuo pala, kun heidän täytyi luopua isäinsä maasta, mutta lukijoille lohdutukseksi mainitsemme sivumennen, ett'ei se heiltä ollut niinkään hullusti tehty; sillä he saivat velkansa maksetuksi ja lopulla he ostivat metsätalon, jossa sitte rupesivat elämään ja vaurastumaan.

Nyt lähti Jäykkälän isäntä vieraansa kanssa Niemi-Mäkelästä pois. Tiellä mennessään sanoi vieras Jäykkälän isännälle: „Kumma, kun täällä on niin paljo kirjoitusmiehiä, vaikka he ovat niin köyhiä!“

„Kuinka köyhiä?“

„Eihän noiden asunnot näytä milteään loistavilta, eivätkä jaksaneet ostaa tuota maatakaan, ja tuskimpa koljakkipotelia löytyisi koko kylästä jos niin tarve tulisi.“

„Täällä pidetään jotaki huolta henkisistäki tarpeista, sentähden on paikkakunnassa kosolta kirjoitusmiehiä; sanomalehtiä ja muuta kirjallisuutta luetaan. Mitä maan-ostoon tulee, niin niitä kyllä olisi paljokin, jotka sen olisivat kysyneet tekemään; mutta itsekullakin on maata niin paljo, kuin he

tarvitsevatkin, jonkatähden he eivät lisää halua, sillä he katsovat paremmin maan kunnolliseen viljelemiseen kuin sen laveuteen. Sentähden on varallisuus jakauntunut kylässä melkein tasaisesti, jonka vuoksi köyhiä ei ole laisinkaan, joita te luulette meidän kaikkien olevan. Enkä minä sitä ymmärrä, että konjakkipullon löytyminen talossa olisi mikään arvon ja varallisuuden merkki.“

„Mitäs sitten tarjoaisi vieraalle?“

„Ryypyn paloviinaa ruuan alle, ja jolla on niin hieno suu, ett'ei sitä kärsi, se olkoon ilman.“

„Kylläpä se on raakaa!“

„Talonpoika ei tarvitse sen kypsempää.“

„Mutta minusta tuntuu, että kyläläisenne tuhlaavat varallisuutensa aivan turhaan.“

„Kuinka turhaan?“

„Aviisuihin ja muihin joutaviin lorukirjoihin.“

„Minun ajatukseni ei ole semmoinen. Minä olen käsitänyt, että henkinen rikkaus on kukkaro-rikkautta parempi.“

Nyt juuri tultiin Jäykkälän taloon, jossa ei ollut sillä kerralla muuta tekemistä, kuin että vieras maksoi, mitä hän oli hevosineen talosta yönseutuna kuluttanut, ja niin lähti hän kotipuoleensa.

Kun vieras jätteli Jäykkälän isäntää hyvästi, sanoi hän: „Minä kyllä ymmärsin, että juuri teidän tähtenne sain maksaa maastani neljätuhatta markkaa liikaa, vaikk'en viitsinyt siellä mitään siitä sanoa; me tulemme edespäin naapuruksina asumaan — minä pyydän: älkää vasta sitä tehkö! Sen puheen päälle jääkää hyvästi!“ ja samassa hän lähti.

„Minkähän toki teetkään“, sanoi Jäykkälän isäntä vieraansa mentyä. —

Niinkuin lukija huomaa, oli silloin talvi, kun rikas mies osti Niemi-Mäkelän. Hän ei siis saanut eikä tahtonutkaan saada mitään selkoa maan tilusten hyvydestä; sillä kun hän oli mielestensä mahdottoman rikas, ei hän aikunut pitää mitään lukua vaivaloisesta ja vähän tuottavasta maanviljelyksestä. Hän luokkaantui pois kotipuolestansa sentäh-

den, kun siellä oli melkein jokainen maan-omistaja myönyt metsänsä pölkkyherroille, jonkatähden siellä oli paljo rahoja liikkeellä; sentähden oli raha siellä arvointa ja eläminen kallista. Tuon kaiken tähden valitsi hän Peltolan kylän asuinpaikaksensa, jossa elettiin ainoastaan maanviljelyksellä ja siis oli rahoja vähemmän ja ne isommassa arvossa. Siellä luuli hän rahoilla voittavansa mahdolloman paljon ja sen turvissa voivansa elää työtöntä laiskuri-elämää. Edellisestä selkeää, minkätähden ei Niemi-Mäkelän ostaja ollenkaan pitänyt lukua tiluksen maista, vaan ainoastaan talon kauniista ja korkeasta asemasta, josta hän saattoi silmällä pitää koko paikkakunnan menon; sieltä hän saattoi katsoa ja tarkastaa, rupeaisiko joku kyläläisistä sortumaan raskaan taakkansa alle, jolloin hän heti saattaisi lähettää nuot „lentävät lehdet“, nuot kaikki-voivat rahansa, valloittamaan ja kietomaan häntäntynttä kansalaistaan pauloihinsa — ja niin tuomaan ja kiskomaan taloon — tuolle ylevällä asemalla olevalle Niemi-Mäkelälle — takaisin noiden kurjain maanviljelijäin hikeä ja väkeä moninkertaisesti. Siinä syy rikkaan miehen Peltolan kylään tuloon ja Niemi-Mäkelän maan oston.

Heti kun Niemi-Mäkelän uusi isäntä lienee niin paljon joutunut, nähtiin Peltolan kylässä kummia: hevosia ja miehiä tuli kosolta Niemi-Mäkelään, jotka alkoivat vetää kiviä ja hirssiä, ja kaikkia rakennusaineita Niemi-Mäkelään. Vanha tupa revittiin alas ja uutta, varsin isoa rakennusta, ruvettiin sijalle uudesta rakentamaan; samoin tehtiin muidenki huonetten kanssa, ja ennenkuin oli Juhannus käsissä, olivat kaikki huoneet vesikatossa. Päärakennus oli rakennettu niin ko'okas ja uljas, korska päätyjen ja räystästen kanssa, ett'ei mointa oltu paikkakunnassa nähty, vaikka kyllä oli entisiäki hyviä huoneita. Kun se työ oli saatu tehdyksi, tuli kohta toisenlaiset työ-aseet ja toisenlainen työ käsille. Nyt ruvettiin nikkaroimaan, muuraamaan kaakeli-takkoja, rappaamaan, jauhamaan, maalaamaan, petsaamaan ja pitsaamaan; siinä häntä nyt liikettä ja hommaa oli! Ja ennenkuin kekri tuli, oli uusi kartano ihka valmis. — Kummako se oli? tie-

dämmehän jo, että Niemi-Mäkelän uusi isäntä on rikas, ja „kyllä ruoka syöpiä saa, helisevä hyppääviä“ sanoo sananlasku.

Koko rakentamisen ajalla ei isäntä käynyt talossaan kuin yhden ainoan kerran; sillä ei hän tahtonut tulla uuteen taloonsa asumaan, ennenkuin se oli joka paikasta uudestaan rakennettu. Silloin kun hän kävi rakennuksia katsomassa, oli hän niihin hyvin tyytyväinen, ja hän muutti heti, kartanon valmiiksi tultua, Niemi-Mäkelään perheinensä, joita ei ollutkaan sen enempää kuin: vaimo ja kaksi lasta, toinen poika, Kasperi nimeltä, viisi vuotta vanha ja toinen tyttö, Anni, joka oli kohta kolmen vuoden ikäinen.

Kun uudet tulokkaat olivat olleet jonkun ajan kylässä asumassa, havaittiin pian, ett'ei tuo Niemi-Mäkelän isäntäväki ollutkaan juuri niin huonoa väkeä. He olivat höylejä kaikille ihmisille, väliä pitämättä, olivatpa he köyhiä tahi rikkaita. He antoivat mielellänsä köyhille almua ja kävivät melkein joka pyhä kirkossa, semminki rukouspäivinä. He antoivat köyhälle väelle työtä ja maksoivat heille hyvästi palkan, ja Peltolan kyläläiset iloitsivat uudesta, uljaasta naapuristaan; mutta Jäykkälän isännällä oli heistä omat ajatuksensa, varsinki Niemi-Mäkelän uuden isännän viimeisen hyvästijättöpuheen tähden. Summa vaan oli se, että Niemi-Mäkelän isäntäväki rupesi saamaan yhä enemmän kunnioitusta ja luottamusta kyläläisiltään, jos kohtakin Jäykkälän isäntä toisin ajatteli, ja heitä kutsuttiin usein kylässä pidettäviin pitoihin ja kesteihin.

Kun kylä huomasi perinpohjaisen muutoksen Niemi-Mäkelässä, rupesi se kutsumaan sitä „Loistolaksi“, joka nimi syntyi seuraavalla tavalla: kun Niemi-Mäkelän isäntä oli kerran ison pitoseuran kanssa ajanut talonsa ohitse järven jäätä myöden, oli hän tyytyväisyydellä silmäillyt talonsa, jolloin hän oli huudahtanut: „Kylläpä se nyt jo loistaa.“ Usea isännän matkatovereista sattui tuon kuulemaan, he ottivat lauseen onkeensa ja pian oli uudesta raketulla talolla aivan isännän mielipiteiden kanssa yhtäpitävä nimikin,

eikä koko kylässä keskenään kuultu sittemmin sillä talolla muuta kuin Loistolan nimi. Vanha sananlasku: „Kyllä kylä nimen panee, kun mies talon tekee“, toteutui tässäkin. Ja tosiaankin on kylä näppärä sepittämään uusia nimiä, kun se vaan jotakin erinomaista huomaa, jota tehdessään se usein käyttää hyväksensä rakennuttajain sydämen pohjasta lähteneitä mielilauseita ja heidän elämänsä tapoja, jonkatähden nimet useinki kyllä sukkelasti kuvaavat pää-henkilöiden sisällistä tilaa ja heidän tapojansa. Sillä tavoin on juuri syntynyt semmoisia talojen nimiä kuin: „Pölähys“, „Vankkala“, „Heittiö“, „Loistola“, „Rujula“, „Siistilä“, „Likala“, „Rahala“, „Kitula“, „Köyhälä“, „Väsylä“, j. n. e.

Tämä Loistolahan se nyt on se talo, josta ja jonka perheestä aiomme teille tämän kertomuksen toisena puolena kertoa.

Aivan Loistolan pellon aidan vieressä, ihan Loistolan tiluksien rajalla oli jo aikoja ennen Loistolan isännän tuloa ollut torppa, joka ei ollut — niinkuin jo näkyy — Loistolan maalla; Jäykkälän maalle oli se torppa perustettu, sillä kälän ja Loistolan tilukset olivat rajatusten. Jäykkälän isännällä oli ollut monta vuotta palveluksessa Matti niminen renki, joka oli Jäykkälän isännälle kaikinpuolin mieluinen; sillä Matti teki työnsä kaikinpuolin tunnollisesti, oli myös kaikkeen työhön pystyvä sekä ulkona että sisällä. Tämä Matti oli hyvin lukuhaluinen, jonka tyydyttämiseksi hän sai lukea kaikki palvelustaloonsa tulevat sanomalehdet ja muut kirjat, ja lisäksi haki kirjoja lainaksi niin paljon, kuin vaan sai. Ja alkoipa Matti jo renkinä ollessaan perustaa omaa kirjastoansakin; sillä hän aina vuoden päästä, kun sai palkkansa, osti joitakuuta kirjoja itsellensä. Ei hän kumminkaan lukemiseensa tuhlannut työaikoja, vaan hän loma- ja jouto-aikoina, semminki pyhä-iltoina, virvoitti lukemisellansa kaipaavaa henkeänsä. Tuolla tavoin tuli aikaa voittaen Mattista mies, joka tarkoin käsitti yhteiskunnallisen ja kansallisen asemansa. Eräänä vuonna rakastui Matti samassa Jäykkälän talossa palvelemaan piikatyttöön; seuraus oli

se, että heistä tuli ensi syksynä aviopari, ja heidän häänsä pidettiin Jäykkälässä. Häiden loputtua antoi Jäykkälän isäntä heille edullisen torpanmaan, Loistolan tiluksien rajalta, palkinnoksi Matin uskollisesta palveluksesta; vielä hän lahjoitti heille kaikkeneimistä talon kalua, yksin eläimistä pitäin, josta kaikesta nuori parikunta kiitteli kyynelsilmissä.

Kun he näin olivat saaneet vaikutus-alaa omalle työlänsä, rupesivat he tekemään työtä yksissä neuvoin ja yhteisillä voimilla ja ennen pitkää oli heillä omat huoneet ja omat peltotilkut kasvamassa. Suuresti heitä edisti uuden talon rakennuksessa se, että Matilla oli melkoiset säästöt vuosipalkoistaan; sillä hän oli tuiki säästäväinen. Siinä sitte tekivät työtä ja heidän maallinen toimeentulonsaki parani aika ajalta.

Ennenkuin Matti alotti rakentamaan torppansa huoneita, pyysi hän kyläläisiä talkoolla häntä auttamaan, rakennus-aineiden paikalle saamisessa, ja sen vähäisen avun tekivät kyläläiset ilolla, sillä he rakastivat uuden talon tekijöitä heidän rehellisyytensä ja uutteruutensa tähden. Kun talkoo-väki tuli kartanoksi aiotulle paikalle, muksautti eräs kylän isäntä kiven reestään kankaalle ja huudahti samassa: „Lukula on tämän talon nimi!“

„Sitähän minäkin“, äyhkäsi toinen isäntä, ja vätkäytti samassa hirsikuormansa kumoon; siitä herran hetkestä ruvettiin torppaa kutsumaan „Lukulaksi“.

Siis se oli taas kylä, joka pani torpalle nimen, ja tuskinpa torpalle olisi sen sukkelampaa ja sen asukasten sisällistä tilaa kuvaavampaa nimeä kukaan muu voinut seppittääkään. Kyläläiset olivat jo aikaa huomanneet Matin lukuhulun ja sentähden sepittivät he torpan nimen, ei sen ulkoaseman, vaan asukkaan sisällisen tilan mukaan. Eikä kyläläisillä ollutkaan syytä katua torpalle annetusta nimestään, sillä Lukulan Matti ei heittänyt lukuhaluaan eikä sanomalehtien tilaamistaan ja uusien kirjojen hankkimistaan sittenkään, vaikka hänellä oli niin paljon vaivaa ja kulutusta uutta taloa perustaessaan; mutta yhä edelleen oli hänen pöy-

dällään useat sanomalehdet, ja kirjasto karttui karttumistaan, ja muutamien vuosien kuluttua kävi niin, että kyläläiset tulivat aina Lukulan Matilta kysymään selityksiä, jos he sanomalehdistä tai muista kirjoista sattuivat tapaamaan semmoisia asioita, joita eivät itse ymmärtäneet, ja silloin he aina saivat Matilta niin valaisevia selityksiä, että ymmärsivät vaikeat paikat päivän selkeästi.

Kun Matti oli vaimonsa kanssa asunut vuoden torpassaan, syntyi heille kaunis, terve poika, joka kasteessa sai nimekseen: „Iisak“, muistoksi heidän suurimmalle hyväntekijällensä, Jäykkälän isännälle, jonka kaimaksi ensimmäinen poika ristittiin; jonkun vuoden kuluttua saivat he toisenki lapsen, vaan sen korjasi Tuoni ensimmäisellä ikävuodellaan. Tuota tyttärensä kuolemaa — sillä tyttöhän se oli heidän toinen lapsensa — surivat he kauvan, eikä Jumala katsonut hyväksi lahjoittaa heille enään muita lapsia. Ainoa poikaansa, „Iikka“, joksi he poikaansa lyhennetyllä nimellä kutsuivat, hoitivat he niinkuin silmäteräänsä, sillä hän oli heille kaikki kaikissa.

Kun Loistolan asukkaat muuttivat Loistolaan, oli Iikka juuri samanikäinen kuin Loistolan Annikin, nimittäin kohta kolme vuotta vanha — merkillinen sattumus!

Loistolaisten taloonsa tultua, tuli heistä Lukulaisten kanssa kohta hyvät ystävät, sillä niinkuin ennen on jo mainittu, Loistolaiset olivat kohteliaita kaikille ihmisille, olivatpa he köyhiä tahi rikkaita. Usein oli Lukulan Matti työssä Loistolassa ja sekä talon että torpan muukin väki seurusteli usein toisissaan. Yhtä seikkaa toki ei Loistolan isäntäväki jaksaneet käsittää, nimittäin sitä, kuinka Lukulaiset ovat niin „hauskoja“, kuin he kuluttavat varojansa niin turhanpäiväisiin loruihin, kuin „aviisut“ ja muut lorukirjat ovat, silloinki kun katovuodet ja muut vastukset kohtaavat heidän pieniä torppansa viljelyksiä, jolloin he ovat pakoitetut muutakin jokapäiväistä toimeentuloansa työllään palkitsemaan. Sen mielipiteensä lausui kerran Loistolan isäntä julkisesti Lukulan Matille, johon Matti naurahtaen vastasi: „Minä en

tule muuten aikaan; lukeminen on minulle tullut hengen tarpeeksi.“

„Hengen tarpeeksi!“ kertoi Loistololan isäntä pilkallisesti ja lisäsi: „eihän luvut vatsaa täytä“; mutta se ei pilannut naapurusten hyvää väliä.

Kummallakin näistä naapuruksista oli erikoiset ystävänsä, jotka olivat muodostuneet kummanki mielipiteiden mukaisiksi, sillä vaikka oltiin kohteliaita kaikilleki ihmisille, veti kumminki kummankin erinkaltainen sisällinen tila samanmielisiä ihmisiä puoleensa, jotka sitten perehtyivät varsinaisiksi, niin kutsutuisi „pöytä-ystäviksi“. Sellaiseksi ystäväksi Loistolaan perehtyi Hoitolan Heikki, joka oli iso hevossaupias, eikä milloinkaan miesseuroissa puhunut paljoa muista kuin hevosista. Hän oli isännälle mieluinen ja ainainen vieras, sillä hänkin oli ankara hevossaupias ja pyysi sitenki rahojansa voitolla kartuttaa. Toinen varsinaisista Loistololan isännän ystäväistä oli Metsälän Mikko; hän oli ankara metsästäjä ja siitä selvästi syystä oli hän isännän ylimmäisiä ystäviä, sillä kun hän oli rikas mies, ei hän viitsinyt tehdä työtä. Lukumies ei hän myöskään ollut, että olisi sillä aikaansa kulumaan saanut. Sentähden täytyi hankkia jotain muuta toimiskelua, ja siksi oli hän jo aikaa valinnut metsästämisensä.

Kerran oli Loistolassa isännän nimipäivä kekrin tienoissa, sillä isännän nimi oli Topias. Sinne oli kutsuttu monta isäntää ja emäntää kylästä, joiden joukossa tietysti olivat Hoitolan Heikki ja Metsälän Mikkokin; mutta löytyipä kutsuvierasten joukossa myös Jäykkälän ja Lukulan isännät ja emännätki. Kun oli syöty ja juotu päivän kunniaksi, rupeivat vieraat puhelemaan keskenänsä sitä ja tätä.

„Puhutaanpa nyt noista tärkeistä yhteiskunnallisista asioista, koska tässä on miehiä koolla“, lausui Jäykkälän isäntä kuuluvasti.

„Mitkä ne niin tärkeät asiat olisivat?“ kysyi Loistololan isäntä.

„Semmoisina minä pidän kansakoulun-homman ja pitää jään sillan rakennuksen, jotka nyt ovat päivän tärkeimpinä kysymyksinä“, sanoi taas Jäykkälän isäntä.

„Semmoiset asiat eivät ole mielestäni erin tärkeitä, jotka vievät vaan kukkarosta, eivätkä tuo sinne mitään takaisin“, sanoi siihen Loistolan isäntä ja lisäsi vielä vähän mietittyään: „Kansakoulu saa olla hetikin poissa; sillatta ei pääse kulkemaan, se täytyy tehdä.“

„Mitä me lastemme kasvatuksen eteen uhraamme varojamme, emme ole ikänä muulloin niin ison kasvun alle ra — — —.“

„Mutta meidän varsasta tulee kelpo juoksija, kunhan tässä tulee talvikeli, että saattaa sitä opettaa“, sanoi Hoitolan Heikki, keskeyttäen Jäykkälän isännän puheen.

„Mitä yrititte sanomaan?“ kysyi Loistolan isäntä.

„Yritin sanomaan sitä, että kaikki ne aineelliset varat, joita uhraamme lastemme henkiseen kehitykseen, kantavat niin isoa korkoa, ett'emme koskaan ole rahoillamme niin isoa voittoa saaneet.“

„Kukkaron kehitleminen on paljoa edullisempi lapsilleki, kuin kirjain, sillä edellisestä saavat he ruokaa ja vaatetta, jälkimmäisestä ei muuta kuin tyhjää pään höyryä, joka ei täytä kumpaakaan tarvetta“, vastasi Loistolan isäntä ylpeästi.

„Kyllä kuulen — — —“

„Jänis ja orava ovat jo aivan puhtaat; pitäisi tässä joutua metsälle“, sanoi Metsälän Mikko.

„Eihän jänikset ja oravat kuulu tähän asiaan“, muistutti Jäykkälän isäntä, ja Lukulan Matin ja muidenki usean kyläläisen suu vetäysi nauruun.

„Ja minulla on nyt uusi nalli-tousaki.“

„Se sitäki vähemmän.“

„Se on semmoinen, ett'ei tarvitse hypein panna nallia nallipiikkiin; kun painaa vaan tusan hienommassa päässä olevan reiän nallipiikkiin, niin sieltä tarttuu nalli heti.“

„Puhutaan nyt pääasiasta!“

„Sillä on jousi sisällä, joka ponnistaa toisen noin tuisan reiälle.“

„Ja tukot korviisi, ett'et kuule mitään muuta kuin nallien napsauksia ja pyssyn paukauksia“, sanoi Lukulan Matti.

„Minulta jäi vastaamatta talon isännän viimeinen pu —

„Meidän ruuni on pahasti nilkkuna, löivät kengittäessä naulan lihaan; milloinka hän sitte paranee?“ ehätti taas Hoitolan Heikki sanomaan, katkaisten siten Jäykkälän isännän puheen.

„Tässä ei ole minkään järjellisen puheen sijaa; vakaisia asioita täytyy puhua ja vastata toisessa paikassa“, sanoi Jäykkälän isäntä, otti hyvästin ja lähti samassa pois, ja muut vieraat lähtivät myöskin pois, paitsi Hoitolan Heikki ja Metsälän Mikko.

„Vielä se tuo Jäykkäläinenki puhuu, jolla ei ole muuta kuin velkaa“, sanoi Loistolän isäntä, toisten vierasten poismentyä.

„Entä sitte tuo Lukulan Matti! Luuleeko hän lukemisellaan jäniksiä ja lintuja saavansa kiinni“, sanoi Metsälän Mikko, vähän närkästyksissään Lukulan Matin korvan avauksesta, sillä Matin terävä lause oli todellaki avannut sillä kerralla Metsälän Mikon korvat.

„Matti on kumminki kelpo työmies, hän teki tuon pienen pilansa houriopäissään paljaasta lukemisestansa“, sanoi siihen Loistolän isäntä.

Kauan vielä toisten vierasten lähdettyä, istuivat Hoitolan Heikki ja Metsälän Mikko Loistolassa ja siellä puhuttiin paljo hevoskaupoista, hevosista, metsästämisestä ja tietysti myös Loistolän mahdollisista rikkauksista; ja nyt se käviki puhe laatuun, kun ei ollut enään tiellä nuot kiusaavat yhteiskunnalliset kysymykset, eikä niiden houraavat, köyhät vireillä-pitäjät, ja niin se ilta kului.

Lukulan alinomaisia vieraita taas oli Jäykkälän isäntä ja muut lukuhaluiset ja kirjallisuutta harrastavat kylän ihmiset, sillä Matin kirjasto oli kaikille sitä haluaville avoinna,

ja hän iloitsi sydämissään, kun hän saattoi jollakin tavalla olla kansalaisilleen hyödyksi, ja kaikki Lukulan ystävät tunsivat itsensä toistensa veljiksi ja sisariksi, sillä heissä vaikutti yksi ja sama henki, nimittäin kansallishenki. He tunsivat, että hekin ovat luodut ihmisiksi ja että he sillä oikeudella ovat luodut vapauteen, eikä toisten sorron alle, ja vielä he käsittivät, että heilläkin on oikeuksia eikä ainoastaan velvollisuuksia; tunsivatpa vielä senkin, että, jos kansan on mieli noita oikeuksiansa saavuttaa, itsekunkin kansalaisen täytyy, leiviskänsä jälkeen, taistella henkisillä ja aineellisilla varoillansa niiden puolesta, muistaen sananlaskua: „ei makaavan kissan suuhun hiiri juokse.“ Semmoisia olivat Lukulan ystävät, eikä sen isäntä muuta kaivannutkaan.

Kerran kun Lukulan ystävät tulivat Lukulaan, oli pikku Iikka lavitsalla rynkämöisillään, sanomalehti levällään edessä, josta hän oli lukea haveltavanansa aika kyytiä. Iikka ei hämmästellyt eikä ujostellut yhtään noita niin tuttuja vieraita, pitkitti vaan lukemistaan suurella innolla. Kun vieraat tulivat huoneesen sisälle, käänsi Iikkaki päätänsä heihin päin, vaan ei väsäyttänyt yhtään niin mieluista lukemistansa; sillä olihan hänellä nyt „kirja“ edessä, josta isä ja äiti olivat niin usein lukeneet; miksi ei hän nyt lukisi, miksi hän nyt häpeäisi tuttuja vieraita? Poika veti henkeään syvään aina silloin, kun oli henkivaransa tyhjään ammentanut, katsoa vilkuili milloin jotakuta vierasta, milloin isäänsä ja äitiänsä silmiin, mutta enemmän toki „kirjaansa“, ett'ei muka missään tapauksessa erehtyisi lukiessaan; sitä tehdessään oli Iikan suu senkin seitsemässä soppelossa, että „kirjassa“ olevat sanat ja lauseet siten oikeiksi tulisivat. Eihän ne Iikan lukemiset olleet sinnepäinkään, kuin ne „kirjassa“ olivat; hän luki vaan sentähden, kun näki isänsä ja äitinsäki niin tekevän, ja siinä pääasia, tulipa luku sitte minkälaista tuli. Hänen lauseensa ja sanansa olivat vaan semmoisia lapsen viettomia sanoja ja lauseita kuin: „Pikku sisareni tuli kipeäksi ja kuoli; se vietiin sitte kirkon-rooppiin ja pan-

tiin multaa päälle ja isä ja äiti itkivät paljon; — minulle teki suutari uudet kengät ja äiti ompeli minulle uuden takin — kissanpoika kynsi käteni rikki, josta tuli vertä; äiti pani tukon siihen ja se heti parani," j. n. e.; siis Iikan lukeminen oli vaan niitä havainnoita, joita hän oli elämänsä aamuna käsittänyt.

Kun Jäykkälän isäntä oli kylläkseen katsellut kummi-poikansa lukuhaluja, sanoi hän: „Niin se on; nuorena jo lapset tapailevat tekemään sitä, jota näkevät vanhenpiensaki tekevän; omena ei kauas puusta putoa! Tuosta pojasta tulee vielä isänmaan kunnia.“

„Jospa Jumala sen soisi!“ sanoi siihen Lukulan Matti. Silloin, kun pikku Iikan ensimmäinen lukeminen nähtiin ja kuultiin, oli hän kohta neljä vuotta vanha.

Tämä Lukulan pikku Iikkahan se on se „torpan poika“, josta tämä kertomus on nimensä saanut.

Katkerasti katui Lukulan Matti, kun ei hän ollut nuorena ollessaan opetellut kirjoittamaan, vaikka hänellä olisi tilaisuutta siihen ollut, mutta ei hän tuntenut vielä sen tarvetta silloin; vasta, kun hän tuli Jäykkälään rengiksi, heräsi hänessä sen tarpeen tunto, kun hän sai Jäykkälän isännän kirjastolla ja sanomalehdistöllä ravita kaipaavaa henkeänsä. Mutta erehdyksensä aikoi hän korjata siten, että poikansa tahtoi kaikin mokomin saada kirjoitusmieheksi.

Noinhan sitä elettiin sekä Loistolassa että Lukulassa. Lukulan Matti levitteli vointinsa mukaan torppansa viljelyksiä ja hyvinä vuosina elettiin säästäen ja omistansa; mitä sattui puuttumaan pienessä taloudessa, se hankittiin työllä; lukeminen pysyi myös entisessä voimassaan.

Loistolassa taas elettiin heidän tavallista elämäänsä. He näkyivät nauttivan samaa kunnioittamista kyläläisiltään kuin ennenki, mutta tuon ennen kerrotun Loistolan isännän nimipäivän perästä oli usea kyläläinen samaa mieltä Jäykkälän isännän kanssa Loistolan isännän kelpomiehisydestä; mutta sen he pitivät salassa, sillä eivät he halunneet juuruta. Tosin havaitsivat kyläläiset, että Loistolan ennestäänki huo-

nosti viljellyt tilukset vaan kävivät päivä päivältä, aika ajalta sitäki huonommiksi; mutta kun yleensä tiedettiin, että Loistolan isäntä oli mahdottoman rikas, niin ei huonosta maanviljelyksestä juuri pidetty paljoa lukua. Tiedettiin myös kylässä, että Loistolaan usein tuotiin olutkuormia ja mitä lienee tuotukin, vaan kun ei kukaan koskaan nähnyt isännän olevan juovuksissa, niin raukesivat ne tiedot aina siihen. Usein oli kumminkin semmoisia aikoja, jolloin kyläläiset eivät päässeet Loistolan isännän puheille!

Näiden näin erinkaltaisten naapurusten, Loistolan ja Lukulan, väli oli vaan edelleenki yhtä ystävällinen. Tosin oli Lukulan Matti usein julkisesti saanut Loistolan isännältä kuulla, että hän on köyhä, mutta Lukulan Matti tiesi itsekin sen aivan hyvin eikä sentähden siitä tuskautunut.

II. Torpan poika ja talon tyttö.

Aika kului. Sekä Loistolan että Lukulan lapset kasvoivat yhä isommiksi, kumminki toki eri tavalla. Kun Loistolan lapset tulivat niin isoiksi, että he voivat oppia lukemaan, otettiin heille kotiin erityinen opettaja, mutta kovasti kiellettiin häntä luettamasta lapsille „lorukirjoja“, joita isäntä luuli opettajalla havainneensa, sillä hän tahtoi lapsistansa saada „jumalisia ihmisiä“, niinkuin hänen sanansa kuuluivat. Opettaja oli kunnollinen ja ennen pitkää olivat siis Loistolan lapset „kirjalla“. Mutta sitä sydämellistä opetusta ja hengen ja ymmärryksen hellää kehitystä, jota ainoastaan isä ja äiti voivat antaa lapsillensa, eivät Loistolan lapset saaneetkaan lukemisensa ohessa; sillä heillä oli vieras opettaja, joka palkan edestä, vaan ei velvollisuudesta, opetti heille noiden äänten merkkien kokoonpanoa, vaan ei niiden sydämeen vastaavaa tuntoa, jonkatähden lasten luku jäi paljaaksi ulkonaiseksi pakkoläksyksi, jolla sitten hädin-tuskin voitaisiin rippikoulussa läpi päästä.

Lukulan Iikan oppettajina taas olivat oma isänsä ja äitinsä, jotka eivät ainoastaan sitä katsoneet, että heidän Iikkansa oppisi vaan aakkoset ja niitä kokoonpanemaan; vaan he rupesivat hellän isän ja äidin sydämellä selittämään pienelle oppilaisellensa niitä totuuksia, joita luettu sisälsi, olivatpa ne sitte hengellisiä taikka maallisia aineita, heti kun Iikka oppi selvästi sisältä lukemaan. Vaikutus senkaltaisesta opettamisesta oli silmiin pistävä: Iikka luki, ei lukeakseen, vaan — ymmärtääkseen. Ja heti kun Iikka oppi selvästi

sisältä lukemaan, oli hänellä isänsä kirjasto, lähinnä vanhempiaan, rakkain maailmassa. Kun hän luki jotaki kappaletta, ja kun hänen pikku ymmärryksensä ei jaksanut käsittää jotakin kohtaa, juoksi hän aina isänsä ja äitinsä tykö kysymään neuvoa, jotka aina hänelle sitä vointinsa mukaan ilomielellä antoivat.

Vanhempien suurimpana silmämääränä oli aina saada pikku oppilaansa ymmärrys kehkenemään; sentähden he jo aikaisin teroittivat hänelle totuuksia, joita Jumalan sana sisältää, nimittäin niitä velvollisuuksia, joita ihmisellä on Jumalaa, lähimmäistensä ja itseänsä kohtaan, ja taas toisaalta, kuinka suuri Jumalan rakkaus on langennutta ihmiskuntakuntaa kohtaan. Mutta he eivät olleet niin pintapuolisia, että olisivat ahdistaneet pikku oppilaansa yksistään uskonnollisiin kirjoihin ja niin ikävystyttäneet hänen lukuhalunsa, ei, vaan he hankkivat hänelle lapsitajuista, hyödyllistä muutaki lukemista, jonkatähden ei lapsi ikävystynyt enempää toiseen kuin toiseenkaan; tuolla tavalla edistyi Iikka hämmästyttävästi opissa ja ymmärryksessä.

Heti kun naapurusten lapset siihen määrään kasvoivat, että he kykenivät liikkeelle, olivat he usein yksissä, eikä siinä tullut köyhyys tai rikkaus kysymykseen; molemmat vanhukset luulivat myös lastensa kasvatuksen toimittaneensa hyvästi, semminki Loistolaiset, kun eivät antaneet lastensa lukea mitään „lorukirjoja“, jotka ovat muka niin vaarallisia, varsinki lapsille; ei naapuruksilla siis ollut siinäkään suhteessa mitään pelkäämistä, ja niin saivat Loistolan ja Lukulan lapset seurustella toistensa kanssa. Lapset olivatki vuoroon Loistolassa, vuoroon Lukulassa, ja olivatpa he kummassa hyvänsä: heille annettiin ruokaa ja juomaa, ja muita tarpeita. Lasten leikkikalut olivat toki kummassakin erinkaltaiset. Loistolan lasten leikkikaluna oli rattailia kulkevia hevosia, nelirattaisia pieniä vaunuja, haukkuvia koiria, laulavia lintuja, vedessä uipia kaloja, tanssivia vauvoja j. n. e. Niitä vallitsi Kasperi kumminki mielivaltaisesti; hän se ne järjesti ja isännöitsi ja Anni ja Lukulan Iikkaki saivat

niitä katsoa, vaan ei koskea. Jos Anni joskus muistutti, että hänen on niistä toinen puoli, tiuskasi Kasper: „Mitä sitte, vaan minun ne ovat.“ Kasper ei osannut vielä „jonkun oikeuden varjolla“ puolustaa väärää toisen omaisuuden anastamistaan, joka jo pienenä annettiin häneen juurtua; sillä Kasperin isä ja äiti kuulivat ja näkivät kyllä usein poikansa väärän tavaran anastamisen, jolloin he vaan tavallisesti nauruun sanoivat: „Tuo Kasper häntä on viisas; siitä tulee kerran mies, joka omansa pitää!“ Niin, he näkivät poikansa nuoren paheen vaan hyvänä enteenä, jonka nojalla voitiin Kasperille tulevaisuudessa hyvää ennustaa — väärä ennustus!

Kumminkaan ei lapsille tullut koskaan isoja riitoja, sillä Iikka ja Anni tyytyivät siihen, että saivat katsella leikkikaluja.

Lukulan lasten leikkikalut olivat toista laatua. Siinä kokoelmassa oli myös paljon kuvioita eläinmaailmasta, vaan ne olivat kiinni paperissa, kaunisten kansien sisällä, toisien paperien välissä, johon ne olivat kauniilla värikuvilla maalatut, ja niiden alla oli kauniita ja hupaisia kertomuksia. Kun lapset tulivat Lukulaan, juoksi Iikka aina kirjakaapilensa, otti sieltä kirjan kerrallansa, toi sen vierastensa eteen, avasi sieltä kuvan, näytti sen vierailleensa ja luki alla olevan luvun, ja sitte selityksiin käsiksi: miksi hyödyksi sen ja sen on Jumala ihmisille luonut. Aina kun tuohon tutkintoon ruvettiin, kyllästyi Kasper siihen ja kyntti kotiansa; mutta Anni perehtyi niin noihin pikku tieteilemisiin ja unohtui usein niiden tähden niin kauvaksi, että Iikan isän täytyi viedä Anni illalla kotiinsa.

Loistolän isäntä ei osannut aavistaakaan, että hänen tyttärensä päähän Lukulassa rupeaa „loru-kirjat“ tunkeumaan, eikä Kasperikaan osannut tuota kannella; sillä ei hän osannut Iikan kirjoja pitää hyvänä eikä pahana.

Nyt olemme kertomuksessamme menneet vähän edelle. Kun Iikka ja Anni olivat kuudennella, olivat he — niinkuin Kasperikin lukukinkereillä; Iikka luetettiin ensin. Iikka luki sekä tavasi sisältä selkeästi ja heleästi. Kirkkoherra oli

uskollisia sielunpaimenia, jotka kaikella tavalla kokevat edistää pitäjäläistensä kristillisyyttä. Kun hän oli jonkun luetanut, kysyi hän kaikilta luetetuiltansa, niin nuorilta kuin vanhoiltakin, jonkun kysymyksen, niin käsittääksensä heidän ymmärrystensä kristin-opin kappaleissa. Kun Kirkkoherra oli Iikan sisältä luetanut, luetti hän hänellä katekismuksesta ensimmäisen käskyn. Iikka luki selkeästi. Tunteaksensa pojan ymmärrystä, kysyi kirkkoherra häneltä:

„Sanoppas lapseni, missä Jumala asuu?“

„Jumala asuu joka paikassa“, vastasi Iikka ja seiso tuossa Kirkkoherran edessä uljaana, katsoen häntä luottavasti silmiin.

„Kas niin!“ sanoi kirkkoherra, „sinusta tulee kelpo mies“, ja antoi Iikalle kuvakantisen kirjan lahjaksi. Siinä seiso Iikka nyt suorana ja voitokkaan näköisenä, lapsellisessa viattomuudessaan.

Sitte tuli Kasperin vuoro. Hänkin luki sisältä ja ulkoa välttävästi, vaan ei niin hyvästi kuin Iikka. Kirkkoherra luetti ulkoa Kasperilla toisen käskyn, ja kysyi sen luettua:

„Kenen nimeä tässä käskyssä kielletään turhaan lausumasta?“

Kasper seiso siinä sanaa sanomatta, katseli pitkin nenäänsä ja nypisteli ehtimiseen takkinsa ja liivinsä nappeja.

Kun kirkkoherra viimein sanoi: „Etkö sinä sitä voi sanoa“, sanoi Kasper:

„Mistä minä hänen tiedän“ ja venytti samassa nokkansa pitkääki pitemmäksi.

„Eivätkö isä ja äiti ole sinulle sitä kotona sanoneet?“ kysyi kirkkoherra; mutta Kasper ei vastannut siihen mitään, katsoi vaan pitkin nenäänsä ja nypisteli nappejansa.

Sitte tuli Annin vuoro; Anni luki sisältä selkeästi ja ulkoa sai hän lukea kolmannen käskyn. Kun Anni oli sen lukenut, kysyi kirkkoherra: „Kuka on meidän käskenyt pyhittämään lepopäivän?“ ja katsoi samassa lempeästi Annia silmiin.

Anni joutui kauheaan hätään: hänen kasvonsa leimah-
tivat tulipunaisiksi, hän kääntyi Iikan puoleen ja katsoi
häntä suurilla mustilla silmillänsä niin rukoilevan ja luotta-
van näköisesti ja sanoi sitte ujosti: „Sano sinä Iikka, joka
tiedät, minulle ei ole kotona siitä puhuttu mitään!

Ennenkuin kirkkoherra kerkesi sanoa mitään, sanoi
Iikka: „Jumala käskee pyhittämään lepopäivän“, ja Anni
huokasi niinkuin ainakin edusmiehen kautta pulasta päässyt.

„Vai niin! kylläpä sinä olet nopea rupeamaan edusmie-
heksi, etkä ole siihen kelpaamatoinkaan, mutta koska olet
kerran toisen edusmieheksi ruvennut, niin sanoppas vielä:
mikä on lepopäivä, jonka Jumala käskee meidän pyhittää?“
sanoi taas kirkkoherra Iikalle.

„Lepopäivä on pyhä“, vastasi Iikka, vähääkään ujoste-
lematta.

„Sinä olet hyvästi toimittanut sinulle uskotun edusta-
jan viran, sinusta tulee kelpo mies; vie nyt isällesi ja äidil-
lesi minulta kiitoksia siitä, kun he ovat sinua opettaneet, ja
pyydä heitä, että he eteenpäinkin sinua opettaisivat“, sanoi
kirkkoherra Iikalle.

„Kyllä“, sanoi Iikka ja yritteli lähtemään.

„Äläpäs mielä mene! Sinä et ole saanut vielä mitään
palkkaa edustaja-toimestasi; tässä saat toisen, toisenlaisen kir-
jan vielä, joka olisi tullut Annille, jos hän olisi itse tehnyt
sen, jonka hänen edusmiehensä teki“, sanoi kirkkoherra ja
samassa antoi hän Iikalle toisen kirjan.

„Saanko minä tämän antaa Annille? Anni on niin hyvä.
Annilla ei ole kotonaan muita kirjoja kuin aapinen ja kate-
kismus, mutta minulla on kotona monta kirjaa“, pyysi Iikka
ja katsoi kirkkoherraa rukoilevaisesti silmiin.

„Sinulla on vielä jalo sydämpi, anna vaan toinen kir-
jasi Annille;“ sanoi kirkkoherra. Iikka antoi heti toisen
saadun kirjansa Annille ja niin sai hänkin kirjan. Mutta
kirkkoherra ja koko kinkeriväki ihmetteli niin nuoren lapsen
vastauksia ja selvää käsitystä.

Kun ne temput oli läpikäyty, sanoi kirkkoherra Kas-

perille ja Annille: „Viekää isällemme ja äidillemme terveisiä minulta, että he eteenpäin puhuisivat teille enemmän Jumalasta, kuin tähän asti!“

Kasperperi oli luullut, että hänkin saisi kirjan, niinkuin toisetki; kun hän näki, ett'ei hän kirjaa saanutkaan, purskahti hän kauheaan itkuun, mutta hänen isänsä tuli ja otti Kasperin syliinsä ja vei hänen väen taakse nurkkaan, jossa hän koki poikaansa lohduttaa, luvaten hänelle makeisia ja rahaa, kun kotia tullaan, josta poika kohta tyyntyi. Kinkeriväki kuuli silloin Loistololan isännän sanovan väkijoukon takana: „Kaikkia tuo pappi lapsilta kyselee! mistä ne semmoisia tietävät“, ja niin hän sysäsi lastensa taitamattomuuden kirkkoherran syyksi, kun hän oli muka liiaksi utelias, eikä huomannut ollenkaan, että vika lastensa taitamattomuuteen oli hänessä itsessänsä, kun ei ollut koskaan lapsillensa puhunut Jumalasta, sitä vähemmin muuten kehittänyt heidän ymmärrystänsä. — Siihen se ensimmäinen kinkerimeno loppui.

Ei tuokaan Loistololan lasten huonosti onnistunut kinkerimatka muuttanut Loistolaisten mieltä Lukulaisia kohtaan, sillä ainakin oli heillä se mielipide, ett'ei heillä ole muuta velvollisuutta lapsiansa kohtaan, kuin laittaa heidät „kirjalle“, kyllä muka heille sitte mieltä ja ymmärrystä tulee, kun tulevat isommiksi, jonka tähden he eivät yhtään kadehtineet Lukulan Iikan onnistunutta kinkerimatkaa; he pitivät Iikkaa paremmin turmeluksen tien suulla olevana, kun muka hänelle jo niin nuorena „turhuuksia syötetään kaikenlaisista lorukirjoista“. „Kyllä maailman ranta neuvoo“, sanoi Loistololan isäntä usein, kun vaan tuli puhe lasten kasvatuksesta, väärin käyttäen tuota sananlaskua; ja neuvookinhan se, mutta se on kovin surkea koulu ihmislapselle, tuo „maailman ranta“.

Näistä syistä jäi Loistolaisten ja Lukulaisten väli entiselleen senki tapauksen jälkeen, sillä Loistolaiset eivät pitäneet noista vähävaraisista torpan asukkaista pahaa, jos eivät aivan hyvääkään.

Kerran, kun taas kaikki lapset olivat Loistolassa, rupesi Anni tahtomaan, että hänkin olisi saanut hallita leikki-

kaluja ja pitää puolet niistä ominansa, mutta Kasper ei mitenkään siihen suostunut, sanoi ja intti vaan ne kaikki omiksensa. Se loukkasi kovin Iikan oikeuden tuntoa ja hän sanoi Kasperille: „Niinköhän luulet, ett'ei noita sinulta väkisin saataisi?“

„Koetappa näpistää“, sanoi Kasper ja oikasi nyrkinsä.

Iikka ryntäsi käsiksi paletten avulla haukkuvaan koiraan ja Kasper koki Iikkaa lyödä mukiloita, kynsiä, purra ynnä muuta, mutta ei mikään auttanut: Iikka vei koiran. Kun Kasper näki, ett'ei se keino auttanut, vartoi hän sen ajan, että hänkin pääsi hyökkäämään koiraan käsiksi; nyt vedettiin koiraa kahtaalle päin ja koira — särkyi. Kasper puhalsi heti itkuun ja meni vanhemmillensa kantelemaan! Kasperin isä tuli heti ja otti pelosta punehtuneen Iikan jotenki säälimättä käsipuolesta kiinni ja vei hänen aika kyytiä ulos sanoen: „Koska sinä meidän lasten leikkikaluja särjet, niin et saa käydä vasta meillä.“

Nyt tapasi Iikanki valtava itku ja hän itki niin, ett'ei ollut kyetä kotiansa kävelemään. Hän tunsu vaan sen, että Kasper oli Annille paha, ja että hänellä oli oikeus Annia puolustaa, jonkatähden hänen mielestään Kasper olisi ollut rangaistava eikä hän. Kun hän tuli kotiansa, itki hän niin kovin, ett'ei hän kyennyt isoon aikaan vanhemmillensa selittämään asian menoa. Kun hän viimeinki kykeni tuon tekemään, kuuli Iikka kummia: isä ja äiti eivät hyväksyneetkään hänen tekoaan, vaan sen sijaan, että olisivat häntä mairailleet ja Kasperia ja hänen isäänsä moittineet, otti isänsä Iikkaa tukasta kiinni ja pölyytti hyvällä lailla. Kun Iikka oli „tukka-myllyn“ tuottamasta uudesta itkustansa vähän tyyntynyt, sanoi hän änkkeämällä: „Kasperihan tekee väärin, kun ei anna Annille puolia leikkikalusta.“

„Mitä sitte? Sinä et saa puolustaa väärää tekoasi puolellakaan sanalla. Jos kohtakin Kasper oli väärässä, ei sinulla kumminkaan ollut oikeutta mennä sitä omin käsin oikasmaan“, sanoi Iikan isä pojalleen; mutta ei koskaan

ole kukaan lapsi ahkerammasti ja hartaammasti istunut kirjansa ääressä, kuin Iikka sen päivän istui.

Lasten viha ei ole pitkälinen, sillä se ei ole vielä muuttunut kostonpyynnöksi. Ja samana iltana tuon tapausten jälkeen pyysivät Loistolalan lapset hartaasti isäänsä, että Lukulan Iikka saisi käydä heillä niinkuin ennenki, sillä heille oli tullut Iikkaa ikävä, ja siihen lastensa pyyntöön suostuiki Loistolalan isäntä, sillä ehdolla, ett'eivät he enään särkisi leikkikalujansa.

Niin rakentui taas entinen ystävyys lasten välillä, ja jo huomenna tulivat Loistolalan lapset Lukulaan, jossa heitä otti hyvästi vastaan sekä Iikka että hänen vanhempansa. Yhdestä suusta kokivat Loistolalan lapset selittää, ett'ei heidän isänsä eikä äitinsä olleet enään Iikalle vihaiset, ja että he olivat luvanneet Iikan käydä heillä niinkuin ennenki. Lukulassa pidettiin Loistolalan lapsia hyvänä: annettiin ruokaa ja juomaa ja saatettiin illalla, kun tuli jo hämärä, heidät kotiansa; ja jo huomenna oli Lukulan Iikka Loistolassa yhtä hyvänä vieraana kuin ennenkin.

Kerran taas olivat kaikki lapset Loistolassa, jossa he leikkivät ja talostelivat, mutta Kasperin vallitsi leikkikalut nyt niinkuin ennenkin. Anni koetti nyt vedota vanhempiensa oikeuden tuntuun; hän meni siis vanhempiensa tykö ja valitti, että Kasperin vallitsee kaikki hänenki leikkikalunsa, mutta isänsä ja äitinsä vaan sanoivat: „Anna Kasperin ne pitää, koska hänen näkyy niitä niin mielensä tekevän; onhan niistä sinun toinen puoli, jos kohtaki Kasperin niitä valitsee“, ja Iikan ja Annan oli taas, kuten ennenki, tyytyminen paljaasen leikkikalujen katselemiseen.

Kun asiat olivat tuolla mälläkällään jonkun ajan olleet, tulivat taas Loistolalan lapset eräänä päivänä Lukulaan. Iikka ja Anni ryhtyivät kirjoja lukemaan, mutta Kasperille kävi semmoinen ajankulu ikäväksi, sentähden rupesi hän Annia tahtomaan kotiansa. Mutta Anni oli juuri vasta päässyt mieluiseksi tullesen pikku tieteilemiseensä, sentähden ei häntä haluttanutkaan vielä lähteä pois. Kostoksi sisarensa

tottelemattomuudesta, uhkasi Kasper i repiä heidän, eli oikeammin Iikan kirjan.

„Sitä et saa tehdä“, sanoi Iikka, ja varusti itseänsä puolustavaan asemaan; mutta Kasper i häristeli kumminki kirjaa repimään. Jo sai Kasper i tilan, että pääsi hyökkäämään kirjaan käsiksi ja siinä kahakassa repesi kirjasta pari lehteä irti. Nyt tuli Kasper ille muutakin työtä, ei vaan kirjan repiminen; sillä Iikan kävi tuo väkivaltainen työ niin vihaksi, että hän töytäsi heti Kasper in päälle, ja vaikka hän oli koko joukkoa nuorempi, väänsi hän kumminki Kasper in allensa jommoisenki taistel on perästä, ja löylytti häntä kelpo lailla; sotaonni kääntyi Iikalle edullisemmaksi sentähden, kun hän oli vahvempikasvuinen Kasper ia, jos kohtaki nuorempi häntä.

Juuri kun Iikka oli Kasper ia paraaltansa muksimassa, tuli Iikan isä huoneesen ja sanoi hyvin tiukasti: „Mitä Jumalan tähden te nyt teette?“

Pojat, kun näkivät Iikan isän, heittivät heti taistelonsa siihen ja molemmat puhalsivat itkuun

„Tuo Iikka“ änkytti Kasper i.

„Kasper i repi minun kauniin kirjani“, änkkäsi Iikka itkunsa välistä.

„Vikaa on sinussaki! Miksi sinä menit Kasper in päälle?“ sanoi Iikan isä ja otti samassa poikaansa tukasta kiinni ja pöryytti taas oikein aika lailla.

„Miksikä Kasper i sitte repi minun kirjani?“ sanoi Iikka puolustukseksensa itkussa suin.

„Sinä et saa puhua yhtäkään sanaa puolustukseksi; Kasper i teki siinä kovin väärin, kun hän repi kirjasi, mutta sinä teit myös väärin, kun menit Kasper in päälle; siitä tukkamylly sinulle. Kasper i saa pahasta työstään semmoisen rangaistuksen, ett'ei hänen täällä ollessaan saa enään koskaan ottaa kirjoja käsille“, sanoi Iikan isä.

Loistol an lapset lähtivät kotiansa heti, kun olivat tyyn-tyneet, jossa Kasper i vanhemmilleen kertoi kaikki; mutta eivät he tuosta olleet juuri millänsäkään, sillä he pitivät

sitä hyvänä, kun Lukulan Matti kuritti omaa poikaansa, eikä toki koskenut Kasperiin. Mutta eivät he toruneet eivätkä moittineet sanallakaan Kasperin käytöstä, vaikka Anni selitti heille, että Kasperi repi ensin Iikan kirjan!

Kun tuli huomisen päivä, tuli Iikka isänsä tykö, katsoi häntä rukoilevasti silmiin ja sanoi: „Älkää, isäkulta minua enään tukistako, minä kysyisin teiltä jotakin.“

„Puhu vaan, lapseni! En minä sinua muulloin tukista kuin ainoastaan silloin, kun pahaa teet.“

„Tukistittepahan eilenki minua, vaikka Kasperin pahan teki.“

„Sinä teit kanssa pahasti, kun Kasperia rujuutit.“

„Minähän kostin vaan vääryyden.“

„Sitäpä juuri ei saa tehdäkään.“

„Eikö vääryyttä sitte saakaan rangaista?“

„Ei.“

„Miks'ei?“

„Siks'ei, kun Jumala sanoo: „Älkäätkö kostako, minä tahdon kostaa, sanoo Herra“, ja taas toisessa paikassa sanoo Jumala: „Älkäätkö pahaa pahalla kostako, vaan voita sinä paha hyvällä.“

„Kostaako Jumala sitte pahantyön, jos ei se itse kosta, jolle se on tehty?“

„Vissimmästi, sillä Jumala ei valhettele.“

„Entäs sitte, jos sekin itse kostaisi, jolle vääryys on tehty?“

„Semmoinen itse-kostaja joutuisi itseeki Jumalan koston alaiseksi, sillä hän on koston vastoin Jumalan kieltoa.“

„Kas niin! Johan äsken kuulin sen, ett'ei Jumala lupaa ihmisen itsensä kostaa; mutta miksihän Jumala niin tahtoo?“

„Siksi että Jumala on ylpeitä vastaan, mutta nöyrille hän antaa armonsa. Etkö sinä muista, kun Jumala huoneen-tauluissaki sanoo:“ „Nöyryyttäkäätkö teitänne Jumalan väkevän käden alla, että hän teitä ajallansa korottais.“

„Korottaako Jumala nöyrät?“

„Vissimmästi hän nöyrät korottaa ja pahat rankasee.“

„No, sitte en minä enään koskaan kosta Kasperille, vaikka hän tekisi kuinka paljon paha minulle ja Annille — voi, voi kun ei se repisi minun kirjojani!“ huudahti hän sitte ikäänkuin ajatellen vieläkin, että silloin ainakaan ei saattaisi olla kostamatta.

„Kuulithan jo, ett'ei Kasperin saa sinun kirjojasi enään nähdäkään, sitä vähemmän repiä, siitä selvästä syystä, kun Kasperin täällä ollessa ei oteta kirjoja käsille ollenkaan.“

„Eikö Annikaan saa minun kanssani kirjoja lukea?“

„Kun Kasperin ei ole vaan täällä, niin saatte Annin kanssa lukea kirjoja vaikka kuinka paljon.“

„Sitte on hyvä, enkä minä ole enään Kasperille vihainen, enkä tahdo kostaa hänelle, vaikka kohtaki tekisi paha minulle“, huudahti Iikka, kun ymmärryksensä oli selvennyt tuossa koston asiassa.

„Nyt sinä, lapseni, puhut oikein“, sanoi Iikan isä ja sulki poikansa syliinsä.

Kasperia ei haluttanut enään paljon oleskella Lukulassa tuon tapauksen perästä, kun ei siellä ollut muuta hupia kuin ikäviä kirjoja, jotka eivät häntä paljon huvittaneet, semminki kun sekin ainoa hupi oli nyt poistettu, joka hänellä niistä oli, nimittäin niiden repiminen. Mutta sitä ahkerammin kävi Anni Lukulassa, sillä hän alkoi kaikissa luottaa Iikkaan ja pitää häntä parempana kuin veljeänsä Kasperia; ja minkä Iikka varttui ymmärryksessä, sen varttui Annikin.

Itsestäänhän on selvä asia, että noissa ihmiselämän aamun seikkailuissa lapset tulivat aina iäkkäämmiksi ja samalla kasvoivat isommiksi, jota jälkeä heidän ymmärryksensäkin vahvistui.

Kun Iikka oli kymmenennellä ikävuodellansa, luki hän eräänä päivänä sanomalehtiä. Kun hän oli laannut lukemasta, tuli hän isänsä tykö ja sanoi:

„Noissa sanomalehdissä on semmoisia sanoja ja lauseita, joita en minä ymmärrä: mitä merkitsee kansallisuus.“

„Mikä kansa on se, joka tässä Suomessa asuu?“

„Tietysti Suomen kansa.“

„Mikä kansallisuus on siis tällä Suomen kansalla?“

„Nyt ymmärrän: tietysti tällä kansalla on Suomen kansan kansallisuus.“

„Et sinä vielä oikein ymmärrä sanaa: kansallisuus, vaikka luulet sen ymmärtäväsi. Otetaanpa vielä joku esimerkki: mikä kansa Ruotsissa asuu?“

„Ruotsin kansa.“

„Mikä on siis Ruotsin kansallisuus?“

„Ruotsalainen kansallisuus.“

„Sanopas nyt, mikä on kansallisuus?“

„Kun Suomessa on Suomen kansa, niin se on Suomen kansallisuus, ja kun Ruotsissa on Ruotsin kansa, niin se on Ruotsin kansallisuus.“

„Enkö minä sitä jo sanonut, ett'et vielä käsitä, mikä kansallisuus on. Ei kansallisuus vielä siinä ole, jos Suomessa on Suomen ja Ruotsissa on Ruotsin kansa.“

„Missäs sitten?“

„Kansoja on ollut maailmassa, jotka ovat laanneet olemasta sentähden, ett'ei heillä ole ollut kansallisuutta. Siis kansallisuus ei ole siinä, että joku kansa on olemassa, vaan siinä, että jonkun kansan jokainen jäsen tuntee koko kansansa veljikkeeseen ja sisarikseen ja taistelee kansansa oikeuksien puolesta; ainoastaan semmoinen tunto ja henki voipi kansoja eleillä pitää, niin ett'eivät he sorru toisten kansain painon alle ja niin joudu orjuuteen; semmoista henkeä ja käsitystä kutsutaan kansallishengeksi, jota paitsi ei yksikään kansa voi kansana pysyä. Siis kansallisuus on: kansassa asuva isänmaallinen kansallishenki.“

„Sodillako nuo kansallistaistelut ovat aina taisteltavat?“

„Monen kansan on täytyntä hirmuisilla sodilla taistella kansallisuutensa puolesta, mutta pienet kansat eivät kykene isojen kansojen kanssa rinnustelemaan; sentähden heidän taistelonsa käypi aivan toisenlaiseksi kuin isojen kansojen, nimittäin henkiseksi taisteloksi. Siis pienten kansojen kansallisuus rippuu siitä, mihinkä määrään he tuntevat kansallisuu-

tensa, mihinkä määrään kansa rakastaa isänmaatansa ja toinen toistansa, mihinkä määrään kukin tekee työtä kansansa ja isänmaansa hyväksi, mihinkä määrään kukin aineellisilla varoillansa edistää kansallisia pyrinnoitä; siihen määrään voipi pienten kansojen kansallisuuskin pysyä pystyssä. Siis pienen kansan kansallisuus on sitä myöten turvattu, kuinka itse kansa on sivistynyt; sillä taitamaton ihminen ei voi oikeuksiaan puolustaa.“

„Onko meidän Suomessamme mitään kansallishenkeä?“

„Onpa semmoista rakkaassa isänmaassamme olemassa — Jumalan kiitos! — vaikka se kyllä oli jo aivan nukku-maisillansa.“

„Onko pitänyt taistella, sen kansallisuuden edestä, joka meidän maassa nykyään on?“

„Paljon on taisteltu meidänki maassa sen kansallisuuden eteen, joka meillä nykyään on. Vieraan vallan rinnalla ja sen kunnian puolesta taistelivat esi-isämme kunnialla veristä taisteloa ja kostuttivat sydänverellensä vieraita kenttiä ja tätä maata. Ja vaikka ei se taistelo ollut mikään varsinainen kansallinen taistelo, niin esi-isämme havaittiin niin urhokkaiksi, että, leikin loputtua, Europan suurin hallitsija lausui voitetuille vastustajilleen: „Suomen kansa on korotettava kansojen joukkoon.“ Esi-isämme taistelun hedelmänä on siis meillä nyt se valtiollinen asema, mikä meillä on. — Paljo on myös taisteltu, viimeisinä vuosikymmeninä, kansallisuutemme eteen henkiselläki alalla, joka todellaki on ollut varsinaista kansallistaisteloa.

Ketä vastaan meidän on pitänyt sillä alalla taistella, sillä selvän selvä asiahan on, että olemme Suomalaisia?“

„Sinä et ole lukenut historiaa, etkä siis vielä käsitä niitä asioita. Monta vuosisataa oli maamme yhdistettynä Ruotsiin. Koko sen ajan oli maassamme ruotsalaiset virkamiehet ja virkakunnat, ruotsalaiset oikeustot ja koulut; kansan kielellä ei ollut mitään oikeutta, eikä kansa niinmuodoin saanut nauttia niitä etuja, joita maamme ruotsalaiset saivat. Siis kansalla ei ollut kielensä suhteen oikeutta päästä valtion

virkoihin eikä omiin kustantamiinsa koululaitoksiin, saamaan niissä korkeampaa sivistystä. Niin ne ovat asiat enimmäksi osaksi nytkin, vaan paljon on kumminkin henkisellä taistelolla saatu asioita paranemaan kansallisuutemme hyväksi, mutta paljon — sanomattoman paljon on vielä taisteltava, ennenkuin kansallisuuden asiat maassamme ovat tasapainossa. Nehän ne ovat meidän suomalaisen kansallisuutemme vastustajia, nuot oman maamme Ruotsalaiset, jotka kokevat lujasti kiinni pitää Ruotsin kielen oikeuksistaan tässä maassa, että he yksin saisivat edespäinki hallussaan pitää maan virat ja nauttia niistä tulevat palkkaedut, ja että he yksin saisivat nauttia sen korkeamman opetuksen, jota maan koululaitokset voivat tarjota, ja sen he tekevät sentähden, että suomalaiset pysyisivät vaan työjuhtina ja heille nöyrinä palvelijoina! Mutta yhä enemmän heltii heidän pestinsä, josta he kokevat kynsin hampain kiinni pitää; yhä liukkaammaksi tulee heidän jalansijansa, sillä heidän perustuksensa alkaa huljua, ja yhä enemmän alkaa suomalainen kansallisuus voittaa alaa, mutta se on kansallishengen taistelun voittoa. En minä saa sitä sinulle selitetyksi, niinkuin minä ja usea kansalainen sen tuntee. Mutta sinä alat olla jo siinä ijässä, että voit ruveta asioita ymmärtämään. Lue historiaa, että jo nuorena oppisit tuntemaan asiain menon; semminkin kehoitan sinua tarkoin lukemaan: „Nuijasota, sen syyt ja tapaukset“, „Oppikirja Suomen historiaan“, „Kuvaelmia 1808—1809 vuoden sodasta“, ja sängen valasevia ovat myös „Vänrikki Stoolin tarinat“. Näin puheli Lukulan Matti utelevalle pojallensa.

„Nyt minä ymmärrän täydelleen nuo sanomalehtienki kiistat „svekomaanein“ ja „fennomaanein“ välillä! Minä tahdon taistella Suomalaisen kansallisuuden puolesta, niin paljon kuin Jumala minulle voimia antaa!“ huudahti Iikka innostuksissaan, saatuansa jonkunlaisen käsityksen tuosta hänelle hämärästä kansallisuudesta.

„Kyllähän sinä nyt luulet hyvinki käsittäväsi niitä asioita; mutta kun sinä enemmän tulet käsittämään, huomaat,

ett'et ole käsittänyt asioita tosialoissa juuri paljoa ollenkaan“, sanoi isänsä naurahtaen.

Tämän keskustelun perästä painui Iikka syvemmälle isänsä kirjastoon. Ja jota enemmän hän luki ja tutki kirjoja, sitä selvemmäksi kävi hänelle isänsä lausuma totuus, ett'ei hän ymmärrä vielä juuri paljon mitään. Historia tuli nyt Iikalle rakkaimmaksi ajattelemisen esineeksi; sitä luki ja tutki hän ja siitä rupesi pojalle koittamaan uusi valo. Siitä näki hän kansojen taistelot, niiden voitot ja tappiot; näki ja ymmärsi kansojen muodostumiset kansoiksi, niiden ruumiilliset, henkiset ja aineelliset ponnistukset vapautensa, kansallisuutensa ja oikeuksiensa puolustamiseksi; siitä näki hän kansansa taistelot ja kärsimiset, näki sen sorron, jota kansa oli vuosisatoja saanut kantaa, ja siitä hetkestä tuli kärsivä Suomen kansa Iikalle rakkaaksi. Jumaloittamisen tapaisella kunnioittamisella kunnioitti hän suuria kansalaisiaan, jotka työllä ja väellä olivat auttaneet ja vieläkin auttoivat oikeuksiinsa sorrettua ja kärsivää kansaansa; heidän nimensä painuivat syvälle pojan mieleen, ja niin alkoi hänelle koittaa uusi aika.

Iikka oli jo siinä ijässä, että hän teki keveämpiä töitä ja muita pikkuasioita, mutta kun hänellä oli vaan pikkusenkaan loma-aikaa, käytti hän sen aina lukemiseen; varsinkin pyhinä jälkeen puolenpäivän istui hän kirjain ääressä. Jos hänelle sattui jolloinkin eteen tulemaan semmoinen kohta lukiessaan, jota ei käsittänyt, meni hän vielä nytkin isältänsä neuvoa kysymään, jolloin isänsä koki voimiensa mukaan hänelle selityksiä antaa, niinkuin ennenkin.

Tämä aika se oli, jolloin Iikka alkoi opetella kirjoittamaan. Sen parempaa opettajaa ei hänellä siihen ollut kuin kumminsa Jäykkälän isäntä; sillä mitään koululaitosta ei kylässä vielä ollut. Jäykkälän isäntä olikin virkaansa kyllä kelvollinen, sillä hänellä oli kaunis käsikirjoitus ja hän kykeni opettamaan oikokirjoituksenkin mukaan puhtaasti kirjoittamaan. Opetus kävi siten, että Iikka laittoi kirjoitusvihkot, joiden kanssa hän kävi Jäykkälässä, kummillansa niihin kir-

joituttamassa mallikirjaimia ja -kirjoituksia ja sittemmin oikasuttamassa itseltänsä niihin tulleita kieli- ja kirjoitusvirheitä. Niin tuli Iikasta ennen vuoden kuluttua välttävä kirjoitusmies.

Niinkuin ennestään jo tiedämme, oli Loistololan isännällä toisenlainen järjestelmä lastensa kasvatuksessa; mutta tuostakin mielestänsä niin oivallisesta kaavastaan piti hän niin vähän lukua, ett'ei ottanut edes siitäkään selvää, luetaanko Lukulassa vai ei, noita hänen luullaksensa niin turhia lorukirjoja Annin siellä ollessa; sentähden sai Anni vapaasti edelleenki käydä Lukulassa, ja ennenkuin Annin vanhemmat osasivat aavistaakaan, oli hänkin välttävä kirjoittaja; mutta jos Loistololan vanhemmat olisivat täydessä valossa käsittäneet, minkätähden Anni niin usein kävi Lukulassa, olisi kaiketi hänen siellä käyntinsä pysähtynyt.

Kaikki, mitä Iikka edistyi opissa ja ymmärryksessä, omi Annikin itsellensä; sillä Iikka oli laillaan hänen opettajansa. Lasten kuvakirjat, leikkikalut ja muut lapsuuden askareet eivät enään tyytyttäneet Iikkaa ja Annia, sillä ne olivat tehneet heissä jo tehtävänsä; nyt oli heissä ymmärrys karttunut; tarvittiin siis väkevämpää hengen ravintoa, jota ei heiltä toki puuttunutkaan, sillä Lukulan kirjastossa ja sanomalehdissä oli kyllä, mitä he ensi aluksi tarvitsivat. Sekä yleistä että isänmaan historiaa luettiin ja tutkittiin ja heille molemmille rupesi kangastamaan isänmaa ja sen kansa sortoa kärsivänä, mutta rakkaana. Vänrikki Stoolin Tarinat vahvistivat paljon heidän isänmaan-rakkauttansa, sillä niiden avulla tulivat he tuntemaan ja näkemään kansan:

— „mi kunnian

Edestä kaikki koitti,

Nälissään, palellessahan.

Kuitenki vielä voitti.“

Anni ihastui noihin Vänrikki Stoolin tarinoihin niin, että hän aivan pian oppi ulkoa selvästi ja tunnokkaasti lausumaan „Pilven veikon“, „Torpan tytön“ ja „Kuolevan Sotu-

rin“, jotka häntä parahiten miellyttivät, luultavasti sentähden että niissä puhuttiin tytöistäkin.

Kerran, kun Iikka luki Annin kanssa, pyrskähti Iikka yht'äkkiä niin hartaasti nauramaan, että vedet tulivat silmiin. Kun isänsä ja Anni sen kuulivat, rupesivat he tiedustelemaan syytä äkkinäiseen nauruun, sillä he hyvin käsittivät, että jotakin erinomaista oli Iikka mielestensä taas löytänyt. Hänelle oli sattunut eteen Arvidsonin lause: „Ruotsalaisia emme ole, Venäläisiksi emme voi tulla, olkaamme siis Suomalaisia.“ Se lause oli pojan mielestä selvän selvä ja niin totuuteen perustuva, että se sai hänet nauramaan!

„Selvähän se asia on, eipä siinä luulisi olevan kenelläkään mitään sanomista, vaikka sitä he kyllä tekevät, mutta sen sanon, että heidän vastaan-sanomisensa on väärällä perustuksella; sen täytyy oieta!“ niin huudahti Iikka innoissaan viimein.

Niin he kasvoivat ijässä, opissa ja ymmärryksessä aina isommiksi, viljellen ahkerasti, tilaisuutta myöten, kaikkia sekä hengellistä että maallista kirjallisuutta, jossa löytyvät elämän-ohjeet he käyttivät henkisen elämänsä vaurastumiseksi, ja niin alkoivat he tulla lähemmäksi sitä aikaa, jolloin heidän tuli ruveta ajattelemaan kasteensa liiton undistamista ja jolloin kainous täydellä syyllä pakoitti heitä harvemmin olemaan toistensa parissa.

Vaikka ei se kuuluisi oikeastaan tähän, täytyy kuitenkin mainita, minkälaiseksi Kasperin elämä tällä aikakaudella muodostui, koska olemme kertomuksessamme häntä usein muistelleet, vaikka tämän luvun nimi osoittaa, että tässä olisi pitänyt kertoa vaan „torpan pojasta ja talon tytöstä.“

No niin! Kun Kasper oli kerran luokkaunut pois sisarensa ja Lukulan Iikan parista, rupesi hän hakemaan huvitustansa toisilta aloilta ja niistä löysiki, mitä halusi.

Kasper rupesi juoksemaan kylissä pyhät ja arjet niin uskosti, ett'ei hän käynyt kotonansa muulloin kuin syömässä, eikä säännöllisesti silloinkaan, mutta öitä ei hän toki vielä ollut poissa kotoansa; vanhempansa eivät kuitenkaan kertaa-

kaan kieltäneet eivätkä nuhdelleet poikaansa tuosta vallattomasta kylän kulkemisesta; kenties he olivatki vaan hyvillensä, kun Kaspero aloitti niin loistavasti niin paljon opettavaisen „maailman rannan“ koulussa käynnin — kenties?

Kun Kaspero sai niin esteettömästi täyttää nuoruuden himojansa, tuli hänestä liian varhain „aikamies“; sillä ennen rippikoulun ikäänsä oli hänellä jo kallishintainen lakkarikello loistavine perineen lakkarissa, kiiltävät anturakengät jaloissa, vapriikin hienosta verasta vaatteet päällä ja hopeahelainen merenvaha-piippu hampaissa, ja kaikki ihmiset näkivät, että Kaspero on rikkaan miehen poika. Laveassa maailman rannan koulussa oppi Kaspero jo varhain kaikkea, mitä siellä oli oppimista. Hän nakkeli usein rikki huoneiden akkunain laseja, nakkeli kivillä kuoliaaksi muiden kanoja ja kukkoja, katkoi lammasten jalkoja j. n. e. — Kyläläiset eivät useinkaan sanoneet noita Kasperin vallattomuuksia hänen isällensä, välttääksensä rikkaan ja mahtavan miehen vihoja. Mutta kun Kaspero eräänä päivänä sattui kivellä nakkaamaan kuoliaaksi Jäykkälän ison oinaan, meni Jäykkälän isäntä heti Loistolaan ja ilmoitti siellä Kasperin isälle, mitä Kaspero oli tehnyt.

„Se on sattunut tapahtumaan Kasperilta vahingossa; mitä te oinaastanne vaaditte? minä maksan“, sanoi Loistolan isäntä.

„Jospa se olisikin ollut vahinko eli sattumus, niin se olisi kyllä anteeksi annettava, mutta minä olen aikoja sitten havainnut, että Kaspero tekee sitä ehdon tahdostaan, sillä hän on nakellut paljon rikki talojen akkunalaseja, tappanut kanoja ja kukkoja, katkonut lammasten jalkoja j. n. e.; enkä minä ole tullut teille saamaan maksoa tapetusta lampaastani, vaan sanomaan teille, että otatte vaarin poikanne kasvatuksesta aikanansa, sillä jos hän saa tuota menoansa pitkittää, hänelle saattaa tulla hyvin huono perintö“, sanoi Jäykkälän isäntä.

„Älä sinä tule koko kylän puolesta kantamaan Kasperin päälle; ota lampaastasi niin paljon, kuin tahdot, minun lapa tuota on millä maksaakin ja sillä hyvä; minä luulen

lapsilleni voivani heittää kylläksi perintöä, katso sinä vaan, mitä sinulla on jättää perillisillesi“, sanoi Loistolan isäntä niin vihastuneena Jäykkälän isännän suorasta puheesta, että hän unohutti jo säädyllisyyden rajatki, kutsuen Jäykkälän isäntää ehtimiseen sinuksi!

„Aina te luotatte rikkauteenne ja ylpeilette siitä joka tilassa, silloinki kun teidän parastanne katsotaan! Mutta rikkaus katoa ja ainoastaan totuus pysyy“, sanoi Jäykkälän isäntä.

„Kyllä minä itse pidän huolen lapsistani, ei sinun tarvitse sekautua siihen.“

„Aikapa hänen näyttää; minä olen sanonut asian, joka on painanut tuntoani; nyt on tuntuani puhdas, tehkää kuin tahdotte“, sanoi Jäykkälän isäntä ja lähti pois.

Näin sai Kasperin mielivaltaisesti kasvaa kaikissa valttomuuksissa, eikä häntä kotona koskaan varattu siitä! Sentähden rupesi Kasperille karttumaan muitakin noita „maailman rannan“ hyviä opetuksia. Hän alkoi jo kursailematta juoda olutlasinsa ja oli hyvin riitaisia toisten kylän poikien kanssa, joten usein syntyi tappelun kahauksia; sillä toisetkaan eivät aina jaksaneet kärsiä Kasperin ilkeilyjä eikä hänen rikkautensa kerskauksia, joka hänellä oli aina suussa; kun hänelle vaan joku vastahakoisuus tuli, silloin oli hänellä tapana sanoa: „mitä te kerjäläiset puhutte?“

Vähitellen varttui Kasperin „maailman rannan“ oppikoulussa niin, että hänellä, rippikoulun ikään tultuansa, oli lakkarissaan — kortit ja että hän oli jo öitäkin poissa kotoansa!

Semmoinen oli Kasperin kasvatus!

III. Nuorukainen ja neiti.

Koistolan lapset ja Lukulan Iikka olivat jo siinä ijässä, että he menivät kaikki yht'aikaa rippikouluun, sillä Kasperi-kaan ei ollut vielä ollut rippikoulussa, vaikka hän oli Iikkaa ja Annia vanhempi. Hengen voimalla koki kirkkoherra nuorukaisille opettaa jumalallisia totuuksia, jotka yksinänsä voivat ihmistä lohduttaa ja tukea hänen viimeisellä hetkellensä. Usko ja luottamus yhteen näkymättömään kaikkivaltiaasen olentoon, joka johtaa ihmisen vaiheet, joka voittaa kaikki taivaat ja maat, usko ihmisen omasta ijankaikkisesta hengellisestä olennosta, joka ei ole turhaan luotu, — tämä usko, tämä tunto on oleva lohduttava ja sovittava enkeli, joka kuolinvuoteella kuiskuttaa ihmiselle luottamusta ja toivoa tulevasta elämästä, joka toisella puolen hautaa alkaa korkeammassa määrässä, kuin mitä tässä puuttuvaisessa maailmassa voipi olla tarjona.

Niitä totuuksia opetti, niitä tyrkytti kirkkoherra lapsille; toiset nuorukaiset niitä hartaasti kuuntelivat, toiset eivät niistä näyttäneet pitävän mitään lukua, nukkuivat vaan, ja kun kirkkoherra sattui silmänsä luomaan toisaalle, tekivät he pikku kompeitaan; niin vähän huolivat he kirkkoherran voimalisista opetuksista!

Kasperi oli lakkariinsa varustanut erään paljetten avulla tirs kuvan lasten leikkikalun, jota hän aina silloin, kun kirkkoherra sattui vaiti olemaan, puristi lakkarissaan, joten syntyi semmoinen tirske, kuin kaukaa kuuluvan, hyvin, pienen rakkikoiran tirs kuminen.

„Mikä se on, joka tekee häiriötä? pankaa sukkelaan se pois!“ sanoi kirkkoherra.

Kaikki nuorukaiset olivat vaiti.

Kun kirkkoherra oli hetken tointansa jatkanut heidän kanssansa, kuului taas pari tirskausta!

„Se on Loistolan Kasper, joka tekee ilkeyttä; astu tänne sukkelaan!“ sanoi kirkkoherra, sillä hän oli ottanut tarkan vaarin, kuka se oli, joka ilkeyttä harjoitti.

„Ei suinkaan minulla ole mitään“, sanoi Kasper, ja yritti salaa antamaan tirsutus-konettansa vieressään istuvalle pojalle, joka ottikin sen vastaan ja toi julkisesti kirkkoherralle; hirkkoherra otti vastaan Kasperin tirsutus-koneen ja muserti sen rikki.

„Jos minä toisen kerran tapaan sinun vilpistelemästä, niin sinä saat paikalla marssia koulusta pois!“ sanoi kirkkoherra Kasperille.

Niin kului se päivä rauhassa, eikä kukaan tehnyt mitään ilkeyttä. Mutta Kasperille alkoi jo huomenna käydä ikäväksi ihmisittain olo. Kun ei hänellä ollut enään tirsutus-konetta, jolla olisi voinut ilkeyttään harjoittaa, mietti hän toisia keinoja sen aikaansaamiseksi. Hän repi papereita irti virsikirjastaan ja katekismuksestaan, tukki ne suuhunsa ja pureskeli ne koviksi ja märjiksi myttyröiksi, joilla hän, kirkkoherran silmien välttyessä, paiskeli toisia poikia toiselle puolen huonetta. Sattuipa niin, että eräs semmoinen Kasperin heittäjä iso kuula lensi toisen pojan silmään! Kuula otti tuohon hellään ruumiin-osaan niin kovasti, että poika oli kaatua selällensä ja hän päästi kauhean itkun. Kirkkoherra näki, että tuo vamma tuli siitä, että joku nakkasi poikaa silmään, vaan ei huomannut, kuka sen teki; sentähden kysyi hän kiiivaasti: „Kuka sen teki?“

„En suinkaan minä ole nakannut“, ehätti Kasper sanomaan, mutta silloin nousivat kaikki koululapset ylös ja sanoivat, että Kasper nakkasi, ja että hän on repinut lehtiä kirjoistaan ja suussaani niistä pureskellut kuulia, joilla hän on jo ennenki muita pyssynnyt.

„Enkö minä jo eilen sinulle sanonut, että sinun pitää olla siivolla? Sinä et ole totellut sitä! Jos sinä saat olla enemmän aikaa koulussa, niin sinä turmelet toisetki, sentähden mene heti tiehesi täältä ja opettele tulevaan rippikouluun asti parempia tapoja“, sanoi kirkkoherra Kasperille.

Hammasta purren ja nurkkia kapsien lähti Kasper kouluun pois ja meni suoraan kotiansa, jossa hän itku suin kertoi isällensä, kuinka kirkkoherra oli hänet ajanut koulusta pois siitä pienestä syystä, kun oli paperisipaleella nakannut toista poikaa.

„Sinun päällesi näkyy kaikilla olevan aita matalin, mutta älä ole milläsikään: oletpa sinä rikas, mitä muut ovat sinun rinnallasi, vaikkapa olisivat minkäkinlaisia luku- ja laulumiehiä; kyllä kirkkoherraki sen vielä anneissaan tuntee“, lohdutteli ja uhkaeli väärällä tavalla lastansa kasvattava isä!

Iikka ja Anna olivat parhaimmat sen vuotisista koululapsista sekä lukunsa että ymmärryksensä puolesta, eikä Anni enään tarvinnut rippikoulussa edustajaa, niinkuin ensimmäisillä lukukinkerillä; sillä hän tiesi nyt jo Jumalastakin, vaikk'ei hänelle kotona siitä puhuttu, mutta sitä enemmän Lukulassa.

Kun kirkkoherra rippikoulun loputtua luetteli, kutka pääsevät ensikerran kasteensa liittoa uudistamaan, kutka ei, antoi hän Iikalle ja Annille kauniisti nidotut uudet testamentit, palkinnoksi heidän hyvästä luvustansa ja ymmärryksestensä. Kun oli tullut selville, kutka „pääsevät“, kutka ei, lähtivät „hyljätyt“ hyppien, kirjojansa lyöden ja seiiniä kapsien, suurella jyräkällä pois, jota vastaan „päästetyt“ seisoiivat niin hiljaisina ja nöyrinä, ikäänkuin he olisivat olleet aivan eri ihmisrotua kuin nuot hyljätyt; mutta oliko nöyryys todellista sydämen nöyryyttä heissä kaikissa, vai oliko se vaan siitä tullutta, että tunsivat itsensä paremmiksi kuin nuot, jotka hyljättiin, — sen jätän lukijan mietittäväksi. — Semmoisia ne koululapset olivat.

Kun Anni tuli kotiansa, lahjaksi saatu uusi-tostamenti muassaan, oli hänen isänsä unhottamaisillansa tylyytensä

kirkkoherralle Kasperin tähden, kun Anni oli niin loistavasti läpi mennyt, että oli saanut lahjan niinkuin Lukulan Iikka-kin. Mutta pian sai hän takaisin entiset mielipiteensä ja hän rupesi pitämään Annin koulu-onnea omana ansionaan, sillä hän julkisesti lausui sen ilmi, kun sanoi: „Olipa tuo Anni yhtähyvä koulussa kuin Lukulan Iikkaki, vaikk'ei hänelle ole luetettu yhtään lorukirjoja!“

Kun tuli se päivä, jolloin lapset Herran pöydän edessä uudistivat kasteensa liiton, pukivat kyläläiset itsensä pyhävaatteisinsa ja riensivat kirkolle; erittäinkin olivat ne vanhemmat siellä, joiden lapset ensi kerran astuivat armo-pöydän luo. Ihmiset seisoiivat kirkko-aidan ympärillä puhtaissa pyhävaatteissansa, useat paitahihasillaan, sillä nyt oli Suomen ihanin ja lämpimin vuoden-aika. Kun he siinä hiljaksensa puhelivat päivän merkityksestä, alkoivat kirkon kellot heleästi soida, kutsuen ihmisiä koolle Herran huoneesen, ja samassa asteli pitkin tietä seurakunnan lukkari, suuri avain kädessä ja kirjoja kainalossa. Kun lukkari tuli väkijoukon tykö, sanoi hän heille kohteliaasti hyvän huomenen ja likimäisille tarjosi hän nuuskaa isosta nuuskatousastaan. Sitte asteli hän juhlallisen näköisenä kirkon portaita kohden, jotka olivat niin täynnä väkeä, päivän merkityksen tähden, ett'ei lukkari ollut saada ovea auki. Kun hän viimeinki sai sen aikaan, pasahiti kirkko yht'akkiä väkeä täyteen, sillä jokainen tahtoi nyt parhaalle paikalle, kuullaksensa paremmin kirkkoherran tämänpäiväistä puhetta. Vanhoja köyryselkä-vaareja ja mummoja nähtiin silloin rientävän, sauva kädessä, kirkkoon, joita aina joku pieni poika tai pieni tyttö ohjasi toisesta kädestä penkkiinsä.

Kun väki oli saanut itsensä sijoitelluksi penkkeihin, alkoi „papin kello“ soida, ja kappaleen ajan päästä tuli kirkkoherra kirkkoon, rippilapset perässä; kirkkoherra meni sakastiin ja lapset sijoittuivat kuoria lähimmäisiin penkkeihin. Kappaleen ajan päästä tuli lukkari sakastista penkkiinsä, silmälasit päässä ja nip, nap, avasi hän suuren virsikirjansa ha'at, pani numerot taululle ja alkoi virren: „Tule,

Pyhä Henki Luoja“, johon seurakunta ja rippilapset ottivat osaa, ja pian oli kirkko täynnä heleää ja sointuisaa ääntä, jonka seurakunta sydäimestään päästi, veisatessaan mieltä ylentävää virttä; viimeisen värssyn ajalla menivät lapset kuoriin alttarin ympärille.

Juhlallinen oli se hetki. Tuossa seisovat lapset, joita maailman pahentavaiset myrskyt eivät ole vielä turmelleet; siinä seisovat he vannoksensa ikuista rakkautta ihmiskunnan suurimmalle hyvän tekijälle, Vapahtajalle; siinä aikovat he tunnustaa kuolemaansa asti sitä uskoa, jota heille on opetettu ja jota kristillinen seurakunta kaikessa maailmassa tunnustaa, ja tehdä sitä tunnustustaan niin, että se saattaa antaa heille ijankaikkisen rauhan; siinä aikovat he luopua pois pahuudesta ja ruveta palvelemaan elävää Jumalaa hengessä ja totuudessa. He ovat tähän asti olleet vanhempiensa hoidon ja silmäin alla, nyt joutuvat he paremmin omaan varaansa; lapsuuden aika on loppunut, ja nuoruuden ikä alkaa. Jaksavatko he lupauksensa ja valansa täyttää? Voivatko he vastustaa maailman vietteleviä, nieleviä ja onnettomaksi saatavia hyrskyjä? Ne olivat kysymyksiä, jotka monen vanhemman sydäimestä sillä hetkellä puhkesivat.

Kirkkoherra, joka myös oli viime värssyn ajalla tullut alttarille, rupesi sydäntä-liikuttavasti puhumaan, kuinka nämäki lapset tässä ovat kerran kalliisti ostetut Jumalan Pojan kalliilla verellä, kuinka he kerran ovat jo otetut ja saatetut Jumalan lapsiksi Pyhän kasteen kautta, mutta kuinka he ovat jo langenneet pois siitä kasteenliiton armosta, josta Jumala kerran on heidät osalliseksi tehnyt, jonkatähden heidän on tarvis uudistaa liittonsa Jumalan kanssa ja nöyrällä, katuvaisella sydämellä rukoilla Häneltä syntein anteeksi saamista, Hänen Poikansa ansion tähden. Laveassa, mutta pysyvässä puheessa painoi kirkkoherra sydämelle sitä, kuinka nämä lapset lähtevät nyt avaraan maailmaan, jossa he ovat niinkuin pisara meressä, maailman pauhaavien myrskyjen seassa, jossa on monta vaaraa, monta vietelystä, jotka saattavat pian turmella heikon taimen, jos ei se ole hyvin istu-

tettu ja hoidettu. Jos eivät vanhemmat ole hyvää siementä kylväneet ihmissydämen keväiseen peltoon, jos ei heitä ole kasvatettu kurituksessa ja Herran nuhteessa ja jos vanhemmat eivät ole valvoneet heidän elämänsä aamua, niin että he ovat voineet kasvaa Herran Jesuksen Kristuksen tuntemisessa; silloin hänellä oli syytä peljätä, että moni näistä lapsista lankeaa uhriksi vanhempiansa kelvottomalle kasvatukselle, uupuu, väsyvä maailman viettelevälle, väsyttävälle ja humisevalle tielle, saavuttamatta rauhan satamaa, jonka Jumala on kaikille niille suonut, jotka uskossa loppuun asti vahvana pysyvät. Hän rukoili hartaasti Jumalaa, että Hän antaisi näille lapsille voimaa sotimaan maailmaa ja sielun vihollista vastaan, ja kaikkia niitä vaaroja vastaan, joita he tuottavat ja aikaan saavat. Hän rukoili voimaa ja siunausta niille opetuksille ja neuvoille, joita hän, heikko ase, on kokenut heidän nuoriin sydämiinsä painaa, niin että ne tulisivat heille ajalliseksi siunaukseksi ja ijankaikkiseksi autuudeksi. Monen silmät vettyivät silloin ja monen vanhemman sydän yhtyi kirkkoherran hartaasen rukoukseen.

Nyt astui kirkkoherra alttarilta alas ja rupesi kyselemään lapsilta heidän kristin opin ymmäristänsä. Heleällä lapsen äänellä tekivät he seurakunnan edessä tiliä uskosta, jota he koko elämänsä ajan aikoivat tunnustaa, ja kun kirkkoherra taas oli mennyt alttarille, lupasivat lapset ikuista uskollisuutta rakkaalle Vapahtajallensa. Monen seurakuntalaisen silmä ei liene ollut kuiva; niin liikuttava oli se hetki.

Sitte muistutti kirkkoherra lapsia, kuinka elävä Jumala oli kuullut heidän lupauksensa, ja rukoili vielä Jumalalta voimaa lapsille, vahvana vastustamaan vihollisiansa; sen jälkeen laskeusivat lapset polvillensa alttarin ympärille ja kirkkoherra piti heille rippisaarnan ja julisti katuvaissille synnin päästön.

Moni sydän tuli kirkossa liikutetuksi, ja varma on, että moni lapsi aikoi toden-teolla ruveta elämään uutta elämää — mutta, mutta, kuinka moni heistä lienee tuon lupauksen pitänyt, sen jätän päättämättä. —

Eihän minulta olisi kenties tullut mainituksikaan noiden lasten ensikertaa käymisestä Herran ehtoollisella, jos eivät Iikka ja Anni olisi olleet siellä. He olivat sielläkin ensimmäiset antamaan selviä vastauksia kysymyksille ja koti-ansa palatessaan olivat he niitä, jotka aikoivat, sydämensä pohjasta, vastaisenki elämänsä käyttää niin, että se tulisi Jumalalle ja ihmisille kunniaksi.

Loistolanki isäntä oli kirkossa ja hän olisi ollut muutoin hyvin tyytyväinen, mutta se hänen kunniaansa kovin rapasi, kun kirkkoherra hylkäsi Kasperin niin pienen rikoksen kuin paperisiukaleen nakkaamisen tähden, ja hän piti paljon enemmän lukua Kasperin pääsemättömyydestä kuin Annin pääsemisestä!

Niin kului joku vuosi ja Iikasta oli tullut nuorukainen ja Annista neiti. Uusi aikakausi, uudet askareet ja toimet olivat au'enneet heidän eteensä. Siinä seisoivat he vastaanottamassa, tullee vielä mitä tulleekin. Maailman hyrskyjen turmelevat vihurit alkoivat tuntua heidän ympärillensä; mutta se siemen, joka oli kylvetty heidän sydämiinsä pienestä pitäen, varjeli heitä sortumasta niiden ylivoiman alle.

Liikutuksetta tuskin voi ajatellakaan aikaa, jolloin lapsuus on loppunut ja nuoruus alkaa. Tyvenen virran kaltaisena riensivät lapsuuden hetket viattomissa leikeissä ja suruttomissa askareissa maailman myrskyjen aaltoavaa mertä kohden. Elämän kovuus, sen mustat murheet ja rauhattomuus olivat lapsuuden ijällä tuntemattomat vieraat. Kaikki lapsen ympärillä hengitti vaan rauhaa, iloa ja onnellisuutta. Näin kului lapsuus ja lapsesta kypsyi nuorukainen. Äsken heikko ja horjuva taimi seisoo nyt kukoistavana kukkasena elämän lavealla tantereella. Kaikki nyt on muuttuneet, kaikki ne luonnolliset siteet, jotka yhdistivät lapsen maailman kanssa, ovat nyt katkenneet. Pelolla ja vavistuksella aavistaa jo nuorukainen sotaa, jonka tulevaisuus kantaa povessansa; kohta tuo synkkä esirippu putoaa, ja maailman ankarat myrskyt alkavat riehua ja ahdistaa häntä joka haaralta. Lapsuuden rauha ja lepo on kadonnut nuorukaisen sielusta, ja levotto-

muus, luonnolliset himot ja halut leimuavat liekinä hänen povessansa. Lapsuuden askareet eivät enään tyydytä, miehuuden vakavuus ei kelpaa; mistä siis on apu etsittävä? Ainoana vakavana turvana ovat lapsuuden ijällä juurrutetut opetukset, jotka, jos hyvät ja vahvasti perustetut, yksinänsä voivat nuorukaisen varjella lankeamasta vihollisensa uhriksi.

Ei mikään aikakausi ole niin täynnä yleviä ajatuksia ja jaloja töitä kun nuoruuden ikä: Milloin on isänmaanrakkaus lämpimämpi, milloin ystävyys rehellisempi, milloin palaa rakkaus kirikkaammin, kuin turmelemattoman nuorukaisen ja sievän tytön povessa?

Näin oli Iikastaki kasvanut nuorukainen, mutta hän katsoi uhkaavaa tulevaisuutta rohkeasti silmiin ja koki saada toteumaan nuoruuden unelmiansa, joita niin runsaasti pyöri hänen mielikuvituksissaan. Hän oli niin innostunut ja saanut niin suuren luottamuksen itseensä, että luuli maailman välttämättömästi tarvitsevan hänen apuansa ja että sen meno oli muka mennyt väärin päin tähän asti.

Näissä nuoruuden mielikuvituksissa kasvoivat Iikka ja Anni aina varttuneemmiksi nuorukaisiksi. He olivat nyt harvemmin toistensa parissa kuin lapsuuden aikana, mutta toki he sentähden olivat joskus yksissä toisten nuorukaisten seurassa. Kun kainous esti Annin käymästä Lukulassa kirjoja lukemassa, otti hän Iikalta kirjoja lainaan ja luki niitä lomahetkinä kotonansa salaa, ja kätki lukemasta päästyänsä kirjansa huolellisesti, ett'ei hänen isänsä niitä näkisi, ja niin hän koki ravita kaipaavaa henkeänsä, johon lapsuudessa oli kipinä pudotettu, ikään kuin sattumalta, tuolla lapsuuden ystävän köyhässä kodissa.

Annista kasvoi ja varttui kaunis, roteva neiti, ja hänen sydämensä puhtaus ja siveä ulkonainen käytöksensä olivat jokaiselle tutut; sentähden hänen maineensa kasvoi päivä päivältä. Kun siihen vielä lisäksi tuli, että hänen tiedettiin saavan mahdottomat perinnöt, niin tuli hän mainioimmaksi neideksi koko paikkakunnassa. Kun Loistolan Annin asiat

noin olivat, ei ollut mikään ihme, että hänellä oli paljo loistavia kosijoita; mutta Anni ei huolinut yhdestäkään heistä, vaan antoi heille järkiään rukkaset; olisipa melkein luullut, että Annin sydämessä ei ollut sijaa millekään nuoruuden tunteelle; mutta niin ei kumminkaan ollut. Hänen sydämensään oli toki sija yhdelle, hänen lapsuutensa ystävälle, joka siellä asui rakkaana — unohtumattomana; mutta tuota sydämensä salaista tunnetta ja toivoa ei hän tohtinut oikeen vapaasti itsellensäkään tunnustaa, sitä vähemmin muille ilmoittaa.

Kauan oli Iikkaki tuntenut sydämessään, ett'ei hän voi Annitta elää; mutta molempain heidän tunteensa pysyivät kumminki sydämessä vaan kaipaavana painona; sillä he molemmat hyvin kyllä tiesivät, kuinka mahdottomia heidän unelmansa olivat. Annin isähän oli semmoinen mies, joka ei antanut mitään arvoa muulle kuin rikkaudelle ja sitä ei Iikalla ollut; se, mitä Iikalla oli, nimittäin hyvät mainittavat tavat ja ominaisuudet, ei ollut Loistolan isännän mielestä kukaron rinnalla minkään arvoista! Hyvinhän oli siis tietävä, että, jos heidän tunteensa olisivat tulleet ilmi, olisi Loistolan isäntä niin julmistunut, ett'ei olisi varmaa, mikä siitä viimein olisi tullut; ja niin täytyi kummanki heidän salata kaipauksensa sydämensä syvimpään loukkoon, toisilleenkaan niitä ilmoittamatta.

Näitä ajatuksiansa ja tunteitansa alas painaen, rupesi Iikkaki innolla isänsä kanssa raivaamaan pienen torppansa vielä viljelemättömiä tiluksia; mutta pian olivat ne viljeltynä ja työn puute rupesi tuntumaan tuossa pienessä kodissa. Paha oli Iikan lähteä kylältä työtä hakemaan, sentähden mietti hän toisia keinoja. Hän vuokrasi talojen isänniltä viljelemättömiä soita ja rämeitä ja rupesi niitä raatamaan ja viljelemään. Kun hän sai niistä viljaa, teetti hän niillä muillakin työtä, sillä torpan maan tuotteilla eli pieni perhe jo vuoden yli. Näin kasvoi Iikan varallisuus vähitellen ja jonkun vuoden kuluttua Iikka tosin ei ollut rikas, mutta ei köyhäkään. Näin oli Iikka ryhtynyt taloudellisiin askareisiin,

aina vaan siinä hienossa ja salaisessa toivossa, että saisi kerran Annin kanssa yhdessä elää ja yhdessä kärsiä.

Jota enemmän Iikka hyöri taloudellisissa askareissaan ja tuli tuntemaan maailman menoa, sitä enemmän tuli hän havaitsemaan, ett'ei tämä maailma olekaan mikään heikko kappale, joka välttämättömästi tarvitsisi hänen apuansa, vaan että siinä jo ennen häntä on vallinnut järkähtämätöin järjestyks, joka sortaa ja tyhjäksi musertaa kaikki, mikä ei sovi sen kanssa yhteen. Sentähden täytyi hänen asettaa elämänsä yleisten yhteis-elämän vaatimusten mukaan ja työskennellä siinä.

Se kansallishenki, joka Iikan sydämeen oli jo lapsuudessa istutettu, ei pysynytäkään enää hänessä ainoastaan sydämen tunteena, vaan se alkoi näkyä jo päällepäinki työssä ja totuudessa. Hän alkoi kirjoitella sanomalehtiin tuon tuostakin, ja hänen kirjoituksensa useinki terävästi koskivat kansallisuuden oikeutta ja pian nuot tuntemattoman nimimerkin kirjoitukset herättivät yleistä huomiota. Uteliaat urkkijat eivät tyytyneet kauvan tietämättömyyteensä, vaan ottivat selvän uuden kirjoittajan todellisesta nimestä ja pian oli tietona, kuka se oikeastaan oli. Luultiinpa jo niinki tarkkaan tuntevansa hänen kirjoituksensa, että kun sattui olemaan sanomissa samanhenkinen kirjoitus ilman nimimerkittä, väitettiin kohta se hänen tekemäksensä; sillä he muka tunsivat sen „sielun väreistä“, mutta eksyivät pä useinki arvosteluissansa, sillä kansallishenki alkoi maassamme olla jo siksi vireillä, että muitaki kirjoittajia löytyi kansassa, jotka vaativat kansalle oikeuksiansa ja vetivät valkeuteen ne epäkohdat, jotka olivat maassamme vallinneet. Vielä Iikka toimitti kylässään useinki arpajaisia, kun vaan oli joku hyvä kansallis-asia autettava. Hän perusti kylän nuorisosta lauluseuran, joka kokoontui usein yhteen laulamaan moniäänisesti isänmaallisia lauluja Iikan johdannolla, jota he talvis-aikana tekivät vuoroon kussakin talossa paitsi Loistolassa; mutta kesäisenä aikana lauloivat he ulko-ilmassa jollakin luonnon-ihanalla paikalla. Lainakirjaston perusti Iikka kylään arpajaisilla ja

vapaaehtoisilla lahjoilla, ett'eivät vastaan-hangottelijat voineet mitään sanoa, kun ei heidän tarvinnut kukkaroaan avata; omaa kirjallisuuttansa lisäsi Iikka myös runsaasti vuosi vuodelta.

Eräänä kesänä, Juhannuksen aikana, tuli pitäjään pappilaan vieraksi useampia Uusmaalaisia ylioppilaita, sillä he olivat sukua pappilan herrasväelle. Kylän nuoriväki ja lauluseura oli kokounut Juhannuksena jälkeen puolen-päivän erälle kauniille lehto-kummulle, joka oli likellä maantietä, ja Loistolan Annikin oli siellä. Nuoret väliin tanssivat kentällä, tuossa kauniissa, suuressa luonnon juhlasalissa, jossa ei puuttunut valoa eikä koristuksia; väliin he taas lauloivat isänmaallisia lauluja. Vieraat ylioppilaat olivat tiellä kävelemässä sinne päin, jossa kylän nuoriso oli koolla. Mutta, kun he kuuluivat kummulta neliäänisen laulun, pysähtyivät he kuuntelemaan; kylän lauluseura lauloi silloin juuri: „Maamme“. Kun laulu oli loppunut, näkyivät ylioppilaat keskustelevan jotakin. Keskustelun loputtua lähtivät he marssimaan sitä kumpua kohden, jossa kylän nuoriso oli koolla, ja samassa, kun he marssinsa alkoivat, rupesivat he sekaäänisesti laulamaan ruotsalaista laulua. Tuota tehdessään astelivat he ryhdikkäästi tahdin mukaan, pää kekassa ja valkoinen ylioppilaslakki kunkin päässä, ja heillä oli hienot rottinkisauvat kädessä, joita he viuhtoivat hyvin keikarimaisesti. Kylän nuoriso kummulla luuli, että herrat ylioppilaat tulevat heidän tykönsä kummulle; mutta pian huomattiin, ett'ei heidän aikomuksensa niin ollutkaan. Sillä, kun he tulivat kummun kohdalle, eivät he kääntäneet päätänsäkään noihin „moukkiin“ päin, vaan näyttivät aikovan mennä sivutse, yhä ja pontevasti laulaen ruotsalaista laulua. Samalla kuin kummulla olijat selvään huomasivat, että ylioppilaat todellakin aikoivat sivu mennä, kuului yht'äkkiä kummun puolelta kimakka, voimallinen vihellys. Sekä ylioppilaat että kylän nuoriso kääntyivät heti katsomaan, mistä vihellys tuli, eikä kenenkään ollut vaikea huomata, että viheltäjä ei ollut kukaan muu kuin Lukulan Iikka, joka seisoi likimpänä tietä, ilvehymy suun sopessa.

Iikka oli ylioppilasten käytöksessä huomaavinansa ylönkatsetta kansaa ja sen kieltä kohtaan; silti tuo hänen kansallistaistelonsa esikoinen — vihellys tuossa. Ylioppilaisin sattui vihellys oikeaan paikkaan, sillä heti kun huihahdus kuului, lopettivat he laulunsa ja astelivat kylän nuorisoa kohden. Eräs heistä astui aivan Iikkaa nenän eteen ja kysyi hyvin tuimasti:

„Miksikä vihelsit?“

„Me luulemme, että te ylenkatsotte kansaa“, sanoi Iikka.

„Millä tavalla?“

„Meitä näkemättömyydellänne ja lauluillemme vastapainoksi aiotulla ruotsalaisen laulun laulamisellanne.“

„Mitäpä hirmua tuossa laulussamme kuulettekaan? Ruotsalaisen miehen sepittämää lauluahan tekin viimeksi lauloitte.“

„Maamme on sepittänyt Suomen mies, joka ei ole osannut Suomen kieltä, mutta joka on rakastanut tätä maata ja sen kansaa, eli siis Suomen kieltä taitamaton Suomalainen; sillä kieli ei tule tässä kohden kysymykseen, vaan mieli.“

„Me rakastamme myös tätä maata ja sen kansaa.“

„Minkä verran?“

„Niin paljon, että me suomme Suomen kansalle kaikkea hyvää. Me soisimme, että kansa tulisi varalliseksi ja että se perustuslakiensa nojalla saisi nauttia rauhassa oikeuksia. Meillä on vilpitoin isänmaanrakkaus, uskokaa pois.“

„Tuohan kuuluu jotenkin hurskaalta ja sovinnolliselta, mutta pelkäänpä, että se on vaan jotain tekopyhyyttä. Sentähden sallikaa minun tehdä kysymys: Miksikä te lauloitte suomalaisessa paikkakunnassa ja Suomalaisien sortamiseksi ruotsalaisen laulun, vaikka olette puheessanne noin selviä Suomalaisia?“

„Siksi kuin Suomen kieli on niin — raakaa.“

„Kas nyt te astuitte esiin oikeassa karvassanne! Sitä juuri odotinkin. Siitä lauseestanne kuuluu, kuinka korkealla

asteella teidän isänmaan-rakkautenne on! Teidän rakkautenne Suomen kansaan on samassa suhteessa, kuin jonkun kelpo isännän rakkaus on hevoseensa. Tuo hyvä isäntä huomaa, että hevonen on hänelle välttämätöin elämän ehto, kun se tekee hänen edestään raskaimmat työt; sentähden ei hän voi hevostetta tulla aikaan. Tätä hevosta on ennen lyöty, sille ei ole annettu tarpeeksi ruokaa, jonka tähden tuo tarpeellinen työjuhta on saanut nähdä paljon kurjuutta, ja usein on hän uupunut, väsyneenä vaivoistansa, ajajansa kovuuden ja ymmärtämättömyyden tähden. Mutta viisas isäntä on huomannut, että eläinparallakin on nahka luiden ja lihan päällä, johon ottaa lyödessä kipeästi; hän on huomannut, että, jos ei sille anna tarpeeksi ruokaa, se laihtuu eikä jaksa tehdä kunnolla raskasta työtänsä, jonkatähden se ruoka, jonka hän kieltää hevostensa, tuottaa hänelle itsellensä vaan sulaa tappiota; sen kaiken isännälle selvettyä, huomaa hän lopuksi sen tosiasian, että, jos hänen hevoseensa voipi hyvin, hän itseki voipi pitää parempia ja lihavampia päiviä kuin tähän ästi. Sentähden tuo ymmärtäväinen isäntä rupeaa kaikin tavoin parantamaan hänelle välttämättömän tarpeelliseksi tulleen hevoseensa taloudellista ja ruumiillista tilaa: hän antaa sille tarpeeksi ruokaa ja iloitsee siitä, kun se on lihava; hän ei enää lyö itse eikä anna muiden lyödä sitä, hän ihantelee ja silittelee sen kiiltävää karvaa, ja taputtelee ja halailee hevostansa; hän on sille kaikin tavoin hyvä, mutta oman hyötynsä tähden, sillä hän tietää, ett'ei hevonen ole hänen itsensä veroinen; siis ei tuon hyvän isännän päähän ole vielä kertaakaan jolkahtanut, että tuon hänelle tarpeellisen hevoseensa pitäisi päästä tasa-arvoon hänen itsensä kanssa. Samassa suhteessa on teidänki rakkautenne Suomen kansaan! Te kyllä mielellänne suotte sen, että me kaikki tämän maan hiellämme ja väellämme raataisimme niin lihavaksi, että „askeleet tiukkuisivat lihavuudesta“, hankkiaksemme siten teille lihavammat ja murheettomat päivät; mutta tasa-arvoon itsenne kanssa ette ole Suomen kansaa vielä koskaan ajatelleetkaan: sen kieli on mielestänne vielä „raakaa“; mutta mitä olette

tehneet tämän kauniin Suomen kielen korottamiseksi ja puhdistamiseksi? Ette mitään. Sillä kaikki kielemme puhtaus, sen vaiherikkaat lauseimat ja sen hienotuntoisuus, jolla saateetaan kosketella miten hienoja sielun tunteita hyvänsä, sen suloisuus, ovat meidän oman maamme suomenmielisten oppineiden miesten ansio, jotka todellakin ovat rakastaneet tätä kansaa ja uhranneet voimiansa ja varojansa sen eteen, joille kiitos sen edestä! Te kuulitte tältä kummulta vasta kajah-tavan suomenkielisen moniäänisen laulun; se oli loukkaus-kivi teille, jonkatähden kostaaksenne teitte lyhyen keskustelun perästä tuon mielestänne oivallisen kepposen, että rupesitte laulamaan ruotsalaista laulua tästä sivu menen, katsoen niin ylön suomalaista kansaa ja sen kansallisia rientoja — siinä teidän isänmaan-rakkautenne!“

„Fennomaanit, riivatut, ovat sinun riivanneet aivan hul-luksi.“

„Minä myös olen fennomaani, enkä häpee ollenkaan lukea itseäni niiden joukkoon, jotka taistelevat tämän kansan oikeuksien puolesta, ja koska te ette tunnu olevan fennomaaneja, niin tottapa te olette svekomaaneja, ja kun ne nimet kerran selville tulevat, ei ole sitte enää kummankaan mielipiteet salassa.“

„Älä nyt noin tyhjästä tuommoista melua nosta! Kun kerran Suomen kieli kypsyy ja kohoaa suurempaan arvoon, niin mielellämme suomme sille samat oikeudet kuin Ruotsin kielelleki; mutta niin kauvan kuin ei se kelpaa sivistys-työhön, on se mahdotoin.“

„Niinhän se on ruotsikiihkoisten mielestä, jotka luulevat ainoan henkireiän tulevan Ruotsista Suomeen, eivätkä huomaa, että Suomen kielelle on käännetty paljon kirjalli-suutta muistaki kielistä, ei vaan Ruotsin kielestä; ja lieneekö Ruotsi ainoa sivistyspiste maailmassa, josta valo lähtee kaik-kiin muihin maailman kohtiin, tarvitsematta itse tuoda sivistystänsä muualta, kääntämällä muunkielisiä hengen tuotteita omalle kielellensä? Me tunnemme, minkä hengen lapsia te olette, enempiä todistuksia emme tarvitse.“

Kun Iikka ja uusmaalaiset ylioppilaat niin kiistelivät kansallisuuksien puolesta, oli kylän nuoriso vetäynyt heidän ympärilleen, kuullaksensa paremmin heidän otteluaan; Anniki oli vetäynyt saapuville ja kuunteli tarkoin asian menoa. Kahta kauniimpi ja uljaampi oli Iikka nyt Annin mielestä kuin koskaan ennen ja kahta kalliimmalta tuntui hän nyt Annin sydämelle, kun hän tuossa järjellisesti taisteli kansalaistensa oikeuksien puolesta, ja Iikka tuntui Annin mielestä paljoa oppineemmalta kuin nuo uusmaalaiset ylioppilaat. Kauniina, kukoistavana seisoi siinä Anni; sillä hänen sydämesään liikkui kaksi maailman väkevintä tunretta, rakkaus ja kansallisuus, jotka sekaisin aaltoilivat hänen nuoren sydämensä piirissä; sentähden tuli veri tavallista hehkuvammaksi hänen muutoin lumivalkoisilla kasvoillansa. Ylioppilaat eivät olleet ennen Annia huomanneet, mutta nyt havaitsivat he hänen; nähtävästi hämmästyivät he Annin uljaasta ja kauniista näöstä. Kiihvain väittelijä heistä astui Annia lähemmäksi ja sanoi: „Sinä olet kaunis tyttö! Sinä et suinkaan ole niin itsepintainen, sivistystä vihaava fennomaani, kuin tuo poika tuossa?“

„Me emme ole ensinkään niitä, jotka sivistystä vihaamme, päin vastoin haemme me sitä, mutta niitä me emme voi rakastaa, jotka meiltä sen kieltävät, ja tahtovat meitä pitää pilkkanansa“, ehätti Iikka siihen sanomaan.

„Enpä minä sinulta sitä kysynykään, sirut tunnen jo; vastauksen vaadin tältä kauniilta työltä“, sanoi ylioppilas, kääntyen Annin puoleen.

„Me Suomen neidet tunnemme asian niin olevan, kuin tää nuorukainen on teille selittänyt“, lausui Anni vastaukseksi, punastuen vieläkin enemmän.

„Ohoh! kaunis neitiseni, ethän toki liene koko Suomen kansan edustaja!“

„Tyhjät imartelemiset eivät ole soveliaa; ja me puhumme kaikkien niiden puolesta, jotka aikakautensa ja asemansa tuntevat“, ehätti Iikka sanomaan, päästääksensä Annia pälkähästä, johon ylioppilas oli hänen imartelevasti saattanut.

„Kuinka monta Suomalaista niitä on, jotka jotaki tietävät!“

„Niin te sokeudessaanne ja itserakkaudessaanne luulette; mutta kansa astuu lujalla tahdolla ja vakavasti oikeuksiansa kohden ja niitä ei ole vähä, jotka niin tekevät, vaikka te luulette, että me kaikki olemme tuhmia, jotka emme mistään tiedä. Ja kansan täytyy päästä tarkoituksiensa perille, ja autuas ottaa silloin ajasta vaarin.“ Näin puheli Iikka ja viimein ylioppilaat lähtivät pois, mutisten mennessään: „Saakelin itsepintaisia he ovat!“

Kylän nuorisoki hajousi ja kukin meni kotiansa, sillä jo oli tullut ilta; mutta moni nuorukainen ja neiti tunsu isänmaanrakkauden povessansa palavan hehkuvammin kotiansa mennessä kuin kummulle tullessa!

Näin kului Juhannuspäivä ja monta muuta Herran päivää, eivätkä Iikan ja Annin sydämen toivot näyttäneet saavan sen parempaa päätöstä, vaan ne pysyivät yhtä salassa, yhtä mykkinä ja yhtä toivottomina kuin ennenkin, ja tuota heidän sydämensä kalvaavaa tunnetta ei tiennyt kukaan kuolevainen ihminen paitsi he itse; mutta pää se tulee viimein vetäville, ja niinpä kävi tässäkin.

Eräänä pyhänä syksykesällä, jälkeen puolenpäivän, oli taas kylän nuoriso kokounut iltaansa viettämään kauniille kentälle järven rannalle, jossa vuoroon taas laulettiin isänmaallisia lauluja moniäänisesti, väliin taas muutoin leikittiin. Sitte ruvettiin leskiä juoksemaan, ja jos leski oli roteva ja rapsa juoksemaan, piti hän parillisia pahassa piikkarassa. Nyt sattui roteva pari joukon jälkimäiseksi ja roteva poika oli myös se, joka leskenä odotti joukon etummaisena, ja kaikki odotti mielen jännityksellä, miten tuossa kävisi. Nyt tulla suhahti pari lesken sivutse täyttä vauhtia ja leski potkasi heti jälkeen. Hänelle onnistui heti kiistan alussa eroittaa tyttö ja poika toisistaan ja hän lyöttäysi tyttöä ahdistamaan koko voimallansa saadaksensa hänen kiinni, ja niin juoksivat he järven rantaa kohden aika vauhtia. „Älä antau, Mari!“ kuului ehtimiseen joukosta kehoituksia tytölle, joka näytti

olevan auttamattomissa; sillä hänen edessään, aivan likellä, oli jyrkkä ja syvä järven ranta ja hänen takanaan tuo leikillään häntä ahdistava roteva nuorukainen, joka ei mistään hinnasta näyttänyt tahtovan heittää saalistansa. „Älä antau, Mari!“ kuului taas ehtimiseen joukosta, kun näkivät, että tyttö alkoi olla jo hyvin ahtaalla järven ja vainoojansa välillä. „Ei vielä“, kajahti silloin äkkiä Marin suusta ja hän teki äkkimutkan samassa ja aikoi siten pelastautua aivan vastustajansa sivutse, mutta hänen jalkansa sija petti ja hän muksahti päätänsä myöden järveen! — Kauhea hätähuuto kajahti koko nuorisosta ja kovaonnista tyttöä ajava nuorukainenki tyhmistyi niin, ett'ei hän kyennyt yrittämään mitään tytön pelastamiseksi; samoin olivat toisetki neuvottomia, mutta hätäilemään ja voivottamaan kyllä kaikki kykenivät. Silloin juoksi Lukulan Iikka joukon läpitse järven rannalle ja hätäilemättä, voivottamatta ja muilta neuvoa kysymättä, syöksi hän vaate päällä järveen, sukelsi niinkuin lohi pohjaan ja pian ei näkynyt veden pinnalla muuta kuin hienoja väreitä sillä paikalla, johon Mari ja Iikka olivat hävinneet! Kaikkien silmät olivat kiinnitetyt siihen yhteen kohtaan järven pinnalla; hetki oli kovin mieltä jännittävä! Kauvan ei viipynyt, ennenkuin veden pinta kuplahti ja samassa tuokiossa puljahti Iikka veden päälle, etsitty tyttö kainalossaan! Rannalla seisovat ojensivat hänelle pitkän aidaksen, johon Iikka tarttui toisella kädellänsä kiinni ja niin vetivät toiset heidät molemmat maalle. Iikka oli harjoittanut oivalliseksi uimariksi, jonkatähden hän oli niin pelkäämätön, auttaessaan toista vaarasta.

Pelastettu tyttö oli maalle saadessa taidotoinna; mutta tointui kuitenkin pian. Pelastettu „Mari“ oli varakkaan Koiviston isännän ainoa lapsi ja juuri Iikan ja Annin ikäinen; he olivat olleet yht'aikaa kaikin rippikoulussaki. Huhu tapaturmasta oli levinnyt kylään, sillä jotkut olivat juosseet sinne apua hakemaan. Sanoma oli tullut Koiviston isännänki korviin ja hän juoksi paikalle, avopäin, niin paljon kuin hän vaan jaksoi. Kun hän tuli paikalle, oli Mari jo selvällä toimellaan ja mahdollin paljous nuoria ja vanhoja hänen ympä-

rillänsä. Heti kun Koiviston isäntä pääsi väkijoukon tykö ja näki tyttärensä pelastuneeksi, huudahti hän: „Kiitos Jumalan! kun ma näen vielä lapseni elävänä.“ Sitte kysyi hän: „Kuka on pelastanut lapseni silmin nähtävästä vaarasta?“

„Tää meidän kylän reipas poikamme sen on tehnyt, jota paitsi saisimme tässä nyt kaikin viettää surullista hetkeä“, lausui eräs joukosta, osoittaen samassa Lukulan Iikkaa.

„Minä olen kyllä kauvan havainnut, että Iikka on kelpo poika, mutta yhä kelvollisemmaksi näen hänet nyt. Sinä olet tänäpäivänä tehnyt jalon työn ihmiskunnalle, mutta minulle niin jalon, ett'ei minulla ole niin paljoa rikkautta, että voisin sinun hyvän työsi palkita. Jumala on katsonut hyväksi ottaa toiset lapseni pois, joka on minulle tuottanut paljon murhetta, ja jos tuo ainoa elossa oleva nuorin lapseni olisi tapaturman kautta tullut pois, niin minäkin olisin murehtien pian kallistunut hautaan. Jalo nuorukainen! Ota sentähden palkinnoksi työstäsi, mitä minulla maailmassa on rakkainta ja kalleinta, ota omaksesi kaikki se, mitä olet tänäpäivänä pelastanut, sinä olet sen ansainnut — älä sano vastaan, sen parempaa ei minulla ole tarjota ja minä luulen, että itse palkintokin on siihen tyytyväinen!“ puhui Koiviston iäkäs isäntä värisevin äänin koko väkijoukon kuullen.

„Kiitän nöyrimmästi; mutta millä olisin sen palkinnon ansainnut? sillä olenhan vaan täyttänyt tavallisen ihmisvelvollisuuden“, sanoi Iikka ujosti ja punastui korvia myöden.

Olipa joukossa muitakin kolme, jotka punastuivat kenties vielä enemmänki kuin Iikka. Ensimmäinen noista kolmesta punastujasta oli Loistolän Anni, joka Koiviston isännän puheen kuultuansa ensin vaaleni kuolon kalpeaksi, vaan kohta jälleen punastui niin, että luuli veren tipahtavan; hän näkyi pelkäävän, että muutki huomaisivat hänen mielenliikutuksensa, sentähden kätki hän kasvonsa nenäliinaansa ja lähti pois. Toinen noista punastuvista oli Jäykkälän isännän nuorin poika, Aappo, joka oli paikalle tullut vähää ennen kun Koiviston isäntä, sillä ei hän ollut sillä kerralla sattunut olemaan

alusta alkaen toisten nuorten joukossa; hän punastui myös kovin, kuullessaan Koiviston isännän puheen. Kolmas punastuja oli tuo vaarasta pelastettu itse, Koiviston Mari, jonka poskista katosi ensin se ainoaki puna, joka niihin oli voinut nousta säikähdyksensä jälkeen; mutta pian nousi vieno puna takaisin kaksinkertaisilla voimilla hänen kauniisin kasvoihinsa, ja hänkin lähti kotiinsa „muuttamaan kuivia vaatteita päällensä“, niinkuin hän sanoi; hänenki punastumisensa vaikutti isänsä puhe. Kaikki hajausivat kotiansa, eivätkä nuorikot enää aikoneet koskaan tulla leikkimään niin liki järven rantaa.

Tahtoisitte kaiketi tietää syyt ki noiden poikien ja tyttöjen punastumiseen? Kuulkaahan sitten: Iikka punastui siksi, kun Loistolan Annikin oli kuulemassa Koiviston isännän puhetta, jota hän ei olisi Annin suonut kuulevan; Anni taas punastui sentähden, kun Koiviston isäntä lupasi Iikalle niin hyvät ehdot, kuin oman ainoan tyttärensä, jonkatähden hän luuli turhaksi rau'enneen sydämensä rakkaimmat, vaikka kyllä salaisimmat toivot. Jäykkälän Aappo punastui sentähden kun hänellä oli jo ystävyys solmittuna Koiviston Marin kanssa, ja hän luuli nyt tuon ystävänsä kadottavansa; Koiviston Mari taas sentähden, kun luuli tapauksesta ja isänsä puheesta seuraavan monta rettelöä: Iikka oli roteva, kaunis ja kiitettävä nuorukainen, siitä oli kaikilla yksi mieli; hän oli vasta pelastanut hänet itsensä varmasta kuolemasta, siis Iikalla oli täysi oikeus vaatia häntä omaksensa; mutta, kun hän oli antanut jo sydämensä toiselle, mitä ajattelisi silloin jaloluontoinen Iikka, mitä ajattelisi silloin hänen isänsä? jos ei hän saattaisi suostua isänsä ehdotukseen. Niin laveat ahdistukset ne olivat, jotka panivat Marin sydänveret liikkeelle. Aapon ja Marin ystävyysliittoa ei tietänyt kylässä kukaan muu kuin he itse ja Lukulan Iikka, ei Marin isäkään, ja sentähden Koiviston isännän puhekin tuli semmoiseksi; muussa tapauksessa olisi hän ollut varovampi.

Iikka ymmärsi kohta Aapon ja Marin tuskan. Kun Iikka ja Aapo menivät kotiansa ja tulivat kahden kesken,

kuihkasi Iikka Aapon korvaan: „Älä, ystäväni, ole noin suruissasi! ei sinulle tule mitään vaaraa, sinä saat armaasi, sillä niin jalo tarjous kuin se olikin, en minä sitä kumminkaan voi ottaa vastaan monesta syystä; vie nämät terveiseni Marille, niin pian kuin voit, sillä minä näin, että hänelle tulee raskaat hetket.“

„Sinä, ystäväni, olet aina yhtä jalo ja ylevä!“ sanoi Aappo Iikalle ja otti häntä kädestä kiinni. „Tänä iltana minä kirjoitan vielä Marille ja selitän koko asian“, lisäsi hän vielä ja nähtävästi hänen otsansa kirkastui.

Ei kenenkään rauhaa nuot tapaukset niin visuun ryöstäneet kuin Loistolan Annin; sillä Iikan toivo ei noista käynyt huonommaksi kuin ennenkään, jos ei paremmaksikaan, ja Aapon ja Marin asia tuli pian selville. Mutta Annirukalta katosi kerrassaan kaikki toivo; sillä kuinka olisi Iikka vastaan-ottamatta niin loistavaa tarjousta? ja muutoin ei hän tiennyt varmaan, rakastiko Iikka häntä, vai ei; hän meni kotiansa, sulkeusi siellä kamariinsa ja valtavalla itkulla koetti tyhjentää murheella täytettyä sydäntänsä. Anni lykäksi luotaan kaikki yhä uudistuvat kosijansa ja laihtui päivä päivältä. Entinen iloisuus, elävyys ja rauha katosi häneltä, ja synkkä surumielisyyys valtasi hänet kokonaan. Kaikki huomasivat Annin elämän muutoksen ja kokivat saada selville syytä siihen, mutta turhaan; sillä Anni ei uskonut salaisuuttansa kenellekään, hän piti sen omana tietonaan ja kantoi mykkänä raskasta taakkaansa, sillä tavallinen neitien kainouskin esti häntä muille suruansa ilmoittamasta. Tuossa tukalassa tilassa kului syyskesä kekrin tienoille.

Iikka oli varttunut oivalliseksi metsästäjäksi ja pian oli hän paikkunnan kuuluisin kytä. Hän oli jo ollut kahdessa karhuntutossa osallisena ja yhden kontion oli hän kaatanut yksinänsäkin. Kaikki ne karhun tapot tapahtuivat ulkopitäjissä, sillä oman pitäjään metsät olivat huonot eikä niissä isompaa riistaa ollut. Iikka oli niissä osoittanut rohkeaa urhoollisuutta ja pelkäämättömyyttä, jonkatähdeu hänen maineensa kasvoi aina kunniakkaammaksi. Aina, kun sydä-

mensä huolet rupesivat Iikkaa kovin rasittamaan, sieppasi hän tarkan luodikkonsa seinältä ja lähti metsään, silloin kun luvallinen metsästys-aika oli, sillä siellä sai hän hetkeksi kevenemään murheellisen sydämensä.

Eräänä päivänä kekrin seudussa ei Anni tullut koto- nansa aikaan, jonkatähden hän lähti kävelemään lähisempään metsään, jossa hän usein ennenkin oli käynyt tuolla vapaan taivaan alla, vapaassa Jumalan ilmassa, noiden tuulen hengähdyksistä huojuvain, murheettomain puiden parissa, vuodattamassa murheellista sydäntänsä. Kun hän oli kappaleen matkaa kulkenut metsää, tuli hän erään pienen aukean rintaan. Siinä antoi hän taas kyyneliensä vapaasti vuotaa, sillä olihan siinä sopiva paikka työhön, jossa ei kukaan häirinnyt hänen kyyneleitänsä, jossa ei kukaan kummaksuen katsonut hänen murheellista tilaansa, jossa ei kukaan turhalla uteliaisuudella kysellyt hänen murheensa syytä; siinä oli hänellä paras paikka maailmassa sillä kerralla.

Kun Anni oli parhaaltansa noissa unelmissansa ja kyyneltensä vallassa, hyppäsi metsästä lumivalkoinen jänis pienelle aukolle ja seisahtui silmänräpäykseksi keskelle sitä. Yht'äkkiä leimahti tuli metsänlaidasta, pamaus kuului ja samassa kaatui jänis kuolijaana siihen paikkaan, sillä tarkalla kädellä ohjatun luodikon luoti oli lävistänyt sen otsan. Samassa kuului iloinen huudahtus: „halloo“ ja roteva, varteva, uljas nuorukainen tuli metsästä aukealle, toisia jäniksiä selässä, ottamaan kaatamaansa jänistä. Eipä saanut tällä kerralla Anni olla siinäkään rauhassa, sillä metsästäjä havaitsi hänet. Nyt olisi Anni suonut olevansa aina maailman äärissä, niin hämmästyti hän, kun huomasi, että hän tuli keksityksi, vaikka tuo nuori metsästäjä ei ollut kukaan muu kuin Lukan Iikka, jota hän enimmäen maailmassa rakasti.

Kun Iikka havaitsi Annin, tuli hän heti hänen tykönsä, riisti selästänsä jänikset maahan ja istui Annin viereen mätäälle.

„Miten Jumalan tähden sinä olet tänne joutunut? Sinä olet itkenyt, minä näen sen selvästi! Kauvan olen minä

huomannut, että sinua vaivaa joku sisällinen murhe: ilmoita se lapsuutesi ystävälle, ehkä voisin sinulle olla jonakuna apuna!“ sanoi Iikka.

„Murhettani en sano kenellekään, sen vien kanssani hautaan“, sanoi Anni.

„Murhe on yksin vaikea kantaa; todellaki se viepi ihmisen kesken ikäänsä hautaan: sano minulle huolesi, ehkä voisin siitä ottaa osaa!“

„En milloinkaan; sitä en tee.“

„Joko sydämesi sitte on kylmennyt lapsuutesi ystävään niin kovin, ett’et saata hänelle uskoa enään mitään?“

„Jumala sen tietää, ett’ei sydämeni ole vielä yhtään kylmennyt sinua kohtaan; mutta en silti saata suruani sinulle ilmoittaa, sentähden kun ei minun sovi niin tehdä.“

„Surua on kyllä itselläni, mutta ottaisin mielelläni osaa sinunki suruusi, sillä me miehenpuolet olemme vahvemmat sitä kantamaan!“

„Onko sinullaki murhetta?“

„Voi! jos sinä tietäisit?“

„Nyt olet itse samassa paikassa kuin minäkin! Sano sinä surusi minulle, ehkä sen ilmoittaminen lieventäisi minunki murhettani!“

„Ei. Sitä en tohdi oikein ilmoittaa itsellenikään.“

„Siis kannamme kumpikin murhettamme salassa?“

„Niin täytyy tehdä.“

„Varmaan on joku saanut sydämessäsi sijansa, jota et saata lapsuutesi ystävälle sanoa ja se painanee sydäntäsi?“

„Niin se on; tosi on, että sydämessäni on sija yhdelle ja se siellä painaa.“

„Koiviston Mari?“ kuiskasi Anni tuskin kuultavasti ja samassa hän vaaleni valkeaksi kuin lumi.

„Ei Koiviston Mari, eikä kukaan muukaan niin kauvan kun minulla on toivoa pikkuisenkaan lapsuuteni ystävistä — Loistolän Annista“, sanoi Iikka ja otti samassa hiljaa Annin käden omaansa.

Anni ei ottanut kättään pois Iikan kädestä ja varmem-

maksi vastaukseksi Iikan hämärälle kysymykselle, kallisti hän vienosti päänsä Iikan rintaa vasten, painoi toisen käntensä silmiensä päälle ja rupssi taas itkeä tihistämään. Ja Iikka vapisi mielen jännityksestä ja liikutuksesta niin, ett'ei hän suinkaan olisi kyennyt luodikkoansa ohjaamaan, vaikka itse mesikämmen olisi tuohon tullut heitä häiritsemään. Eikä se kumma ollutkaan, jos muutoin uljaski nuorukainen heltyy tuona tärkeänä hetkenä, jolloin hänen täytyy suustansa liikkeelle laskea salaisuus, jota ei hän ole tohtinut itseksensääkään oikein vapaasti ajatella, sitä vähemmin muille sanoa. Ja onhan se tunnustus tärkeä koko nuorukaisen tulevaisuudelle, sillä siitä saattaa tulla onni tahi onnettomuus.

„Saanko minä sinulta varmemman vastauksen?“ kysyi Iikka, kun olivat enintä mielenliikutustaan saaneet tyynymään.

„Parempaa vastausta en voi sinulle antaa kuin sydämeni. Sinähän se olet, joka siellä olet aina pysynyt rakkaana kaikissa elämäni kohtaloissa. Sinun tähtesihän se sydän on niin paljon kärsinyt, kun luulin, että sinä otat vastaan Koiviston isännän tarjoaman palkinnon, jonka niin loistavasti ansaitsit“, sanoi Anni liikutettuna.

„Sinä erehdyit siinä. Siitä asti, kun minä olen tullut jotaki tietämään, olet sinä yksinäsi valloittanut sydämeni; muut kaikki ovat siellä olleet kuolleet; mutta en ole uskaltanut sydäntäni sinulle au'aista.“

„Kas! Eikö se käynyt, niinkuin jo sanoin, että sinun murheesi ilmoittaminen saattaisi lieventää minunki murhetani; nyt minun murheeni on jo poistunut“, sanoi Anni hilpeästi.

„Ei meidän murheemme vielä ole kaikki poistuneet, päin vastoin ne alkavat uudessa muodossa; mutta ne eivät ole vaikeat kantaa, kun kerran nämät meidän molempien nykyiset murheemme ovat poistetut; tietävästi isäsiki kovin julmistuu, kun saa vaan tämän tietää“, sanoi Iikka.

„Sen minäki kyllä uskon, vaan ei meidän pidä siitä säikähtää“, sanoi Anni jo rohkaistuneena.

Samassa olivat he kuulevinansa metsästä jotakin risahdusta, ja molemmat säpsähtivät, että joku heidät olisi keksinyt; Iikka nousi seisomaan, tarkasteli ja tähysteli seutua katselemalla ja kuuntelemalla, mutta mitään ei näkynyt eikä kuulunut, ja niin he jälleen rauhoittuivat.

Siinä he vanhoivat toisillensa ikuisen rakkauden ja Iikka selitti, miten Koiviston Marin ja Jäykkälän Aapon välit oikeastaan olivat, joka rauhoitti ja vakuutti Annin mielen vielä paremmin. He aikoivat asian pitää salassa siihen asti, kun joku sopiva tilaisuus antaisi syytä sen ilmaisemiseen.

Mutta tuo heidän viimeinen päätöksensä onnistui kaikkein vähimmän, sillä Metsälän Mikko oli myös metsästävässä, josta kumminkaan ei Iikka tietänyt mitään. Mikko oli havainnut saman jäniksen, jonka Iikka ampui Annin näössä, ja hän vaanei sitä myös ampuakseen; mutta kun näki, että sen Iikka ennätti, vetäysi hän piiloon, ja kun hän kuuli, että joku oli, jota Iikka puhutteli, hiipi hän heidän huomattansa niin liki kuin mahdollista ja kuunteli tarkkaan heidän puheensa. Tuo kavala ihminen meni jo samana iltana Loistolaan ja kertoi siellä kaikki, mitä hän oli nähnyt ja kuullut.

Jo seuraavana amuna sai Anni parka isältänsä kauheat torat ja haukkumiset, kun hän käyttää itseänsä niin „kemeenistä“, että seurustelee „kerjäläisen“ kanssa. Hän uhkasi ajaa Annin tyhjin käsin pois kotoa, jos hän toisen kerran saa kuulla, että Anni seurustelee Iikan kanssa. Anni rukka itki, että oli vedeksi sulaa, ja rukoili isäänsä, ett'ei menisi Lukulaan möykkäämään, kun kuuli isänsä uhkaavan sinne mennä.

„Eihän lukulaiset ole meille mitään pahaa tehneet, miksi te sinne menisitte?“ pyyteli Anni.

„Eikö siinä ole kylläksi pahantekoa, kun rohkenevat, sen tuhannen kerjäläiset, kurkotella minun tytärtäni; heidän pitäisi toki tietää huutista ja sen he tulevatki kohta tietämään“, uhkasi Loistolan isäntä, ja sillä päällä lähti hän Lukulaan!

Kun hän tuli Lukulan huoneeseen, oli kaikki väki kotona; he oudoksivat Loistolan isännän tuloa, sillä ei hän ollut moneen vuoteen käynyt Lukulassa. Heti tultuansa ärjäsi hän: „Täälläpä istutaan ja kukaties lasketaan lukua meiltä saatavista isoista rikkauksista, mutta p—le viekoon, niitä ei tulekaan, minä olen se mies, minä.“

Lukulan vanhukset eivät tienneet tuosta Iikan ja Annin välistä mitään, sentähden säikähtivät he kovin naapurinsa karkeasta käytöksestä.

„Mikä Jumalan tähden teitä nyt vaivaa, naapuri, kun käytöksenne on noin kummallinen, ett'en ymmärrä teitä ollenkaan? Milloin ja miten olemme teiltä rikkauksia tahtoneet?“ sanoi Iikan isä.

„Et maar tiedä; itse tuota lienetki varsaasi siihen huluteen opettanut!“

„Mikä on asian todellinen laita? Sanokaa suoraan!“ sanoi Lukulan Matti kiivaasti, sillä hänenki kärsimyspuksinsa alkoi revetä naapurin hävyttömyyden tähden.

„Asia on suoraan sanoen se: tuo sinun poikasi on niin kelvotoin, että rohkenee kurkottaa niin korkealle kuin minun tyttärtäni, saadakseen hänen viekoitelluksi peräänsä.“

„Oh! Eikö sen pahempaa; sopikoot he välinsä“, sanoi Matti.

„Enkö minä sitä jo sanonut, että te p—n kerjäläiset olette kaikki yksissä neuvoin? Eikö siinä ole ollut kyllä, kun olette saaneet olla mökissäne rauhassa ja minä olen teitä pitänyt niinkuin ainaki ihmisiä, ja siitä hyvästä te tulette niin rohkeiksi, että uskallatte ryhtyä minun lastani viekoittelemaan; mutta te tulette näkemään, ketä te olette pistäneet“, sanoi Loistolan isäntä raivoissaan.

„Hyvä naapuri! Me emme todellakaan tiedä mitään koko tuosta hämärästä jutusta poikamme ja tyttärenne välillä, joka teitä niin kovin näkyy pahoittaneen. Mutta ihminenhan meidänki poikamme lienee, jonka tähden en luulis teillä olevan syytä noin paheksua, jos kohtakin asiat olisivat, niinkuin luulette niiden olevan“, sanoi Matti malttavasti.

„Se on kumminki liika rohkeasti tehty, sillä hän ei ole sen suurempi-arvoinen, kuin kerjäläinen.“

„Emmehän ole teiltä emmekä muiltakaan mitään kerjänneet; mitä olemme teiltä saaneet, olemme sen työllä taikka rahalla rehellisesti maksaneet“, sanoi Matti.

„Teidän pitää pois tästä mökistä! minä en kärsi semmoisia kerjäläisiä peltoni aidan vieressä“, sanoi Loistolan isäntä ja tömisti jalkaansa lattiaan.

„Ohoh, naapuri! Jo nyt alkaa tulla liiaksi! Pitäisi teidän toki se tietää, että tää torppa on meidän, josta ei teillä ole voimaa meitä pois ajaa.“

„Sepähän nähdään, kuinka kauvan torppa on teidän“, uhkasi Loistolan isäntä ja lähti pois.

Koko jyräkän aikana ei Iikka puhunut yhtäkään sanaa; sillä tavallinen ujous ja hämmästys siitä, kun heidän uusi ja salassa pidettävä liittonsa oli noin äkkiarvaamatta tiedoksi tullut, pidätti häntä. Iikan äiti pelkäsi, että nyt heidän pitää lähteä pois rakkaasta torpastaan tuon mahtipontisen rikkaan naapurin suuttumisen tähden, ja se ajatus häntä niin kauhistutti, että hän oikein vapisi; mutta, kun miehensä häntä vakuutti, ett'ei naapurilla ole voimaa heitä ajaa torpasta pois, rauhoittui hän kohta.

„Loistolan isäntä ei ollut käynyt Jäykkälässä kertakaan sen erän perästä, kun hän oli siinä yötä silloin, kun kävi maankaupan teossa; sillä Jäykkälän ja Loistolan isäntien mielipiteet olivat niin erinkaltaisia, ett'ei heistä voinut ystävyksiä tulla. Mutta nyt nähtiin se kumma, että Loistolan isäntä asteli Jäykkälään!

Harvinainen vieras otettiin talossa hyvästi vastaan ja vietiin oikein „vieraskamariin“, johon talon isäntäki kohta tuli.

„Ettekö myö minulle Lukulan torppaa?“ kysyi Loistolan isäntä heti, kun talon isäntä tuli.

„En. Mitenkä minä sen möisin, kun se on Lukulan Matin?“

„Teidän maallahan torppa kumminkin on.“

„Niin onkin ja siltipä minä tiedän, kuka torpan oikea omistaja on.“

„Kun torppa on kerran teidän maallanne, niin teillä on suuri valta torppaan; myökää se minulle, minä maksan siitä teille hyvän hinnan!“

„En myö, enkä rupea mihinkään vehkeilemisiin; kaupain täytyy pysyä pyhinä.“

„Mitä hyötyä teille tuosta on? Minä maksan siitä kaksi tuhatta; eikö sovi?“

„Vaikka tarjoaisitte Lukulasta koko Loistolan ja vielä kaikki rahanne päälliseksi, en sittenkään rupeaisi rikkomaan puhtaan omantuntoni rauhaa ja tekemään vääryyttä lähimäisilleni; mutta kysyn sentähden teiltä: miksi te niin haluatte omaksenne Lukulan torppaa?“

„Lukulan poika on tullut niin hävyttömäksi, että on rohjennut ruveta viekoittelemaan minun tyttärentäni peräänsä! Sentähden minä tahtoisin saada torpan omakseni, sillä minä tahdon karkoittaa pois mailta halmeiltani niin rohkeat kerjäläiset.“

„Se on tosi, että teidän tyttärenne on paraita tyttäriä paikkakunnassa sekä näkönsä että siveytensä ja ymmärryksensä puolesta; mutta uljaampaa, ymmärtäväisempää nuoruksista en tiedä, kuin Lukulan Iikka on; sentähden ei olisi yhtään mielestäni kumma, jos heistä tulisi aviopari, semminki kun Iikalla on isompi osa tyttärenne henkisessä kasvatuksessa kuin teillä. Todistukseksi, ett'en ole yksin noiden edellisten mielipidetteni kannattaja, mainitsen sen, että Koiviston isäntäkin olisi kernaasti antanut ainoan tyttärensä Iikalle; mutta nyt ymmärrän syyn, miksi ei hän ottanut vastaan oivallista tarjousta. Katsoen näihin asianhaaroihin, ei teillä olisi yhtään syytä kadehtia tyttärenne onnea. Ja ilman näitä, ei Iikka eikä hänen vanhempansa ole mitään kerjäläisiä, joiksika te heitä kutsutte, vaan hyvästi toimeen tulevia rehellisiä kansalaisia, jotka vielä ovat ahkeruudellaan ja säästäväisyydellään koonneet melkoiset varatki“, sanoi Jäykkälän isäntä ujostelematta.

„Siis te ette myö Lukulan torppaa minulle?“ kysyi Loistolan isäntä, huuliansa pureskellen ja nähtävästi tyytymätöinnä Jäykkälän isännän puheeseen.

„En mistään hinnasta; se, mikä on kerta sanottu, se on sanottu ja se pitää uskoa“, sanoi Jäykkälän isäntä.

„Kyllähän minä sen tiesinkin, ett'ei minulla ole teiltä mitään hyvää odotettavana. Te olette aina vaan tielläni poikinpuolin, mutta ehkä kerran tulette huomaamaan, että olisi ollut tarpeesen olla ystävyydessä minun kanssani, mutta silloin se mahtanee olla myöhäistä“, uhkasi Loistolan isäntä.

„Minä en rupea väärällä tavalla itselleni ystäviä hankimaan; joka ei tahdo olla oikealla ystävä, se olkoon vihamies, sama se“, arveli Jäykkälän isäntä, ja vieras lähti hammasta purren pois.

Kun pari viikkoa oli kulunut, tuli taas Loistolan isäntä Jäykkälään vieraiksi; mutta hän ei tullut nyt yksin, vaan hänellä oli kumppaneina nimismies ja räätäri! Kun Jäykkälän isäntä havaitsi, että vieraita tulee taloon, meni hän heitä vastaan ja vei heidät vieraskamariin. Isäntä kehoitti vieraitansa istumaan ja toimitti heille piippuja ja tupakkaa; mutta Loistolan isännän silmät loistivat ilosta. Nimismies otti matkalaukustaan paperivihkon, tuli sen kanssa Jäykkälän isännän eteen ja sanoi: „Tässä on teille tuhannen markan velkomus Loistolan isännältä. Hän on sen hakenut kuvernöörissä ja saanut heti takavarikon siihen, jonkatähden, jos maksoa ei tapahdu, minun pitää kirjoittaa takavarikkoon kalua tuhannen markan arvosta.“

„Eihän minulla ole velkaa Loistolan isännälle yhtäkään penniä“, sanoi Jäykkälän isäntä.

„Teillä on ollut velkaa eräälle toiselle isännälle, Loistolan isäntä on lunastanut teidän velkakirjanne ja saamamies on sen siirtänyt hänelle, siis Loistolan isännällä on ollut täysi oikeus hakea se teiltä“, selitti nimismies.

„Niinkö asiat ovat? silloin on asia aivan oikea. Ei tässä niin kiirettä ole: istukaa nyt niin kauvan, kun emäntä.

tuo kahvia! Sen jälkeen tuumitellaan asiasta“, sanoi Jäykkälän isäntä hätäilemättä.

Koko nimismiehen puheen ajan tarkasteli Loistolan isäntä talon isäntää hymyssä suin, sillä ei mikään olisi hänelle ollut mieluisempi katsoa, kuin aina hänen tiellänsä olevan ja häntä vastustavan naapurinsa hätä ja tuska, ja yhä kirikkaammasti loistivat kosta pyytävän, rikkaan ja kunnianahneen Loistolan isännän silmät!

„Joko nyt soisit, että olisit myönyt minulle Lukulan torpan?“ kysyi Loistolan isäntä voittoriemulla Jäykkälän isännältä.

„Niinkö te olette halpamielinen, että luulitte tuolla kepposella saavanne ilkeät tarkoituksenne perille ajetuksi ja puhtaan omantuntoni saastutetuksi? Sanon suoraan, ett' en antaisi Lukulan torppaa teidän haltuunne, vaikka menettäisin sentähden maani ja mantoni, kun kerran olen saanut tietää teidän tarkoituksenne“, sanoi Jäykkälän isäntä tuimasti.

Nyt nousi Loistolan isännän viha korkeimmalleen ja samassa tuokiossa katosi hänen kasvoistansa tuo äsken niin loistava ja voitokkaan-näköinen ilvehymy. Hän kavahti istualtaan seisoaalleen, hyppäsi talon isännän eteen ja sanoi:

„Jumaliste! Sinä et ole vielä nöyrytnyt! Minä olisin vielä saattanut antaa anteeksi ja seisauttaa asian siihen, mutta sinä olet aina ylpeä kuin saakeli. Kirjoittakaa, fallesmanni, paikalla! minä tahdon näyttää, mitä ylpeys ja suuri suu maksaa.“ Samassa toi emäntä kahvia.

Kun kahvi oli juotu, meni talon isäntä kaapillensa ja tarjosi „kahviryyppyn“ nimismiehelle ja rättärille, jotka sen ottivatki; mutta Loistolan isännälle ei hän tarjonnutkaan, sanoihan vaan: „Tarjoaisin naapurilleni, vaan hänellä on niin hieno suu, ett'ei sinne saata muuta panna kuin olutta ja koljakkia.

Loistolan isäntä puri hampaitaan yhteen.

Sitten otti Jäykkälän isäntä kaapistansa lompakon, otti sieltä rahoja ja luki ummellensa niin paljon, kuin nimismies

sanoi velan nousevan kasvun ja hakukustannusten kanssa, jonka tehtyä hän sanoi:

„Jumalan kiitos! Nyt en ole penninkään velassa yhdellekään ihmiselle, Loistolan isännälle sitäki vähemmän. Enkä ole velkaa siksi pitänyt, ett'en olisi sitä kyennyt jo aikaa maksamaan; mutta minulla on ollut isoja maanviljelyksen parannuksia ja laajennuksia tehtävänä, silti en ole tahtonut.“

„Niin kelpo mies tekee“, sanoi nimismies ja antoi rahat Loistolan isännälle; mutta hänen kasvonsa olivat jo sillä välin venyneet pitkiksi kuin tyhjä kukkaro, eikä niissä enään näkynyt jälkeäkään pirullisesta ilosta, joka niistä Jäykkälään tullessa ja siellä ollessaki loisti.

„Nyt luulen jo teidän, hyvä naapuri, käsittäväanne, ett'ei tuo koston pyyntö ensinkään luonnistunut, eikä saattanut Lukulan torppaa teidän käsiinne, saadaksenne sillä vielä ilkeämmästi kostaa aivan viattomille ja paljoa paremmille ihmisille, kuin itse olettekaan“, sanoi Jäykkälän isäntä naapurillensa.

„Paljoa paremmille ihmisille“, toisti Loistolan isäntä ja lähti vihapäissään pois; nimismies ja rättäri lähtivät myös, sanottuansa ensin jäähyväiset talon väelle.

Niinkuin jo tiedämme, oli Jäykkälän isäntä pitänyt velkaa eräältä kylän varakkaalta mieheltä, maanviljelyksensä parannuksen tähden. Loistolan isäntä oli jo kauvan tietänyt tuon. Kun hänellä oli mielessä kurittaa tuota kyllä jäykkää naapuriansa, meni hän nyt, kun hänen kostonhimonsa oli korkeimmallansa, saamamiehen tykö, lunasti häneltä Jäykkälän isännän velkakirjan, pani sen hakemukseen ja sillä tavoin luuli nöyryyttävänsä uppiniskaisen naapurinsa, mutta erehtyi siinä suuresti!

Tiettyhän se oli, ett'ei Loistolan isäntää olisi tarvittu ollenkaan ulosmittausyrityksessä; mutta kuitenkin hän tahtoi välttämättömästi silloin olla saapuvilla, sillä hän tahtoi hekumoida tuon hänen luullaksensa köyhän, suukon naapurinsa perinpohjaisella hämmästyksellä, tuskalla ja syvällä lankeemuksella!

Kun Loistolan isännän ja Jäykkälän isännän saama-
miehen kepposet tulivat kylässä tiedoksi, kauhistuivat kylä-
läiset kovasti molempien tekoa, mutta erittäinkin tuota mokomaa
Jäykkälän isännän velkojaa, kun hän kyllä halpamielisesti
antoi hänen velkakirjansa Loistolan isännän haltuun, vaikka
hän hyvin kyllä tiesi, ettei hänen saamisensa olisi siellä
hukassa ollut!

Niin ne asiat päättyivät, eikä Loistolan isäntä saanut
Lukulaisia pois torpastansa, eikä Jäykkälän isännälle hiki-
rupea, vaikka hän olisi pannut maataki alemmaksi heidät,
jos olisi voinut. Iikka ja Anni kärsivät ja pitivät liittonsa
pyhänä, toivossa, että se kerran vielä oli toteutuva täydel-
lisemmäksi!

IV. Aviopari.

Kun Loistolän isännän koston tuumien kävi niin nolosti, käänsi hän vihansa yksin Anniin! Ei siinä vielä ollut kyllä, että hän itse raa'alla tavalla sätti ja kiusasi kärsivää tyttärensä, vaan hän yllytti vielä huonosti kasvatetun poikansaki, Kasperin, sisarensa kimppuun, ja Kasperin teki mielityötensä niin suurella innolla, ett'ei hän tyytynytäkään paljaasen rakaan suulla haukkumiseen, vaan kävi usein lyömäänkin Annia! Vielä päälliseksi sai isä senkin aikaan, että Annin äitiki rupesi ynnä toisten kanssa Annia vihaamaan ja sättimään! Eikä isännän ollutkaan vaikea saada vaimoansa siihen taipumaan; sillä kodissa vallitsevat mielipiteet olivat aikojen kuluessa jo juurtuneet hänen mielestensä niin oikeiksi, ett'ei hän luullut missään muualla maailmassa oikeaa olevankaan, kuin ainoastaan Loistolassa!

Kaiken tämän tähden tuli Annin tila kovin surkuteltavaksi, semminki kun hänelle kävi vihamieliseksi oma äitinsäki, jolta hän toki siihen asti, kumminki muissa asioissa, oli saanut aina jotakin hoivaa ja huojennusta; sillä viimeinen on toki äiti, joka sulkee sydämensä lapseltansa, vaikka lapsi näyttäisiki rikkselliselta. Mutta, kun se viimeinen turva on poissa lapselta, joka on jo tullut muiden perheen jäsenten vihattavaksi ja jonka luullaan sen ansainneen tottelemattomuudellansa ja sopimattomalla käytöksellään, silloin on hän kaikki turvansa kodissaan kadottanut, ja vainotun tila on tullut monta vertaa surkeammaksi.

Niin he vihasivat Anni-rukkaa yksistä neuvoin milloin he uhkasivat ajaa hänet tyhjin käsin pois kotoa, milloin pieksää hänet ikuiseksi vaivaiseksi. Toisinaan he taas lyötäysivät hyväksi Annille, jolloin aina rukoilivat kyynelsilmissä, ett'ei hän toki häväsisi itseänsä ja heitä niin köyhällä naimisella. Niinä hetkinä kokivat he aina Annille esitellä toisia muka parempia ja rikkaampia kosijoita, mutta Anni hylkäsi ylönkatseella kaikki tarjoukset ja sanoi ennen tahtovansa kuolla kuin luopua Iikasta! — Niin luja on totinen ja vilpitöin rakkaus!

Tuosta hetkestä pitäin vihasivat Loistolaiset kaikkia kyläläisiä, mutta enemmän toki Lukulaisia ja Jäykkäläisiä, sillä kaiken tuon luullun onnettomuutensa luulivat he heistä lähteneen. Kun asiat olivat kerran niin muodostuneet, eivät Loistolalan isäntä ja emäntä käyneet enään koskaan missään kylässä eivätkä kyläläiset käyneet Loistolassa, sillä Loistolaisten mielipiteet, luonteet ja elämän tavat olivat kaikin puolin tulleet kyläläisille tutuiksi. Eivät kyläläiset kutsuneet Loistolaisia enään milloinkaan pitoihinsakaan ja niin he jäivät yksinänsä viettämään suurehkoa ja itsepintaista elämäänsä, hautoen siellä itsekkäitä mielipiteitänsä, kuinka muka muut kyläläiset ovat köyhiä ja pahoja ja vieläpä hävittämiäki, kun kehtaavat heitä ylönkatsoa ja vieläpä vastustaakin.

Hoitolan Heikki ja Metsälän Mikko olivat edelleenki Loistolan vieraita ja ystäviä, vaikka he olivat jo molemmin maaltansa hävinneet — kuinka se tapahtui, tulemme eteenpäinä kertomaan. Heitä pitivät Loistolaiset keppihevosiinaan ja urkittivat heillä tietoja muiden kyläläisten asioista ja pyynnöistä, siten saadakseen heitä paremmin kurissa pitää! Heidän kauttansa tuli Iikan ja Annin liitto Loistolassa niin äkkiä tiedoksi, ja heidän kauttansa Loistolalan isäntä sai tietää, että Jäykkälän isännällä oli velkaa jollekin! He olivat niin Loistolaisten mielivallassa, että he näyttivät maksoa vastaan saattavan Loistolaisten puolesta tehdä vaikka mitä, sillä useinki he olivat vierainamiehinä Loistolalan isännän alituisissa käräjäjutuissa; mutta oikeus rupesi heitä viimein

kammoksumaan, eikä pitänyt heidän todistuksistansa viimeiseltä enään mitään lukua. — Halpamielisiä ihmisiä! —

Eräänä pyhä-iltana oli taas kylän nuoriso Lukulassa koossa ja ensi kerran Iikan ja Annin välin ilmi tultua rohkeni Anniki pujahtaa Lukulaan, jäljempää toisten sinne tuloa. He lukivat siellä sanomalehtiä ja mikä mitäki kirjaa iltansa kuluksi ja Lukulan Matti selitti heille yhtä ja toista; joku heistä luki kerrallaan ääneen ja toiset kuuntelivat. Silloin paiskattiin ovi yht'äkkiä seinään ja samassa tuokiossa seisoi keskellä lattiaa — Loistolän isäntä! Hänen silmänsä säihkyivät vihasta ja hän katseli tuimasti ympäri huonetta, ikäänkuin jotakin saalista etsiäkseen. Kaikki huoneessa olijat joutuivat hämille, mutta Anni punastui punaiseksi kuin leppäkerttu ja hän vapisi niinkuin haavanlehti. Kun isänsä säihkyvät ja etsivät silmät tapasivat hänen, ärjyi hän vihasta kähisevällä äänellä: „Täälläkö sinä olet? sinä et siis tottele!“ ja samassa tempasi hän pelosta vapisevan tyttärensä lattialle kumoon, sieppasi tuolin ja rupesi sillä onnetonta lyömään! Mutta silloin pistäysi Jäykkälän Aappo väliin, otti tuolista kiinni ja sanoi: „So, so! Ei sillä lailla!“

„Mitä s—aa? Eikö minulla ole lapseni yli valtaa?“ sanoi tulistunut isä.

„Ei niin paljon, että saisitte häneltä hengen ottaa, milloin tahdotte“, sanoi Aappo.

„Mutta minä olen isä ja minä annan hänelle selkään tässä teidän kaikkien nähden“, sanoi Loistolän isäntä vihasta kähisten.

„Mutta jos sen yritätte tekemään, niin silloin saatte minun kanssani tekemistä“, sanoi Aappo, ja sivalsi tuolin häneltä pois kädestä.

„Aina te p—t olette minun tielläni, mutta sittenki minä tahdon näyttää, että minä olen isä ja että minulla on jotakin valtaa lapseni yli: koska hän on niin tottelematon ja hävytöin, niin tässä teidän kaikkien kuullen sanon, ett'ei minulla ole enää tytärtä: sinä et saa astua koskaan jalkaasi meidän kynnyksen yli, etkä saa tinaista neulaa perinnöksesi — et

koskaan, enkä auta sinua, vaikka näkisin kaulasi jalaksen alla; saat nyt olla, niinkuin tahdot, kasvatteisi, turvatteisi ja kerjäläistesi suojan alla“, sanoi Loistolan isäntä tyttärelensä.

„En minä, isä-kulta, teiltä mitään tahdokaan, kun vaan saan olla poissa kotoa — voi, kun sydämeni keveni ja on niin lysti. Mikä on rikkaus rauhan suhteen? Kyllä minä mielelläni kävisin useinki kotona, vaan kun ette te, isä, tahdo; mutta en minä kumminkaan usko, että te kauvan saatatte niin kova olla, kuin nyt aiotte. Kotiin en minä tahdo tulla: kyllä Jumala minustaki murheen pitää!“ sanoi Anni isälleen.

„Niin, koeta nyt!“ sanoi Loistolan isäntä ja lähti pois vihapäissään.

„Mihin minä poloinen nyt joudun?“ sanoi Anni isänsä pois lähdettyä.

„Lähde meille! siellä kyllä on työtä ja ruokaa sinulleki“, sanoi Jäykkälän Aappo, ja hänen kanssaan lähti Anni Jäykkälään, jossa koko talon väki otti hänet ilolla vastaan; sillä he olivat kauvan surkutelleet Annin tukalaa tilaa. Siellä sai hän työtä, ruokaa, suojaa ja turvaa. Muu nuoriso hävisi myös Lukulasta pois ja huomenna oli taas kylällä tietona uusi tavattomuus Loistolan isännän elämästä ja ylpeydestä.

Ensi pyhänä kuulutettiin kirkossa ensi kerta kaksi uljainta paikkakunnan parikuntaa: Jäykkälän Aappo ja Koi-viston Mari, Lukulan Iikka ja Loistolan Anni.

Mitäpä siinä muuta oli: kun aika joutui, pidettiin Iikan ja Annin häät, joissa ei puuttunut mitään, vaikka olivat torpan pojan häät, jos ei vaan sitä puutokseksi lueta, kun siellä ei näkynyt morsiamen isää, äitiä eikä veljeä, vaikka he olivat Jäykkälän isännän kautta kyllä komeat kutsut saaneet. Mutta kutsut saatuansa oli Loistolan isäntä vannonut, ett'ei sitä päivää koskaan valkene, jolloin hän astuisi jalkansa sen kynnyksen yli, jossa hänen tottelematoin tyttärensä kerjäläisjoukkoineen oli. Mutta mitäpäsi siitä! eihän se kumminkaan estänyt asiain menoa ja häät pidettiin, kun pidettiin.

Nyt olivat Iikan ja Annin toivot ja sydämen halut

tulleet täytetyiksi, joille he tähän asti olivat eläneet: he olivat — aviopari. He olivat monta sydämen kipua ja raskasta hetkeä saaneet viettää tuon elämänsä hartaimman toivon tähden ja niin he olivat oppineet jo osaksi tuntemaan elämän myrskyjä, joita maailma nuorukaisille tuopi, nielaistaksensa heitä kauheoihin laineisinsa ja hyökyihinsä; mutta Iikka ja Anni eivät sortuneet niiden voiman alle, sillä he olivat jo nuoruudessa saaneet hyvän kompassin, Jumalan pelon, ja tukevan peräsimen, henkisen kehityksen, joiden avulla he pääsivät kunnialla vaaralliselta näyttävästä taistelosta, ja heidän voittonsa oli totuuden voitto.

Kaikki menneet vastukset, murheet ja koetukset eivät nyt tuntuneet heidän mielestensä enään miltään; sillä olivathan he kumpiki löytäneet sen, jonka edestä he olivat taistelleet ja kärsineet, nimittäin toisensa, ja siinä oli heille kylläksi. Mitäpä siitä, jos eivät olleetkaan rikkaita — jos Anni ei saanutkaan perintöä, jos heitä sanottiinkin joskus kerjäläisiksi — ei se tee mitään, sillä näyttäähän maailma niin avaralta ja lupaavalta; mikäpä tässä olisi hätänä, koska heillä on terveet ruumiit ja puhdas — omatunto? Ei, tulevaiset mustat murheen haahmot eivät saa huolettaa ja häiritä heidän onneansa eikä heidän sydämensä iloa ja rauhaa, koska entiset ovat menneet ja poistuneet; ja nyt tunsivat he itsensä niin onnellisiksi, kuin kukaan maailmassa voipi itsensä tuntea.

Päästyänsä vapaaksi kaikista menneistä murheistansa, rupesivat he innolla käsiksi taloudellisiin toimiin ja Anni tunsii itsensä pienessä torpassa tuhatta kertaa onnellisemmaksi, kuin rikkaassa kodissaan; sillä nyt hän sai vapaasti lomahetkinä lukea ja tutkia kirjoja, eikä koskaan kuulunut isän ja veljen soimauksia noita lorukirjoja ja niiden lukijoita vastaan. Nyt ei hänen korviinsa enää kuulunut koskaan isän ja Kasperin laveoita ja alinomaisia puheita ihmisen suurimmasta onnesta — rikkaudesta; vaan sen sijaan tunsii hän sydämessään, ett'ei ihmisen suurin onni ole ensinkään rikkaus. Mutta rikas, mahdottoman rikas oli Anniki mielestään, sillä hän oli saa-

vuttanut sen, joka hänelle oli maailmassa kallein ja rakka-
hin — lapsuutensa ystävän; olihan siis syytä olla tyytyväi-
nen ja iloinen, olihan Anni nyt niin vapaa ja rauhallinen;
mitäpä sitä olisi vailla?

Iikka yksissä neuvoin nuoren vaimonsa kanssa pit-
kitti eteenki päin rämetten ja soiden vuokraamista ja vilje-
lemistä, joten hänellä oli useinki melkoiset kylvöt, ja kun
Jumala siunasi maamme useilla hyvillä vuosilla, niin heidänki
varallisuutensa karttui aika-ajalta, ja ennen pitkää ei heitä
pidetty vähäarvoisina, sitä vähemmin — „kerjäläisinä“ muu-
alla kuin Loistolassa.

Entistä virkeämmäksi käymäpaikaksi tuli nyt Lukulan
torppa kaikille niille kyläläisille, jotka olivat jo isänmaallisen
yhteishengen elähyttämiä; sillä torpan kirjasto oli paisunut
jo melkoiseksi ja se oli kaikille sitä haluaville aina avoinna.
Ja kun kyläläiset tulivat Lukulaan, oli Lukulan perheellä
aina hyvä tilaisuus herättää heihin isänmaanrakkautta. Jos
mikä yhteiskunnallinen taikka kansallinen kysymys tuli, sai
Iikka olla aina niiden solmujen selittäjänä ja toimeen pani-
jana.

Ensi vuosina, kun Iikka ja Anni olivat naimisessa, tuli
taas kipeä kansallinen kysymys esille. Nuolen nopeudella
lensi kansan korviin se hämmästyttävä uutinen, että Helsin-
gin suomalainen alkeisopisto oli tuomittu kuolemaan. Häm-
mästys käsitti silloin kansan ja hätähuutoja kajahteli yli koko
maan, sillä kansa käsitti hyvin asian tärkeyden. Hän käsitti,
että, jos tuo maamme sydänpaikassa, pääkaupungissa, oleva
suomalainen alkeisopisto kuolisi, se olisi suomalaisen kansal-
lisuuden kuolema. Tuota kaksinkertaista kuolemaa välttääk-
sensä, rupesi kansa innokkaasti keräämään varoja ja tuota
keräämistä toimitettiin milloin milläkin tavalla: isompia ja
pienempiä lahjoja annettiin, arpajaisia, laulajaisia, seuranäy-
telmiä ja muita kansan huveja toimitettiin ympäri maataam-
me, siis:

„Pelastukseks' isänmaan
Varansa kansa kantoi,

Ja rikas uhras aarteitaan
 Ja köyhä ropons' antoi,
 Ja niinkuin vaimot Karthagin
 Helynsä riisti naisetkin
 Ja kullat kulmiltansa.“

Saatiinpa noita varoja kokoon, miten saatiinki; mutta kansa kantoi kaikki ne ilolla suurelle isänmaalliselle uhri-alttarille suomalaisen alkeisopiston hengissä pitämiseksi maamme pääkaupungissa ja samalla kansallishengen virittämiseksi ja voimassa pitämiseksi koko maassamme. Kansan rakkaus ja into rakensi niin lujan muurin tuolle kansallisuutensa pylväälle, ett'eivät kohtaavat myrskyt voineet sitä kukistaa, ja katso, Helsingin suomalainen alkeisopisto oli pelastettu!

Kun tieto tuosta edellä selitetystä asiasta tuli Peltolan kylään, rupesi Iikka heti hommaamaan arpajaisia sen hyväksi. Innokkaissa puheissa selitti hän kyläläisilleen, mikä vaara nyt oli tarjonna, ja pian ymmärsivät he asian painon. Iikka pyysi Jäykkälän isännältä huoneen arpajaisten pitämiseksi, sillä heidän omat torpanhuoneensa olivat liian pienet siihen toimeen; Jäykkälän isäntä lupasikin ilolla huoneen ilman maksutta. Iikka ja Anni pyytelivät pitkin kylää asiamiehiä, jotka ottivat voittoja vastaan halullisilta antajilta ja innolla riensivät ihmiset tuomaan voittoja ja niin uhraamaan jotaki kansallisen pyrinnön hyväksi.

Iikka, Anni ja Jäykkälän Aappo ja Mari — sillä Aappollahan oli jo vaimona Koiviston Mari — ottivat toimeksensa, muun muassa, arpajaishuoneen kaunistuksen, ja arpajaispäivän aamulla oli huone niin kauniisti sisustettu ja voitot niin sievästi järjestetyt, ett'ei kylässä oltu semmoista ennen nähty. Voitot olivat periseinälle laitetut hyvään, siistiin ja kauniiseen järjestykseen jokaisen nähtäväksi; mutta keskellä voittoja oli isoilla tulitetuilla kirjaimilla luettavana sanat: „Isänmaan alttari“. Huoneen muut seinät ja katto olivat kaunistetut havu- ja marjainvarsi-köynnöksillä, jotka mutkikkaasti ja poimukkaasti kiemuroitsivat ympäri huonetta.

Salin toiseen päähän oli laitettu sievä puhujasija nuorista kuusen näreistä ja havuista.

Kun väki kokoontui arpajaisia viettämään, ei tietty aavistaakaan, kuka pitäisi puheen. Nytpä liehahti puhujasijan havu-ovi auki, ja siihen ilmestyi Lukulan Iikka. Jalona, korkeana seisoi hän tuossa; hänen kasvonsa olivat niin tyyneen ja rauhaisan näköiset, ja hän alkoi seuraavan puheen:

„Hyvät kansalaiseni! Minä luulen, ett'ei minun tarvitse paljoa puhua käsillä olevan asian eduksi; sillä tiedämpä, että te käsitätte sen tärkeyden yhtä hyvin kuin minäkin. Tiedämpä, että teissä vaikuttaa isänmaallinen kansallishenki, joka teidät on saattanut niin tehokkaasti osaa ottamaan tähän suureen kansalliseen asiaan ja joka teidät on kehoittanut niin lukuisasti tulemaan tähänki tilaisuuteen, uhraamaan roponne isänmaan alttarille. Minä tiedän että te kaikki käsitätte, että:

„Sydämettä, Jumalatta
On se, jok'ei hartahasti
Innostuisi puoltamahan
Tätä maata kuoloon asti.“

Kansallishenki on kansassa herännyt; se on sydämiin syyttänyt toivoa ja tuolle toivolle rupesi jo kipinä valoa koittamaan; mutta aamukoiton valoa uhkavat synkät pilvet hämäräksi jälleen saattaa! — ei, ne uhkaavat sen kokonaan sammuttaa. Mutta koska meidän sydämiimme on kerran toivo sijansa saanut, niin toivo ei anna häpeään tulla; siis olemme me velkapäät vointiamme myöten estämään, ett'ei kansallemme tärkeä valon kipinä saisi sammua. Meidän oppineet miehemme ovat varojansa, voimiansa ja vieläpä kunniaansa-kin uhraamalla tehneet työtä meidän eduksemme, jonka raskaan työn hedelmänä on sekin, mitä me tässä koolla ovat tunneimme ja tiedämme kansallisuudestamme, ja vielä enemmän: se, mitä koko kansamme tietää ja tuntee siitä. Mitä olisimme me ilman heitä? Vieläki kysyn: mitä olisimme me, jos ei meillä olisi oppineita kansallismielisiä miehiä, ja mitä meillä olisi silloin odotettavana? Eipä, hyvät ystävät,

muuta kuin lopullinen, vaikka sitkeä kansallinen kuolema. — Paljon ovat suuret miehemme tehneet meidän hyväksemme, mutta me emme saa mahdollisuuksia heiltä odottaa ja vaatia; sillä jos eivät he saa myötävaikutusta kansalta, niin heidänki voimansa — vaikka innokkaatki, vaikka vahvatki — viimein uupuvat ja nääntyvät, uupuvat ja nääntyvät kiittämättömän kansansa henkisen velttouden tähden, ja se uupuminen ei ole sen vähempi kuin kansan kansallinen uupuminen. Itsetäänhän on siis selvän selvä, että jos tahdomme välttää tuota kansallista uupumistamme, täytyy kansan ruveta myötäisesti vaikuttamaan heidän kanssansa ja silloin saa asia kaksinkertaisen painon. Siis: kansan pitää, itsekunki leiviskänsä mukaan, auttaa heitä sekä henkisillä että aineellisilla varoillansa. Ei ole siitä kysymystä, kuinka suuret nuot voimat ja varat ovat, sillä pienistä puroista kasvaa viimein väkevä ja mahtava virta, joka esteettömästi rientää eteenpäin, niin ett'eivät sitä voi mitkään tokeet tai sulut seisattaa. Surullinen on sanoa, että meidän näin pitää taistella kaksinkertaista taisteloa, mutta niin on maailman meno! Jolla kansalla ei ennestään ole sitä, jota hän kaipaa, jota hän tuntee tarvitsevänsä, olkoonpa vaikka kansallisia oikeuksia, sen kansan täytyy taistella henkistä taisteloa, sillä taistelematta ei ole kukaan oikeutettu mitään saamaan; siis kaikkalainen ajallinen hyvä, niin yksityisillä kuin kansoillakin, on työn ja vaivan panttina, mutta työ käypi sitä helpommaksi, keveämmäksi, näkysämmäksi ja tehosammaksi, kuta useampia on työntekijöitä, vaikkapa ei kaikki niin paljoakaan tekisi. Surulla täytyy tunnustaa, ett'ei kaikki kansalaisemme tunne vielä työn tarpeellisuutta! Osa kansastamme makaa vielä sitkeää pimentolan unta niin makeasti, ett'eivät he voi vielä seurata aikaansa, eivät voi ottaa osaa kansallisiin rientoihin. Kun he kuulevat jonkun kansallisen riennon, jonkun kansallisen hätähuudon, nostavat he kyllä päätänsä ja katsoa ällistävät asian menoa ja mitä on tekeillä; mutta sen etemmäksi he eivät voi vielä päästä. Eivät he voi nousta jaloillensa pudistamaan unta silmistänsä ja seuraamaan toisia, vaan he vaipuvat jäl-

leen samaan uneliaisuuteen, samaan huolettomuuteen ja niin he alkavat taas nukkua sitkeää kansallis-untansa! Mutta se ei saa niin olla. Meidän pitää vetää heidätki kanssamme samaan joukkoon, samaan työhön, samaan kansalliseen pyrteeseen, johon meidän ja meidän koko kansan tarkoitus on vihdoin saapua. Mutta tuota heidän herättämistään ei saada muutoin aikaan, kuin toimittamalla heille valoa; eihän rehellinen ja tunnollinen ihminen kehtaa kirkkaalla valolla nukkua, sillä se on pimeän ajan työtä; sentähden pitää meidän hengestä estää, ett'eivät valon säteet pääsisi sammumaan. Mutta ei siinä vielä kyllä, että sen estämme, vaan meidän pitää myös hengestä auttaman, että valo yhä enenisi ja karttuisi, sillä mistä valoa otettaisiin, jos ei sitä olisi olemassakaan? Jos me kaikki yksistä neuvoin teemme, mitä voimme, niin meidän täytyy voittaa; sillä yhteinen ponnistus ei saata niin voimaton olla, että se tyhjään raukeaisi. — En tahdo enempää puhua, sillä niinkuin ennen olen maininnut, käsitätte, ystäväni, asian hyvin ja tiedän, että tunnette kyllä sydämissänne, minkätähden täällä nytki koossa olemme ja mitä tuo lause tämän huoneen peräseinällä merkitsee.“

Kun Iikka oli puheensa lopettanut, kajahti kolminkertainen eläköön!-huuto huoneessa.

Ennenkuin Iikka oli puheensa alottanut, oli Loistolan isäntä tullut arpajaisuoneeseen ja pistäynyt muiden taakse, joten häntä ei moni huomannut siellä olevankaan. Kun Iikka oli puheensa lopettanut ja huudot loppuneet, astui Loistolan isäntä esiin ja kaikki heti ymmärsivät, ett'ei tuo ilmestyminen suinkaan ollut arpajaisille miksikään eduksi, jos ei vahingoksikaan.

„Siihen sinä kyllä olet mies, houkuttelemaan ihmisiä kaikkiin hullutuksiin ja viettelemään heiltä ainoatki rahansa, ja nuot sitte ovat niin hulluja, että antavat itsensä vietellä jos mihin hulluuteen!“ alkoi Loistolan isäntä puhua äreästi.

„Ette suinkaan, naapuri, mahtane puhua muiden kuin omasta puolestanne“, muistutti Jäykkälän isäntä.

„Minä puhun omasta ja muiden puolesta“, sanoi Loistolan isäntä.

„Itse puolestanne ei teidän tarvitse mitään puhua, sillä saattehan olla arpoja ostamattakin ja muiden puolesta en luulisi teillä olevan oikeutta puhua“, sanoi taas tuo ainainen kukistumaton vastustajansa.

„Se on kyllä tosi, ett'en itse puolestani tarvitse juuri paljoa puhua, sillä minulla on toki siksi mieltä, ett'en tuomoiisiin hullutuksiin rupea; mutta sen suurempi oikeus on minulla puhua tuon yksinkertaisen kansan puolesta, jota — Jumala paratkoon — narrataan ja vietellään milloin mihinki hulluuteen, ja kiskotaan heiltä viimeinenki raha-penni, jonka he kyllä tarvitsisivat tosihinki“, sanoi kansan ja säästäväisyyden nimessä taas Loistolan isäntä.

„Luuletteko meidän olevan niin tyhmiä, ett'emme tiedä, mitä teemme? Te näytätte aina vaan meitä pitävän typerinä, köyhinä, mutta me toki ymmärrämme uhrata jonkun rovon isänmaamme ja kansamme hyväksi, sen sijaan kun te pyydätte estellä ja turhaksi tehdä meidän isänmaanrakkauttamme, tulemalla tänne häiritsemään meidän toimiamme ja vieläpä kansan nimessä puhumaan sopimattomia puheita, ikäänkuin kansa ei itse tietäisi, mitä hän tekee; vieläpä puhutte kansan kukkaronki puolesta, vaik'ei siinä oikeastaan ole mikään muu suojeltavana kuin oma hyvin kuristettu kukkaronne, josta ei vielä ole nähty yhtään penniä kirpoavan mihinkään kansalliseen asiaan, eipä edes niinkään likeiseen tarpeesen, kuin omain lastenne kasvatukseen! Ja sillä puheella pyydän minä, että tekisitte senkään hyvän minulle, että menisitte pois häiritsemästä meidän asiaamme!“ sanoi talon isäntä kaunistelematta.

„Te häväisette minua hävyttömillä sanoilla! Te käskette minua pois! Hyvä! Mutta tuo teidän ylpeytenne onkin siihen loppunut, sillä minä näytän teille — hurja joukko — minkä verran teillä on oikeutta tuommoisia ylöskantoja toimittaa, kerjätä ja kiskoa ihmisiltä rahoja. Te olette kyllä viisaita mielestänne, jonka nojalla sitten olette noin suurisuisia, mutta nähdäänpä kuinka pitkälle tuota viisautta kes-

tää“, sanoi Loistolan isäntä uhkaavasti. Tyytymätöin kohina alkoi kuulua väkijoukosta, ja yksi ja toinen olisi ollut valmis jotakin sanomaan, vaan Loistolan isäntä oli jo vihapäässään puitsinut jalkoinsa.

Kun arpajaisten pitäjät olivat päässeet odottamattomasta vastuksesta, rupesivat he kohta toimeensa. Pian olivat kaikki arpaliput myödyt ja permanto peittyi tyhjillä lipuilla, ja jotka voittoja saivat, korjasivat ne pois. Kylän nuorukaiset ja neidet lauloivat isänmaallisia lauluja sekaäänisesti illan kuluksi ja Iikka lausui väliin jonkun kappaleen Vänrikki Stoolin Tarinoista; muita ravintoaineita ei ollut kuin teetä ja kahvia. Mitäpä siinä oli: arpajaiset loppuivat, mutta niiden pitäjät voivat lähettää kauniin summan tuohon suureen kansalliseen tarkoitukseen.

Arpajaisten vaikutus ei kumminkaan siihen vielä lopunut. Loistolan isäntä oli käräjämatkoillaan tullut niin viisaaksi, että tiesi sen, ett'ei arpajaisia saa pitää sakon uhalla. Tuon viisautensa nojalla tuli hän Jäykkälään kumoamaan koko arpajaishommaa ja niin saamaan muut ihmiset tuhmiksi ja riistämään itsellensä uutta arvoa tietäväisyydellensä. Hänellä oli varma luulo jo Jäykkälään tullessa, että nyt hänellä on ainaki se valtti, jolla hän vissimmästi saa kostetuksi uppimiskaiselle naapurillensa, Jäykkälän isännälle ja vihatulle vävyllensä, jolle hän oli vannonut kostavansa kuolemaansa asti; Jäykkälän isännän luuli hän saavansa sakkoon siitä, että antoi huoneensa arpajaisten pitoon, ja vävynsä, kun pani ne toimeen. Tuossa koston himossa haastatti hän sekä naapurinsa että vävynsä käräjiin arpajaisten pitämisestä. Mutta noilla Loistolan isännän mielestä niin rikoksellisilla syyte-tyillä oli oikeuteen tuoda asianomaisen kuvernöörin lupa arpajaisten pitämiseen, ja arvaapa sen, että Loistolan isäntä sai käräjissä pitkääki pitemmän nokan.

Niinhän se aika kului, mutta Loistolan isännän sydän ei sulanut vävyllään eikä tyttarelleen, ja missä hän suinki luuli jotaki voivansa, yritti hän aina kostamaan heille; niin

kivikovaksi oli hänen sydämensä paatunut omaa lastansa ja kelpo vävyänsä kohtaan!

Iikka ei koskaan vastustanut appivaariansa, vaikka kuinkaki hävyttömästi hän olisi Iikkaa kohdellut, sillä hän tunsii syvää kunnioittamista häntä kohtaan; olihan hän kuminki hänen siveän vaimonsa isä, joka laillaan oli kasvattanut hänelle kumppaniksi armaan puolison, joka niin usein lohdutti hänen sydämensä ja oli hänelle kaikki kaikissa; siinä syy, jonkatähden Iikka aina vaikenii, kun Loistolan isäntä tuli vaan näkösälle, tulipa hän minkä näköisenä milloinkii tuli.

V. Häviö.

Koistolaisetki olivat ennen olleet vaan tavallisia ihmisiä, jotka vaivaa nähden elää kitustelivat karulla maatilallansa, jonkatähden he eivät olleet parempia eikä pahempia kuin muut ihmiset, eivätkä herättäneet mitään huomiota. Eivät he silloin olleet ylpeämpiäkään kuin muut ihmiset, eikä heillä näyttänyt olevan juuri mistään niin isoa huolta. Mutta heti, kun he möivät metsänsä pölkkyperroille useammasta kymmenestä tuhannesta markasta, tuli heille kyllä monenkaltaiset huolet; sillä kyllä raha huolta antaa. Ensinnäki tuli huolta siitä, kuinka tuo ikävä ja ruumista rasittava työ saataisiin poistetuksi ja kuinka elämä saataisiin niin mukavaksi, suloiseksi ja työttömäksi, kuin suinki mahdollista, ja se ensimmäinen huoli toi monta, monta muuta huolta tullessaan! Se toi sen huolen, kuinka oikein pian saataisiin karkeat sarkanutut yltään poistetuksi ja rikasten arvonnukaiset, hienomat ja mallikkaammat vaatteet sijaan; se toi sen huolen, kuinka hiukaava ja jälväävä sydän-ala saataisiin vaikenemaan ja tyytymään, ett'ei se aina kurisisi ja mouruaisi ja olisi jotain aina kaipaamassa; mutta huolista huolin oli kumminki se, kuinka tuo pieneen paikkaan supistettu ihana metsä, eli toisin sanoen: tuo metsästä saatu raha oli niin säilytettävä, ett'ei se missään tapauksessa pääsisi vähenemään, vaan että se päinvastoin enenis ja kasvaisi. Mutta olipa heillä nyt neuvoja, jos pahoja päiviäki; sillä olihan nyt rahaa, ja raha kaikki voittoa. Entiset karkeat nutut poistettiin siten, että kaupungista otettiin uudet palttoot, takit ja

turkit, oikein muodin-mukaiset, ja samalla tuotiin myös tehdasten hienoa verkkaa ja muuta vaatetta, joista mestari-räättäilit saivat sepittää uuden uutukaisia somia pukuja; hyvät korskuvat hevoset ja mukavat ajokalut laitettiin — miks'ei? sillä olihan nyt rahaa. Paljon kärsinyttä ruumista helpoitettiin siten, että työnteko heitettiin kokonaan pois ja sitä ruvettiin, palkinnoksi paljoista vaivoistaan, mukavasti liehuttelemaan mukavissa keinutuoleissa ja väliin oi'aistiin sitä topattulla sohvalla; kun siihen kylläyttiin, lähdettiin ajamaan korskuvilla hevosilla ja mukavilla ajakaluilla. Kurisevaa sydänalaa ja velkovaa vatsaa korjattiin suun kautta, jolle heti koettiin laittaa oikein „potelli-olutta“, ja muuta „troppia“, johon ensimältä seoitettiin „jäärnästiä“ ja „alueeta“, että se tulisi tehokkaammaksi täyttämään ankarain velkojain vaatimuksia. Niiden piti olla ensin niinkuin kasteen vetenä muille, vasta pantaville hyvälle aineksille, ja niin sekin epäkohta ihmis-elämässä tuli vähitellen korjatuksi! Huolien huoli poistettiin siten, että muutettiin pois rikkaasta paikkakunnasta, jossa metsät kullenki tuhansia tuottivat, ja mentiin „köyhään“ kylään, jossa rahoille saadaan kasvua yhdeksänkymmentä sadalta, ja noinkin ne huolet tulivat poistetuiksi! Semmoinen se oli heidän asemansa ja tilansa, kun he tulivat Loistolaan Peltolan kylässä.

Ennen on jo mainittu, että Loistolan isäntäväki oli köyhille hyvä Peltolan kylään tultuansa ja siellä ollessansa. Mutta ei heidän hyvyytensä tullut ihmisrakkaudesta eikä sääliväisestä sydäimestä köyhiä kohtaan; vaan he tekivät laupeuden työtään siinä taikamaisessa uskossa, että, kun he antavat köyhille almua, Jumala siunaa heidän rahoillensa monenkertaiset voitot ja siten kasvattaa heidän varojansa paljoa kiiruummasti kuin tavallisesti; mutta niin pian kuin joku köyhä sattui jotenki loukkaamaan Jumalalta niin paljon hyvää toivovan isännän mielipiteitä tai oikeuksia, silloin ei ulkokultainen Jumalan pelko ja rakkaus paljoa vaikuttanut isännän mielessä; sillä silloin hänen hyvyytensä muuttui yht'äkkiä kauheimmaksi ja katkerimmaksi koston pyynnöksi.

Ennestäänhän jo tiedämme, ett'ei Loistolän isäntä antanut mitään arvoa semmoisillekaan talojen omistajille, jotka perheinensä tulivat hyvästi toimeen, kun ei heillä vaan ollut „rahoja“; se selittänee parahiten, minkälainen ajatus hänellä oli niistä, jotka olivat pakoitetut armoleipää hakemaan.

Kaikin tavoin kokivat he rahoillensa hakea siunausta ja runsasta kasvua sekä hengellisesti että aineellisesti, ja edelliseen kuuluu sekin, että käsillä olevat setelirahat säilytettiin Raamatun lehtien välissä, jolla talletus-paikalla oli se tarkoitus, että heidän rahansa tulisivat siten pyhitetyiksi, ett'ei niihin mikään „kateensilmä“ pystyisi! Hopearahojen säilytyspaikassa piti olla joku pieni „jumalinen“ kirja! — ja noin varustettuna kaikilla hyvillä varokeinoilla, odottivat he Jumalalta — siunausta!

Kun he muuttivat Peltolan kylään, tarjoelivat he rahoja kyläläisille lainaksi, mutta Peltolan kyläläiset pelkäsivät velkaa pahemmin kuin vihollista, sillä he olivat elämän koulussa jo oppineet tuntemaan sen vaikutukset; sentähden eivät he takertuneetkaan paulaan niin helposti, kuin Loistolän isäntä oli luullut.

Niinkuin ennen on mainittu, olivat Peltolan kyläläiset maata viljelevää ja työteliästä kansaa. Ei ollut koko kylässä yhtään isäntää, joka ei olisi itse ensimmäiseksi nousnut aamulla ylös ja herätellyt sitte väkensä. Kun se oli tehty, oli emännällä jo ruoka pöydällä valmiina ja isäntä meni edellä pöytään ja muu väki perässä. He ottivat lakit pois päästään, siunasivat ruokansa ensin ja söivät sitten eineensä. Kun siitä toimesta oli päästy, lähtivät he keveällä sydämellä yksimielisesti työhön, isäntä edellä, jossa hän kaiken päivää teki työtä paraana miehenä ja ohjasi muidenki tekoa. Ja kun isännän tarkka silmä oli kaikkialla valvomassa, kävi työ jou-tuin ja peruksellisesti. Sentähden tuli tuo maanviljelys ja sitä seuraava työ heille rakkaaksi; se oli heidän aarteensa, josta he elivät ja toimeen tulivat ja siitä aarteesta maksoivat he kaikki yhteiskunnalliset maksut ja vieläpä heillä ulottui joku ropo yleisiin ja kansallisiin tarkoituksiin. Tosin ei

heidän aarteensa ollut Raamatun eikä muiden kirjojen lehti-
en välissä, mutta sen enemmän oli niitä kyläläisten päässä
ja sydämessä, sillä he olivat Jumalaa pelkääväistä kansaa
ja kokivat pitää lastensa kasvatuksesta hyvää huolta.

Kun kyläläiset niin työnsä ja elämänsä perustivat, oli
heidän toimeentulonsa sillä kannalla, että he elivät omistansa
ja niin eivät he tarvinneet lainoilla lisätä toimeentuloansa;
siinä syy, jonkatähden eivät kyläläiset halunneet ottaa raha-
lainoja Loistolan isännältä, vaikka väliin oli kovakin rahan-
ahdinko, mutta niidenki läpi menivät he muuten keinottele-
malla.

Mutta „maa ei ole miehettään, eikä kylä kirveittään“,
sanoo sananlasku ja niinpä kävi tässäki; sillä olipa kumminki
kylässä kaksi, jotka ymmärsivät tuon Loistolan isännän hy-
väntahtoisuuden hyväkseen eli oikeammin — pahakseen käyt-
tää. Ne olivat Hoitolan Heikki ja Metsälän Mikko. He
ottivat kumpainenki heti isomman rahasumman lainaan, muka
maanviljelystään parantaaksensa, mutta rahat eivät joutaneet-
kaan maanviljelyksen parannukseen; niillä oli muitaki reikiä,
sillä nyt oli rahaa, tuota maksun välikappaletta, jota kaikki
haluavat; sopihan nyt elää. Hoitolan Heikki teki hevoskaup-
poja kahta innokkaammin kuin ennen, sillä nyt se kävi laa-
tuun; nyt oli hyvä voittaa, kun oli rahoja, joiden turvissa
sai kaupat mielensä jälkeen sujumaan. Hän vaihtoi usein
Loistolan isännänki kanssa hevosia ja päällisti hänelle useita
satoja markkoja ja etua tuottavat päälliset maksettiin aina
uudella — velkakirjalla! Niin lisääntyi velka lisääntymis-
tään. Metsälän Mikko kyllä ei tehnyt hevoskauppoja, että
olisi sillä velkaantunut, vaan hän heitti työnteon kokonansa
pois ja rupesi ryypiskelemään, ja kun hän tuli pöhnään mat-
koilla ja markkinapaikoissa, otti hän aina niin liiaksi, että
hän tuli aivan taidottomaksi, joissa tiloissa viekas veli piti
useinki siitä huolen, että hänen lakkarinsa ja taskunsa tuli-
vat hyvin puhdistetuiksi; mutta vahinko piti aina palkita —
uudella lainalla!

Loistolan isäntä näki kyllä kotkan silmillä ylevältä ase-

maltaan, kuinka siinä viimein käypi, sillä olihan hän rukoilut tai ainaki muutoin keinotellut Jumalalta rahoillensa — siunausta; hän odotti nyt sitä.

Sattui tulemaan katovuosi ja kova rahan puute alkoi tuntua maassa. Silloin yht'äkkiä tuli kuvernööristä takavarikko-välipäätös sekä Hoitolan Heikille että Metsälän Mikolle, ja nimismies pani takavarikkoon kummaltakin elon elämän. Molemmat talon ystävät tulivat Loistolaan ja kyynelsilmissä rukoilivat, ett'ei heidän ainainen hyväntekijänsä olisi niin kova ja saattaisi heitä mieronentielle niin kovana aikana, mutta nyt oli entinen ystävyys loppunut ja Loistolan isäntä sanoi vaan kylmästi: „Minä näen selvästi, että te hävenette; mistä minä sitte omani saan? Ei minun käy odottaminen.“

Kyläläisetki näkivät, mitenkä Hoitolan Heikin ja Metsälän Mikon käypi, sentähden ei heitäkään haluttanut auttaa heitä.

Mikäpä siinä oli Hoitolan Heikillä ja Metsälän Mikolla neuvona; töiden ja toimien hedelmät alkoivat ruveta näkymään. Ystävä ei kallistanut korviansa heidän rukouksillensa ja „hyviä kylänmiehiä“ ei ollut, sillä he olivat ne itse sopimattomalla käytöksellään vieroittaneet pois tyköönsä. Kuu- lutettu huutokauppa-päivä tuli ja Loistolan isäntä huusi heidän maansa mantonsa, ja kaikki, mitä heillä oli, itsellensä polkuhinnasta, sillä kyläläiset eivät tahtoneet puuttua eikä sekautua heidän rettelöihinsä; mutta Loistolan isäntä iloitsi sydämensä pohjasta, sillä näyttihän ainakin siltä, kuin hänen rahansa olisivat todellaki tulleet — pyhitetyiksi Raamatun lehtien välissä, ja että hänen köyhille antamat almunsa eivät olisi hukkaan menneet, koska ne näyttivät niin rupeavan kasvamaan. Hän möi molempien velkamiesten maat, jommoisellakin voitolla, entisen kotipuolensa miehille, ja irtaimistollaki hän kiskoi isot voitot. Semmoinen se oli Hoitolan Heikin ja Metsälän Mikon taloudellinen — loppu. Mutta Peltolan kyläläiset kauhistuivat tekoa niin, ett'eivät he olisi huolineet Loistolan isännän rahoista, vaikka hän olisi antanut niitä kuinka halvalla kasvulla tahansa ja he alkoivat vie-

rauta hänestä ja hän heistä aina enemmän ja enemmän.

„Vanha ystävyys on luja“, sen osoitti Metsälän Mikon ja Hoitolan Heikinki kohtalo. Kun joku aika oli kulunut heidän häviöstänsä, että ensin sydämen suru oli ennättänyt haihtua, tuli heidän ystävyytensä entiselleen Loistolan isännän kanssa ja he olivat myötäänsä Loistolan työmiehinä ja muutoinki kaikkena kaikessa, niinkuin ennen olemme jo nähneet, ja jonkun ajan takaa näkivät he vaan hänessä suurimman hyvän tekijänsä!

Kun Loistolan isäntä näki, että hänen rahojensa karttumisen onni loppui niin lyhyeen Peltolan kylässä, nimittäin noiden kahden talon häviöön, ei ollut hänellä muuta neuvoa kuin sijoittaa rahansa pankkiin, mutta pankki ei maksanut kuin neljä sadalta kasvua, jonkatähden hänen rahojensa kasvaminen kävi paljoa vähemmäksi kuin yhdeksänkymmentä sadalta, jonka hän oli niille kasvuksi uneksinut; eikä tuota tappiota voinut sekään parantaa, että koettiin köyhille antaa almua ja että käsirahoja pidettiin Raamatun lehtien välissä.

Niin kului joku aika. Loistolan maanviljelys kävi vuosivuodelta niin huonoksi, ett'ei tuottanut taloon vuosinaisia tarpeita! Kummako se oli, sillä isäntä ja talon poika eivät valvoneet päin perin mitään työtä sen koommin, kuin he kylään tulivat, jopa kaiketi, sillä he olivat liika hyviä ja rikkaita niin halpaan ammattiin kuin työn perään katsomiseen, ja työn tekemisen itsensä katsoivat he niin ylön, ett'ei sen tekijällä ollut heidän mielestäänsä kunniaakaan! Sentähden koko talon työ ja hoito oli vieraan väen hallussa, jotka eivät taas huolineet muusta, kunhan vaan päivä meni ja toinen tuli; eikä talon hoito parannut sittenkään, vaikka sitä hoitamaan tuli viimeiseltä Hoitolan Heikki ja Metsälän Mikonkin. Tuommoisen hoidon kautta tulivat Loistolan tilukset kovin rappiotilaan: niityt pensastuivat ja jäivät aidoitta ja ladoitta, sentähden väheni heinäin saalis vuodelta ja viimein ei niistä saatu kuin vähän sänkeä karjojen jaloista, ja niin saadut heinät olivat sekä huonoja että kalliita, kun kallis työväki päinensä niitä koperoitsi. Heinien osto kasvoi

siis vuosi vuodelta talossa. — Pellot jäivät ojittomiksi ja aidattomiksi ja ne viljeltiin niin huonosti, ett'eivät ne kasvaneet oikein puita eikä heiniä, muuta viljaa sitä vähemmin; sillä niitä pidettiin kumminkin siksi rauhatoinna, ett'ei luontokaan niissä saanut kasvikuntaansa levittää! Ja kun niissä oli jotakin kylvöä, haparoiitiin niitä harvoja korsia, joita huonosti ruokottu maa oli jaksanut kasvaa, vasta talven tullessa lumen seasta pois, ja silloin eläimet olivat niistä jo runsaan osan ottaneet, huonojen aitojen tähden! — Kylläpä sen arvaa jo edeltäki päin, että semmoisella maanviljelyksellä ei peltoon antanut talouden tarpeeksi viljaa, jonkatähden kaikki talossa tarvittava vilja ihmisille oli vuosittain ostettava; sillä korskuvat syöttäläishevokset ja muu karja tarvitsivat kyllä syödäksensä kehnon ja vähän viljan, jonka maa antoi. Mutta olipa toki Raamatun raoissa rahaa ja pankista saatiin toista; paha vaan, ett'ei pankki maksanut yhdeksääkymmentä sadalta kasvua.

Eipä siinä ollut vielä kyllä, että talon tulot pienenisivät, ett'eivät rahat kasvaneetkaan määrättömästi; mutta siihen tuli vielä lisäksi aivan päinvastainen seikka, nimittäin se, että samassa määrässä kuin tulot pienenisivät, menot talossa — suurenisivat. Sillä yhä useammin tarvittiin tehdä matkoja kaupunkiin, tuomaan sieltä ehtimiseen olutkuormia, „koljakkipulloja ja muita „troppeja“; sillä isännän hävytöin velkoja — sydänala — oli tullut yhä ankarammaksi vaatimussiansa ja lisäksi oli tullut vielä toinenki yhtä tyhjä ja velkova sydän-ala, kuin isännälläkin oli, nimittäin — Kasperin; ne kaksoisvelkojat olivat tulleet niin ankariksi, ett'eivät tyytyneetkään enään katkeroihin „alvee“- ja „jäärnästi“-troppeihin, vaan heille piti antaa oikein virtanaan jalostuttavaa nestettä, oikein alkuperäisessä puhtaudessaan! Mutta yhä useammin kuului kylällä, että Loistolän isäntä taas on „kipeänä“, sillä kukaan ei ollut päässyt hänen kamariinsa; yhä useammin kuului kylällä, että Kasperin taas oli juovuksissa! Kaikkiin näihin asianhaarioihin katsoen oli se paha, kovin paha, kun rahat eivät tuottaneetkaan yhdeksääkymmentä

sadalta, sillä varat eivät kumminkaan olleet niin äärettömät, että niukka neljän prosentien kasvu olisi riittänyt laiskan, työttömän ja huolettoman perheen ylöllisen ja herrastelevan elämän tarpeisiin; vaan päivä päivältä, vuosi vuodelta, tuli pääomaan isompi kolo. Siihen vielä lisäksi tuli, että isänsä ehtimiseen sai maksaa ja sovittaa Kasperin rikoksia, joita hän usein juovuspäissään teki, eikä isällä ollut yhtään syytä nurkua, ett'ei Kasperillä ollut hyvästi alkanut „maailman rannan“ kouluansa! ja että hän on liaksi saanut lukea „lorukirjoja“.

Se aika, jolta nämät viimeiset kertomukset ovat, on jo jonkun ajan edempänä Iikan naimista ja kylällä rupesi nyt kulkemaan kaikenlaisia huhuja. Sillä tettiin salakähmää, että Loistolan isäntä onkin aina silloin juovuksissa, kun hänen sanotaan olevan kipeänä; siellä tettiin, että taas on Loistolan isäntä saanut maksaa niin ja niin paljon Kasperin pahoista töistä; siellä tettiin, että Loistolaisten varat eivät olleetkaan niin suuret, kuin on luultu; sillä niitä pitää kuluttaa joka vuosi runsaasti. Mutta se oli vaan salaisena kuiskeena harvain kesken, sillä eivät he halunneet juoruta.

Tosin olivat Loistolaiset yhtä pönäköitä, yhtä ylpeitä, yhtä arkoja kunniastaan kuin ennenki; tosin oli heillä vielä korskuvat hevoset, kiiltävät hevosläpät, kauniisti sisustetut uljaat huoneet ja rahoja — Raamatun raoissa, mutta useassa kohden alkoi näkyä rikkinäisiä akkuna-ruutuja, jotka saivat jäädä siihen korjaamatta, ja joku riutunut savupiippu oli ilmestynyt tuon korskallisen rakennuksen katolle, yhtä huonolla korjausonnella kuin rikkinäiset akkuna-ruudutki, ja niitä pitivät kyläläiset pahana enteenä.

Tosin ajoi isäntä vielä kirkolle yhtä komeilla hevosilla ja hevosvärkeillä kuin ennenki ja kuski oli hänellä ajamassa kuskilaudalla niinkuin ennenki, aisakello lärpätti aisassa niinkuin ennenki ja suuri karhunta! ja liehui reen perässä niinkuin ennenki — kaikkiko niinkuin ennenki? — eipä kuitenkaan kaikki, sillä aikoinaan kauniit vaatteiset suitsivarret olivat jo poikki olleet useasta kohden, jotka sitten olivat

solmiellut kiinni niinkuin parhaiten oli taidettu, mutta solmuhan on aina solmu; kuskilauta oli pitkän ajan reessä ollut jo rikki ja niin se nytkin oli; mutta yhtäkaikki istui kuski siinä pönäkkänä, kädet suorana, niin ohjaten solmuilla suitsivarsilla hevosta; mutta tuo rikkinäinen kuskilauta natisi, ritisi ja ratisi alinomaa ajaessa, ikäänkuin muistuttaen ehtimiseen jotain talouden toimien vailingista, muistuttaen, että asiat eivät kaikki olleet niinkuin olla pitäisi; suuri ja ennen niin romea umpikulkunen rämisi myös ränkien korvissa niin epäsointuisesti, että sen sointu kuului siltä, kuin joku olisi kepakalla rumputtanut jonkun rikkinäisen paistinpannun pohjaan, ja kyläläiset kuiskaelivat toisillensa: „jopa Loistolan isännän hevostvärkit rupeavat huononemaan“.

Noiden ennetten aikana Loistolan isäntä tuli käymään eräänä päivänä Jäykkälässä! Hän ei ollut käynyt juuri monasti siinä talossa, ei useammasti, kuin olemme nähneet, ja niilläki hänen käyntikerroillansa oli hänen asiansa jotenkin oudonlaisia. Eikä se ollutkaan mikään kumma, jos naapurukset eivät tulleetkaan ystäviksi, sillä heidän luonteensa olivat aivan päinvastaiset. Loistolan isäntä ei kuitenkaan tullut nyt Jäykkälään kopeana ja uhkaavana, niinkuin edellisillä kerroilla oli tehnyt; vaan hän tuli höylinä ja kohteliaana niinkuin hyvä ystävä ainakin. Talonväki otti vieraansa hyvästi vastaan ja isäntä vei hänen kamariin, mutta kaikki Jäykkäläiset kummastelivat keskenänsä: mikä oli saattanut Loistolan isännän heille tulemaan! Loistolan isäntä puheli höylisti talon isännän kanssa ja jälkimäinen iloitsi sydämessään, että naapurissa oli varmaan joku muutos tapahtunut parempaan päin. Kun vieraansa oli niin kohtelias ja kun oli puheltu niitä näitä, rohkesi Jäykkälän isäntä viimein kysyä häneltä:

„Ettekö aio jo ottaa vävyänne ja tytärtänne kotiinne? Vaikka kyllä he tulevat hyvästi toimeen tuossaki, vaan tekin näyttäisitte tarvitsevan heidän apuansa.“

Loistolan isännän kasvot muuttuivat tuota kuullessansa ja verisuonet pullistuivat hänen otsassansa ja aivenillansa,

ja värisevin huulin vastasi hän: „Ei ikänä kerjäläisiä“, ja Jäykkälän isäntä havaitsi silloin pahoin pettyneensä.

Loistolän isäntä tyyntyi taas ja hän muuttui entisellensä, yhtä kohteliaaksi. Kun oli taas puheltu sitä ja tätä, sanoi viimein Loistolän isäntä: „Ettekö, hyvä naapuri, lainaisi minulle parituhatta markkaa muutamaksi viikoksi? Minulla on kyllä rahoja pankissa, mutta minä tarvitsisin tuon joutavan summan äkkiä, ett'eivät rahat joudu pankista niin pian, kuin tarve vaatisi, sillä minulta sattui käräjärahat loppumaan.“

„Minä en ota rahoja lainaan enkä minä anna rahoja lainaan“, sanoi Jäykkälän isäntä jäykästi.

„Tuon vertaista summaa!“

„En vähää enkä paljoa, eikä minulla paljoa olekaan.“

„Jopa oli kumma! ja minä olen itse tarjonnut sinulle rahaa lainaan.“

„Mutta en minä ole sitä tarjousta ottanut vastaan, enkä siis ole teille siitä mitään velkaa. Minä tiedän, kenellä on rahoja käsillä, jonka paremmin sopii ryhtyä teidän asioihin: se on teidän vävyne, menkää ja lainatkaa häneltä; minä tiedän, että hän ilolla lainaa teille“, sanoi Jäykkälän isäntä.

„En, vaikka paikalle nääntyisin“, sanoi Loistolän isäntä ja lähti pois, mutta ei yhtä kohteliaana kuin oli tullut.

Tuota naapurinsa rahan lainaan hakemista piti Jäykkälän isäntä hyvin kummana, ja kun joku vaan puhui Loistolän rahoista ja rikkauksista, pudisti hän epäileväisesti päätänsä, mutta ei puhunut kenellekään siitä sen enempiä.

Tosi on, että Raamatun välistä olivat nyt Loistolassa rahat loppuneet ja kun ei hän saanut lainaa kyläläisiltänsä, laittoi hän poikansa pankista noutamaan useampia tuhansia markkoja. Kaspero lähti matkaan kaupunkiin ja nosti siellä tarvittavat rahat; oli iltapäivä, kun hän rahat sai haltuunsa. Hänen sydän-alansa rupesi taas velkomaan saataviansa ja nyt oli hyvä tila tyydyttää jo tottunutta velkojaa. Hän meni ravintolaan ottamaan „naukkuja“ ja siellä tuli kohta paljon hyviä ystäviä, sillä olihan Kaspero rikkaan Loistolän

poika, jolla oli rahoja, ja raha antaa rintaa. Naukkujen ottoa tihitettiin ja siitäkös tultiin hyvälle tuulelle. Aika tuli ikäväksi; ruvettiin ajan kuluksi — pelaamaan! Peli-into kiihtyi kiihtymistään ja naukkuja otettiin väliin lisäkihoitukseksi. Kasperin tuli juovuksiin, jonkatähden ei hän ollut edes kunnollinen pelaajakaan, ja hän kadotti markan markan perästä, sadan sadan perästä, ja aamun tullessa ei hänellä ollut rahaa kruunun mynttiä! — Hän kauhistui ja hirmustui itsekin tilaansa, kun oli kadottanut kaikki rahansa; ja kuinka hän kotiinsa menisi, kun ei hänellä olisi rahoja? Hän rupesi koettelemaan tappeluonneansa, kun ei pelionni auttanut. Vihasta vahtoavin suin töytäsi hän rahojensa voittajien kimpuun, ryöstääksensä heiltä kadotetut rahansa takaisin. Tappelu kävi raivoisaksi, päihtymys ja epätoivon vimma teki Kasperin tiikerin kaltaiseksi. Hän haavoitti pahoin vastustajiansa, ja ravintolan huonekaluja ja astioita särkyi paljo siinä mylläkässä. Vaikka Kasperin vastustajia oli useampi, eivät he voineet häntä hillitä; sillä hän löi vimmatulla innolla, kaikilla, mitä vaan käteensä sai. Mutta heti tappelun alkessa oli eräs heistä juossut kaupungille poliisia hakemaan hätään; poliisi tulikin, otti Kasperin kiini ja vei hänet — kaupungin vankilaan, yhtä tyhjänä rahoista, kuin oli kaupunkiin tullutkin! Kyllä Kasperin koki sanoa, että hän on Loistolain Kasperin; vaan ei mikään auttanut, poliisi teki tehtävänsä. — Se oli kova tutkinto Kasperille hänen isällensä niin mieluisessa maailman rannan oppikoulussa!

Kasperia ei laskettu irti kaupungin vankilasta, ennenkuin asia tuli tutkituksi raastuvassa. Eräs maaseudulta kotoisin oleva todistaja oli kerinnyt lähteä pois kaupungista, jonkatähden tutkinto viipyi useampia päiviä. Kasperin lähetti isällensä heti sanan, että hän tulisi kaupunkiin lunastamaan poikaansa pois pahasta pinteestä, johon hän oli joutunut. Isä tulikin kaupunkiin ja koki kaikin tavoin saada poikaansa pois ilman rangaistuksetta. Hän nosti pankista taas rahoja ja kulutti satoja nurkkasihteereille asiansa auttamiseksi; mutta mikään keino ei auttanut, sillä ei raha eikä Loistolain nimen

arvokkaisuuskaan painanut mitään oikeuden vaakakupissa, vaikka hän luuli niin paljon painavansa Peltolan kylässä rahoinsa kansalaistensa kesken. Kasperin sakoitettiin vaan armotta juopumisesta ja tappelusta, ja hän tuomittiin maksamaan vielä kaupan päälle kaikki tappelussa särjetyt huonekalut. Tosin sakoitettiin toisiaki Kasperin juoma- ja tappelukumppaneita; mutta mitäpä se häntä auttoi, jos muitakin oli samassa kadotuksessa? Niin se seikka loppui.

Ensi kerran eläessään havaitsi Loistololan isäntä, ett'ei Kasperin tehnyt oikein, ja vihan ja kiukun väessä haukkui ja sätti hän poikaansa, kun hän oli niin paljon hänelle tehnyt aineellista vahinkoa, ja uhkasi pieksää poikaansa; mutta hänen mieleensä ei johtunut vähääkään, että suurin syy Kasperin pahantapaiseen elämänlaatuun oli hänen oma vikansa, kun hän oli liian löyhästi valvonut poikansa kasvatusta. Tosin oli isä pojallensa valinnut ja määrännyt oppikouluksi tuon moniluokkaisen maailman rannan; mutta nyt havaitsi hän, että siellä saatetaan opettaa muutakin, ei vaan rahojen kokoamista, vaikkapa aivan päinvastaisiaki asioita. Mutta sen kaiken piti hän vaan poikansa vikana, jolla oli niin „huono pää“, ett'ei hänestä voinut sen parempaa tulla.

Maailman rannan oppikoulusta on kertomuksessamme tullut mainituksi kenties liian usein, mutta ei saata vaieta siitä enkä unhottaa sitä, joka niin monta ihmislasta on opettanut niin ihan väärinpäin, ett'ei se ole soveltunut ollenkaan yhteen ihmisen luomisen tarkoituksen kanssa.

Oi, sinä maailman ranta, kuinka monta ihmislasta olet sinä väärin opettanut! Sinä olet heitä „neuvonut“ niin kauvan, että olet heidät viimein saanut niellä leveään, kauheaan kitaasi, jolloin he ovat tulleet auttamattomaan hukkaan.

Elämä Loistolassa tasaantui taas tuonki tapauksen perästä entiselleen, eikä siitä ollut sen pitempää, mutta kylässä alkoi kuulua hiljaisia, salaisia kuiskeita, asiantuntevain kesken, että Loistololan isäntä oli nostanut pankista viimeiset rahansa Kasperin lunastamiseksi ja että hänellä on jo velkojaki!

Niin kului aikaa vielä ummellensa puolitoista vuotta, eikä mitään erinomaista tapahtunut. Kasperin vaan eli tavallista menoansa: ajoi hevosella kylästä kylään, talosta taloon, markkinoilta markkinoille ja oli melkein aina hujakassa. Hän haki muka nyt morsianta itsellensä, jonka piti olla hyvin rikkaan ja muuten maanvalion, rikkaan Loistolan ainoalle pojalle; mutta Kasperin elämän tavat olivat jo tunnetut laajalle, sillä „hyvä kello kauas kuuluu, paha sanoma vielä etemmäs“; sentähden ei kukaan kunnan neiti tahtonut yhtyä hänen kanssansa. Jospa hän olisi aikansa nainut jonkun siveän ja lujaluontoisen, vaikka köyhemmäki tytön, joka silloin ei olisi ollut mahdotonta, niin kenties olisi koko Loistolan ja Kasperin elämä tullut toisenlaiseksi; kenties olisi talo tullut häviöstä pelastetuksi, kun olisi hellä käsi tullut tasoittelemaan ja hillitsemään talossa syntyviä epäkohtia, kun olisi tullut hellä sydän, vaikka ei rikaskaan, palkitsemaan huonoa kasvatusta — kenties, kenties?

Kaikkialla saivat Kasperin naimatuumat huonon lopun ja alakuloisuus valtasi koko Loistolan väen; eikä kummakaan, sillä kuuluisalla Loistolan nimellä oli Kasperin naimisen kautta luultu saatavan toisia rahoja menetettyjen sijaan.

Eräänä pyhänä, kun väki kirkosta palasi, toivat he sen oudon uutisen tullessaan, että Loistolan talo irtaimineen päivineen kuulutettiin pakko-huutokaupalla myötäväksi! Eikä se uutinen kovin kyläläisiä oudostuttanutkaan, sillä olihan ollut liikkeellä jos jonkinlaisia kuiskeita.

Nyt olivat rahat loppuneet jo Raamatun sisältäkin; ei Raamattu ollutkaan niitä pyhittänyt — vääryyteen. Olisipa tainnut olla parempi, jos Loistolaiset olisivat itse sieltä hakenneet pyhitystä, kenties olisi silloin rahatki tulleet pyhityksi; ehtynyt oli nyt Raamattu, ehtynyt pankki ja maa oli jo aikaa ehtynyt; ehtyneet olivat myöskin ne monet lainantajat, joilta Loistolan isäntä oli jo kauvan salaa rahaa lainannut; mutta heidän sydän-alansa ja kunnian himonsa, ne eivät olleet ehtyneet! — Metsät olivat kyllä kerran ennenki jo kauniina pölkkyyinä uineet pitkin virtoja ja putouksia teille

tietämättömille Loistolan isännältä, mutta nyt ne olivat uineet toisenkaltaisina ja toista tietä ja vieläpä toisenlaisia putouksiaki myöden, semmoiseen kuiluun, josta eivät ne enään palanneetkaan takaisin minään luotettavana esineenä, vaan ainoastaan paksuna sakeana sumuna, jota kutsutaan — turmelukseksi.

VI. Uusi isäntä.

Määrätty huutokauppa-päivä tuli. Kyläläiset kokoontuivat Loistolaan silloin lukuisasti, sillä ei heidän tarvinnut nyt enään pelätä isännän kostonpyyntöä eikä tuota ylvästelevää rikasta orjailla, sillä rikkautta ei hänellä enään ollut; hän oli nöyrytnyt ja masentunut. Nyt on hän huomannut, että kirjojen kehittäminenki saattaisi olla joksikin hyväksi ihmiselle tässä maailmassa, ajattelivat kyläläiset; mutta lienevätkö heidän ajatuksensa olleet aivan oikeat?

Kun väki oli kokounut, alkoi nimismies myöä irtainta kalua ensimmältä; mutta kun tuli puolipäivän seutu, ruvettiin maata myömään. Isäntä ja Kaspero olivat kumpikin juovuksissa, mutta emäntää ei näkynyt; luultavasti oli hän suurunsa ja häpeänsä tähden piiloittanut itsensä. Ensikerran näkivät kyläläiset Loistolan isännän juovuksissa, sillä ei nyt käynytäkään laatuun kätkeytä kamariinsa lukon taakse; ei nyt ollut ketään, joka olisi sanonut isännän olevan kipeänä: kaikki oli nyt julki, julki oli nyt rikkaus, julki juominen, julki poikansa huono kasvatus. Mutta ei Loistolan isäntä osannut pitää syvää lankeemustansa ja turmelustansa omana vikanaan, vaan kaikki vastuksensa ja onnettomuutensa luki hän kyläläistensä syyksi; heissä näki hän pettyneen toivonsa musertajat. Noissa mielipiteissä kulkea hoiperteli hän väkijoukon seassa ja vihasta tuijottavin silmin katseli ja tarkasteli hän jokaista kyläläistään silmiin, ikäänkuin tahtoen vielä entisellä mahdillansa vaikuttaa pelkoa ja orjuutta heissä, ja

näyttipä siltä, kuin hän olisi tahtonut sanoa: „mitä te kerjäläiset“. Lukulan Iikkakin oli ensikerran käymässä appellaan sitte naimisensa; hän oli tullut katsomaan asiain menoa. Surullinen oli appelan tila nyt; kaikki oli mennyt, ja hän luuli appensa jo toki leppyneen taikka ainaki leppyvän heille, kun noin olivat asiat; mutta kun hänen appensa pitkitti yhä äsköistä etsimistään, havaitsi hän viimein vävynsä.

„Täälläkö sinäki p—n roisto olet?“ karjasi hän ja samassa sivalsi hän pesukorenon, jolla yritti vävyänsä holvaamaan päähän; mutta kun hän ojensi korentonsa lyödäkseen sillä, takertui siihen kymmenenki kättä, jotka kyllä voivat tyhjäksi tehdä koko yrityksen.

„Aina te olette minun tielläni ja kiusanani! Teidän sen vietävain syy se on, että minun asiani näin ovat“, sanoi hän, kun näki, että hänen iskunsa estettiin.

„Siltikö, kun ette meidän kaikkien kanssa saaneet tehdä, niinkuin Hoitolan Heikin ja Metsälän Mikon kanssa teitte?“ sanoi Jäykkälän isäntä.

„Sinähän se juuri oletkin, joka olet pahin syy minun onnettomuuteeni ja joka olet aina ensimmäinen tuota roistoa puoltamaan“, sanoi isäntä.

„Mikä rähinä siellä? minä vaadin järjestystä“, äyhkäsi nimismies ja kaikki vaikenivat.

Nyt ruvettiin maan myöntiin ja talon isäntä mennä hoiperteli aivan pöydän viereen istumaan. Juuri kun maan myönti alkoi, kuiskasivat Jäykkälän isäntä ja Iikka jotain toistensa korvaan.

Entisiltä Loistolan isännän kotipaikoilta oli tullut usea mies huutokauppaan ja kylän kesken tiettiin, että he aikovat huutaa Loistolan maan itsellensä; mutta tuo tieto ei ollut kyläläisille mieluinen, sillä Hoitola ja Metsälä eivät olleet tulleet yhtään voitolle isäntiensä kaupassa, vaan paremmin tappiolle; sillä he olivat tuoneet pahoja, rivoja ja raakoja tapoja tullessansa kylään, jotka silmännähtävästi alkoivat levittää ja turmella sen asukkaita; ja taloudelliselta kannaltaki katsoen olivat he jo aivan häviämäisillensä.

„Ensimmäinen, toinen ja kolmas kerta, kuusituhatta markkaa“, huusi nimismies, sillä maan hinta oli jo kohonnut siihen määrään noiden vierasten huutajien huudoista.

„Seitsemäntuhatta!“

„Seitsemäntuhatta“, toisti nimismies.

„Kymmenen tuhatta“, kuului outo ääni muiden takaa.

„Kymmentuhatta markkaa, tuleeko lisää? kymmenen tuhatta markkaa! Ensimmäinen, toinen ja kolmas kerta, kymmentuhatta markkaa, kuuletteko kymmentuhatta markkaa! tuleeko lisää? eipä taida tulla: kymmentuhatta markkaa on tarjottu, ensimmäinen, kymmentuhatta markkaa, toinen ja kymmentuhatta markkaa, kolmas kerta — kop — vasara putosi pöytään.

„Kuka se oli, joka teki viimeisen huudon? tulkoon tänne kauppakirjan tekoon ja maksamaan!“ kehoitti nimismies. Arvatkaapa, kuka se oli, joka tuota nimismiehen kehoitusta totteli, joka tuon viimeisen huudon omisti omaksensa? Se ei ollut kukaan muu kuin — Lukulan Iikka, talon vävy, joka tuli ujona pöydän tykö.

Kun siinä liki istuva appensa huomasi, että hänen vävynsä oli tehnyt viimeisen tarjouksen, hypähti hän ylös ja huusi kuin vimattu: „Ei kerjäläiselle, ei roistolle“.

„En ole mikään kerjäläinen, enkä roistokaan, minä maksan paikalla kahdeksan tuhatta markkaa ja Jäykkälän kummi lainaa minulle parituhatta, niin minä pääsen selväksi tästä asiasta“, sanoi Iikka ja luki, pöytään kahdeksantuhatta markkaa ja Jäykkälän vanha isäntä antoi loput, niin asia oli lukossa.

„Voi, voi! minun maani ja tilani joutuu suurimmalle roistolle ja vihamiehelleni!“ vaikeroitsi Loistololan isäntä, kun havaitsi, että Iikka ainaki maksoi huutonsa.

„En ikänä minä ole teille ollut vihamielinen, vaan te olette itse niin otaksuneet; en ole teille vielä koskaan pahaa sanaakaan sanonut. Ja todistaakseni puhettani sanon tässä kaikkien kuullen, ett'en päästä teitä pois tästä talosta, vaan te saatte olla ja elää tässä talossanne vielä murheettomam-

paa elämää kuin ennen; sillä minä otan talouden asiat hoidaakseni, sentähden kun minä jäin parintuhannen markan edesvastaukseen tämän talon hinnasta. Jos Jumala terveenä pitää, toivon, että me elämme eteenki päin. Te voitte olla meille nuorille neuvona ja apuna monessa asiassa; kenenkä tykönä teidän olisi parempi asua kuin oman tyttärenne ja vävyenne kanssa?“ sanoi Iikka appivaarillensa.

„Sinä minua elätät!“ mutisi Loistolän isäntä häpeissään vävyensä puheesta.

„Teillä on jaloluontoinen vävy, sanon minä, eikä hän ole mikään kerjäläinen, niinkuin te kuulutte häntä nimittävän, sillä eipä ole joka miehen lakkarissa kahdeksaatuhatta markkaa; saatte kiittää Jumalaa, kun hän on sallinut teille noin kelpo vävyn“, sanoi nimismies.

„Kelpo vävyn!“ toisti appivaari ja lähti pois.

No mitäpä siitä oli: maan myönti päättyi, niinkuin se päättyi, ja tuo Loistolän isännältä niin ylönkatsottu kerjäläinen, torpan poika, oli nyt hänen menneen talonsa isäntä; sillä Iikkakin osasi „kukkaroa“ kehitellä, kun tarvittiin, vaikka hän kyllä oli kehitellyt „lorukirjojaki“ — niin käypi usein maailmassa: „vuoroin vieraina ollaan“.

Muikin huutokauppa päättyi ja niin ei ollut Loistolaisilla muuta turvaa jälellä, kuin tuon heille niin halpana pidetyn lorukirjain lukijan, vävyensä, kunniasana!

Heti huutokaupan jälkeen muuttivat Iikka ja Anni Loistolaan; mutta Lukulan Matti ei luopunut rakkaasta Lukulan torpastaan, joka heidän kättensä työllä oli tullut siihen tilaan, että se voi hyvästi ruokottuna antaa heille murheettoman toimeentulon. Loistolän isännällä ja emmännällä ei ollut mihinkä mennä, sillä ei heillä ollut mitään turvaa ja he olivat työn jo niin unhottaneet, ett'ei heistä ollut työlläkään itsensä elättäjäksi. Sentähden heidän täytyi tyytyä vävyensä tarjoukseen ja ruveta elämään edelleenki Loistolassa, vävyensä ja tyttärensä armoilla.

Kyllä se oli kova solmu, ruveta ottamaan ruokansa toisen kädestä, kun ennen saivat olla käskijänä ja päällä-

päsmärinä kaikissa, vieläpä luulivat voittavansa, rahojensa turvissa, kaikki muut kyläläisensä ja kansalaisensa; niin käypi tässä matoisessa maailmassa! Nythän se astui Anniki isänsä „kynnyksen yli“, vaikka isänsä ei sallinut sitä koskaan tehdä — niin käypi!

Kun Iikka ja Anni tulivat Loistolaan, oli Anni niin liikutettu, ett'ei hän saattanut kyyneleitänsä pidättää. Hän tarttui syliksi isäänsä ja äitiänsä ja pyysi, ett'eivät he olisi enään hänelle vihaiset. Äitinsä helyti myös kyyneleihin ja pyysi tyttäreltään ja vävyltään anteeksi, kun hän oli asiatta ja ilman syyttä ollut heille paha, mutta isä ei ollut niin herkkä eikä tunnokas; hän vaan loi silmänsä, mihin vaan sai, ja oli ääneti; lieneekö hävennyt?

Kasperille sanoi Iikka: „Ole sinäki tässä! Kyllä tässä lienee työtä ja ruokaa sinulleki. Jos rupeat työtä tekemään ja itseäsi parantamaan, niin voimme jollain tavalla yhdessä elää eivätkä vaivasi mene hukkaan;“ mutta Kasper ikehti hirveästi lankonsa ihmiselliseen tarjoukseen ja vannoi hirveän valan ei koskaan jalkaansa astuvansa tämän talon kynnyksen yli! Hänellä oli jo matkareppu valmisna; hän löi sen selkäänsä ja hyvästiä sanomatta isälleen ja äidilleenkään, sitä vähemmin sisarelleen ja langolleen, lähti hän yön pimeään, sillä oli jo hiljainen ilta. —

Kasper ikehti kyllä loistavasti käynyt läpi maailman rannan oppikoulun alaosastot, nyt lähti hän sen yliopistoon! ja mitä hän siellä oppi, saamme vasta nähdä.

Nyt tuli Loistolassa toisenlaiset tuumat. Kaikkien ensimmäinen työ Iikalla oli puhdistaa talo kelvottomasta työväestä. Saivat siitä kyytinsä Hoitolan Heikkikin ja Metsälän Mikko, vaikka he kyllä kokivat liehakoida ja juoruta uuden isännän ja emännän edessä, saadaksensa heiltäki suosiota; mutta sen enemmän inhosi Iikka heitä ja pois heidän piti lähteä, sillä hän tahtoi rehellistä ja kunnollista työväkeä.

Kaikkialla rupesi Iikka innolla talon tiluksien parantamiseen. Kun nyt oli talvi, laittoi hän miehiä metsään aidaksia hakkaamaan, sillä pellot ja niityt olivat aidattomina; ha-

vut vedätti hän heti kotia ja laittoi miehet heti niitä hienoksi hakkaamaan lantatunkiolle; talvikaudet hääräsivät miehet metsässä kirveiden ja hevosien kanssa, mutta ei sahapölkkyjen hakkuussa eikä vedossa, vaan talouden tarpeellisissa toimissa.

Kevään tullen tuli toisenlaiset toimetkin. Nyt ruvettiin aitain panoon ja ojien luontiin, niin pian kun maa tuli sulaksi. Niistä olikin mahdoton työ, sillä aidat olivat aivan levällään, niinkuin olemme ennen jo nähneet, ja ojat olivat niin ummessa, että niissä kasvoi yleensä kaikenlaista puunvesaa; ne luotti Iikka nuoran avulla niin suoriksi ja kauniiksi kuin höylätyt. Sen tehtyä tuli kyntäminen ja lannan veto ja taas kyntäminen. Joka paikassa hyöri aina Iikka itse katsomassa työn perään ja teki etunenässä itsekin työtä, kun oli vaan vähänkin aikaa. Ei Iikka toivonutkaan ensi vuonna runsasta vuodentuloa, kun hänen täytyi kylvää entisen isännän huonosti ruokottuihin peltoihin; mutta hänellä oli säästössä hyvinä vuosina saatua viljaa, jota hän soistaan oli saanut niin paljon, että hän kyllä tuli vuoden yli omistansa aikaan.

Iikka oli leikkisä ja iloinen isäntä ja hän laski aina jonkun leikkisanan, jos hän kenen työmiehensä tykönä kävi. Jos joku työ ei käynyt niinkuin sen olisi käydyä pitänyt, tai jos joku työ tuli huonosti tehdyksi, ei hän vihassa ja kiukussa ruvennut kohta työväkeensä haukkumaan ja parjaamaan, niinkuin moni taitamaton isäntä tekee; vaan hän oli yhtä leikkisä, yhtä iloisa kuin silloinki, jolloin työt olivat hyvästi tehdyt, mutta leikin seassa ja varjossa ilmoitti hän vajanaisuudet ja niin tulivat epäkohdat korjatuiksi, vieläpä niin sievästi, ett'ei työväki huomannut, että epäkohtia oli ollut olemassakaan. Tuommoisella käytöksellään voitti Iikka työväkinsä kunnioituksen ja luottamuksen ja he rakastivat Loistolan uutta isäntäväkeä, jonkatahden työt tulivat toimella ja kunnollisesti tehdyiksi.

Tuolla tavalla paranivat Loistolan tilukset aika vauhtia

ja muutaman vuoden kuluttua olivat ne mitä parhaimmassa kunnossa.

Loistola ei ollut nyt enään kuin joku vanhan-aikainen linnoitus keskiajalla, niinkuin se oli entisen isännän viime aikoina ollut; vaan se muuttui nyt iloiseksi taloksi, jossa kävi runsaasti vieraita, ja kyläläiset semminkin pyhä-iltoina istuivat Loistolassa ja keskustelivat siellä talon isännän kanssa ajan kysymyksistä; kaikki, jotka vaan taloon tulivat, otettiin ystävällisesti vastaan, ja usea outo matkustajaki poikkesi sinne, katsomaan merkillistä ja toimikasta miestä, joka jo niin paljon oli toiminut kansallis-asioissa ja joka torpan pojasta oli kohonnut uljaan talon isännäksi. Eivätkä he koskaan katuneetkaan pienen mutkan tekoa, joka taloon oli; sillä he löysivät aina isännässä iloisen ja vierasvaraisen miehen, joka kaikki otti yhtä ystävällisesti vastaan. Kun tuli sitte kysymys kansallisuudesta, niin isäntä tuli kuin uudesta syntyneeksi; sillä silloin pääsi hän käsiksi oikeaan mieli-asiaansa, ja innokkaasti ryhtyi hän asian selityksiin ja semmoisiin selityksiin, jotka olivat asialle avuksi. Ja ainahan se asia tuli silloin puheeksi, kun joku vieras poikkesi Loistolaan, sillä sinne eivät muut poikenneet kun semmoiset, joissa itsessäänki vaikutti kansallishenki. Useinki palasivat he talosta lämpimämmällä ja palavammalla sydämellä, kuin sinne menivät; sillä siellä oli puhallettu uutta sytykettä, uutta virikettä, uutta lämmintä ja tulta heidän sydämeensä. Selvään tunsivat he talosta lähdettyänsä, että hekin ovat — ihmisiä eikä mitään „kourunaamoja“ ja „kukkoja“, joiksi ruotsikiihkoisten olivat usein kuulleet itseänsä nimittävän, ja että koko heidän kansansa on ihmisiä, yhtä isolla oikeudella kuin muutkin ihmiset, — ihmisiä, jotka vapautensa ja lakinsa turvissa voisivat nauttia oikeuksiansa, niinkuin muutkin, vaan eivät ole vielä saavuttaneet noita oikeuksiansa, jonkatähden on taisteleminen niin kauvan, kunnes ne saavutetaan. Niitä tunsivat, niitä mieltivät vieraat talosta lähdettyänsä, eikä heitä hävettänyt yhtään, vaikka he tunsivat itsensä oikein aika Suomalaisiksi.

Loistolan Iikan maanparannus-puuhia edistyi paljon, se, ett'ei hänen tarvinnut kovin paljoa kustantaa kartanon rakennukseen, sillä huoneet eivät olleet vanhat; hän pääsi sillä, kun korjasi vaan rappiolla olevat kohdat. Hänellä oli nyt huoneita kyllältä ja yhden kamarin pyhitti hän kirjastollensa. Hän laittoi huoneen mukavaan asuun, ja seinille oli asetettu kirjahyllyjä, jotka olivat kirjoja täynnä. Huoneessa ei ollut mitään muuta asutusta kuin kirjasto. Siellä istui Iikka aina pari tuntia joka ilta, virvoittamassa työstä väsynttä sieluaan ja ruumistaan, ja niin hän jalostutti henkeään kirjallisilla tuotteilla. Kun ei vaan vieraita ollut, ei hän antanut häiritä itseänsä; mutta jos niitä oli, oli hän aina altis heille.

Loistolan vanha isäntä sai elää ja olla talossa niin mukavasti, kuin halutti. Häneltä ei puuttunut mitään, ei ruokaa eikä juomaa, ei vaatetta eikä lämmintä, eikä kukaan hänelle kärissyt eikä sanonut sopimattomia sanoja; mutta ei hän ollut sittenkään tyytyväinen tilaansa, sillä kumminkin puuttui häneltä jotain, nimittäin: olut- ja konjakkipullot, joita hän oli tottunut mielensä mukaan hallitsemaan ja kallistelemaan. Häneen nousi väliin entiset pahat iilinsä, jolloin Iikka ja Anni saivat kuulla entisiä rivoja ja hävyttömiä sättimisiä; mutta he eivät olleet millänsäkään ukon pauhinasta, sillä he tiesivät, ett'ei sillä ollut mitään merkitystä; he nauroivat ja lepertelivät vaan niin kauvan, että ukon täytyi leppyä. Vanhan isännän elämä ja luonne näytti ensimmältä semmoiselta, niinkuin hänen elämänsä ja asemansa ei olisi yhtään muuttunut entisestään; niin kopea ja käskevä se oli! Silloin, kun hän tuli kärttyiseksi, lienee hänelle muistunut mieleen entiset paremmat ajat, ajat, jolloin hän oli kymmenien tuhansien omistaja, joka seikka tekee ihmisen niin otolliseksi ja mainioksi, ajat, jolloin häntä kuuntelivat kaikki muut, paitsi tuo jörö naapuri, Jäykkälän isäntä, ajat, jolloin ei kukaan sanonut vastaan muut kuin tuo sama jörö, ajat, jolloin hänellä oli antaa tuolle kurisevalle ja anovalle sydän-alalle, mitä vaan sen mieli teki. Kaikki edelliset edut olivat nyt

menneet, mutta tuo jälkimmäinen oli pysynyt entisessä voimassaan, velkovana ja ankarana saamamiehenä; mitä hän nyt sille antoi, millä tyydytti sitä? ne olivat kysymyksiä, jotka tekivät ukon kärtyiseksi. Ensimmältä koki hän antaa tuolle velkojalle riskisti vettä, sillä hän oli niin tottunut juomaan, että hänen täytyi jotakin juoda, ja Iikka ei ollut tietävinäänkään hänen muka parhaasta tarpeestaan, eikä vanha isäntäkään kehdannut suoraan siitä käristä, kun ei hänelle juomisia laitettu; sillä hän kumminkin tunsu tunnossaan, että hänen asiansa oli huonolla perustuksella, semminkin kun hänellä oli muutoin niin hyvä elämä ja hoito; jota enemmän hän juomisen himossaan joi vettä, sitä kurjemmaksi hän havaitsi tilansa, sitä kärkevemmäksi tuli hän. Mutta tuo veden juonti ei ollut miksikään pahaksi hänelle, sillä juuri veden juonnin tähden tuli hän viimein siihen tilaan, että voi tulla toimeen, himoitsematta väkeviä juotavia; tuota toivoikin Iikka ja iloitsi sydämessänsä, kun näki, että ukko rupesi vettä juomaan.

Aina, kun ukko tuli pahalle päälle, oli hänellä olevinaan joku erinomainen syy, josta hänen tuli pauhata: milloin hän kurisi ja möyrästi siitä, kun kaikki talon varat tuhlataan tyhjiin loruihin; se saarna tapahtui aina silloin, kun Iikka lisäsi kirjastoaan taikka tilasi sanomalehtiä. Milloin taas siitä, että työväelle syydetään kaikki, mitä hengestä irti oli; milloin taas, että mierolaisille ja maankulkijain kitaan syydetään elo elämä, ett'ei oman väen suuhun jää elävää einettä; se jyräkkä tuli aina silloin, kun vieraita oli talossa ollut. Siitä oli kuitenkin hyvä, ett'ei ukko koskaan vierasten kuullen hiiskunut mitään, mutta sen enemmän heidän pois menty-änsä. Vierasten aikana hän istua murrotti itseksensä hiljaa; mutta jos vieras meni hänen tykönsä ja puhutteli häntä, niinkuin muka ei muuta isäntää talossa olisikaan, silloin ukko tuli iloiselle tuulelle ja hän rupesi kehuaan ja ylistämään vahvaa taloaan, sen uljaita huoneita, sen oivallisia peltoja ja niittyjä, väliin vilkasten ympärilleen, kuulisiko tuota kukaan; kaikista näkyi, niinkuin ei hän muistaisikaan langennutta suuruuttansa!

Kerranki piti ukko oikein aika jyräkkää. Hän oli taas kärkeynyt työväelle, jota talossa nytkin oli paljon. Ukko tuli Iikan nenän eteen pöydän tykö, jossa Iikka oli syömässä muun väen kanssa ja löi nyrkkiä pöytään, niin että astiat helisivät, ja sanoi: „Tätä menoa ei kestä kauvan, meidän pitää paikalla erota, minä tahdon sen.“

„Erotaan vaan ja heti, mutta vaarin puolelle kaiketi minä rupean, en minä tule vaaritta aikaan“, sanoi Iikka hilpeästi totuudessa.

„Kyllä sinulla juonia on“, sanoi ukko ja lähti häpeissään pois.

Kukaan väestä ei nauranut, sillä Iikka ei ollut koskaan kärsinyt sitä, että ukkoa olisi kukaan pilkannut; mutta ukon pois mentyä purskahti koko väki nauramaan sen sukkelan kepposen tähden, jonka Iikka ukolle silläki kerralla teki. Tuolla tavalla voitti Iikka aina hyvyydellä ukon pahuu-den. Ei puolella sanallakaan Iikka koskaan sätinyt ukkoa hänen entisillä synneillänsä, vaan antoi ukon vapaasti luultella olemattomasta rikkaudesta ja suuruudesta ja isännöidä, niinkuin hän itse tahtoi.

Niin kului taas joku vuosi ja Iikka oli jo saanut Loistolän tilukset niin hyvään kuntoon, että hän alkoi saada hyviä vuoden tuloksia. Ennen pitkää maksoi hän kummi-vaarillensa, Jäykkälän isännälle, ne parituhatta markkaa, jotka hän häneltä oli lainaksi ottanut Loistolän maan hintaa maksa-essaan, ja nyt ei ollut Iikka penninkään velassa yhdellekään ihmiselle; tuosta hetkestä pitäen karttuivat hänen aineelliset varansa aika vauhtia.

Iikalle ja Annille oli Jumala lahjoittanut jo kaksi tervettä ja kaunista lasta, pojan ja tyttären. Ensimmäinen lapsi oli poika, ja kun hän syntyi Loistolassa, tahtoi Annin äiti, että hänestä tehtäisiin enon kaima ja että hän ristittäisiin Kasperiksi. Mutta kun ristittävän lapsen isä ja äiti olivat lukeneet Topeliuksen luonnon kirjasta kertomuksen: „Kasper ei saanut oppia mitään“ ja kun eno Kasperiki näytti samankaltaiselta Kasperilta, eivät he hyväksyneet mummon ehdot-

tamaa nimeä eivätkä panneet sitä pojallensa, vaikka he hyvin kyllä tiesivät, „ett'ei nimi miestä pilaa, jos ei vaan mies nimeä“. Olipa siihen toinenki syy: Iikan isä oli velvollinen saamaan kaiman heidän ensimmäisestä pojastaan ja Iikka lohduutteli siitä vähän nyrkähtynyttä anoppi-muoriaan vanhalla sananlaskulla: „mieshän Mattiik' on“. Mummo ei ottanutkaan kovin lujalle nimen panossa; hän lähti pois, vaikka vähän tyytymätöinnä.

Annin äiti oli leppynyt kaikesta sielustaan ja mielestään vävyllensä ja tyttärellensä. Hän kiitteli sydämes-tänsä Jumalaa, kun hänellä oli niin kelpo lapsi, kuin Anni oli, ja kun hänen oli onnistunut saada niin kunnollinen vävy, kuin Iikka. Mummon tunto ei ollutkaan vielä tullut poltin-raudalla merkityksi, sentähden oli hänessä taas paremmat tunteet sijansa saaneet; ainoastaan kodin väärät mielipiteet olivat ajaksi himmentäneet ja varjokkaalla sumullansa peittä-neet hänen sielussaan sen totuuden valon, jonka ijankaikki-nen totuus jo luomisessa istutti ihmissydämeen. Se totuus pääsi taas hänen sydämessään voitolle; sillä kodin synkät sumut olivat nyt hälvenneet, joiden takaa hän selvästi näki menneen pimitetyn elämänsä surulliset hedelmät. Niiden läpi näki hän taas vävyssään ja tyttäressään kirikkaasti loistavan — totuuden voiton. Usein hän illan hämärässä muisteli katkeruudella niitä surullisia tapauksia, joita mennyt elämä oli hänelle niin runsaasti tuonut. Hän muisteli niitä onnel-lisia aikoja, jotka heillä oli ennen metsäin myöntiä, jolloin heiltä ei mitään puuttunut, jos kohtakaan eivät olleet rik-kaita, jolloin ei kukaan heitä ylönkatsonut eikä inhonnut. Hän muisteli rikkauden aikaa ja sen loistavuutta, mutta sitä piti hän elämänsä suurimpana onnettomuutena, niinkuin se todella oli niin väärin käytettynä, kuin he rikkauttaan käyttivät. Usein hän muisteli poikaansa Kasperia, silloin hetyi hän aina kyyneleihin; sillä hänellä oli äidin sydän langennutta ja harhateillä olevaa poikaansa kohtaan. Hän tunsu syvällä surulla, että suurin syy hänen poikansa onnet-tomuuteen oli juuri heissä itsessään, nimittäin heidän huo-

nossa kasvatuksessaan, ja sepä tunto kovin kalvasi eukon sydäntä. Ei hän koskaan muistellut surullisia muistojaan muiden kuuloon kuin Iikan ja Annin, ja he kokivat aina häntä lohduttaa ja poistaa hänen murhettansa. Aina, kun posti tuli, oli eukko ensimmäisenä kyselemässä Iikalta tai Annilta: „kuuluiko Kasperista mitään?“ siinä yksinkertaisessa luulossa, että „aviisuissa“, joissa on kaikki maailman tiedot, lienee tietoja Kasperistakin; eikä eukko siinä aivan turhaa luullutkaan, sillä kerran, kun posti tuli, oli eräässä sanomalehdessä luettavana, että eräs Kasper Loistola, Peltolan kylästä, on pantu kiinni — varkaudesta. Kun Iikka havaitsi tuon uutisen, vei hän sen kohta nähtäväksi Annille, joka kalpeni kuoleman kalpeaksi. Samassa taas tuli Annin äiti ja kysyi: „Kuuluuko Kasperista mitään?“

„Kasperista ei kuulu mitään, ei enempää kuin ennenkään. Oi kuinka mielelläni minä antaisin teille tietoja Kasperista, kun vaan voisin, mutta se on mahdotoin; hän on meiltä kaikilta poissa — tietämättömissä“, ehätti Iikka sanomaan, sillä ei hän tahtonut lisätä kiviä kuorman päälle.

„Onneton poikani! Isäsi ja äitisi syy se on, että sinä noin olet; armahtakoon meitä kaikkia Jumala!“ sanoi eukko ja kyyneleet alkoivat vierä äälas hänen murheesta lakastuneita kasvojansa myöden.

Anni istui tuolilla kalpeana kuin palttina ja hänen äitinsä havaitsi nyt vasta, missä tilassa hän oli. „Jumalan tähden, mikä sinulle tuli, Anni?“ sanoi äitinsä ja tarttui tyttärensä käteen.

„Minulle tekee pahaa, minä pyörryn äiti; tuokaa minulle kylmää vettä!“ kuiskasi Anni tuskin kuultavasti.

Nyt vasta havaitsi Iikka, kuinka syvän haavan hän oli arvaamatta iskenyt vaimonsa sydämeen. Hän heitti anoppimuorinsa pitelemään vaimoansa kiinni ja juoksi itse vettä noutamaan; pian tuli hän takaisin, ja vedellä virkistellen saivat he töin tuskin estetyksi Annia pyörtymästä, mutta useammaksi vuorokaudeksi kaatui Anni tautivuoteelle; niin kipeästi otti sisaren sydämeen langenneen veljen surullinen

kohtalo. Mitähän, jos murrettu äidin sydän olisi saanut sen uutisen tietoonsa? Mitähän, jos hiljan herännyt ja sentähden paljon kärsinyt omatunto olisi tuon lisänuolen saanut, omatunto, joka niin paljon jo oli kärsinyt huonosta lastensa kasvatuksesta, — lisänuolen, jossa täydessä määrässä olisi näkynyt hedelmät, joita maailmanrannan oppikoulu oli voinut hänen pojallensa antaa, johon kouluun he olivat lapsensa uskoneet? Oi, vastatkaa, vastatkaa! Olisikohan murheesta murrettu sydän sitä voinut kestää? Ei, ei se olisi jaksanut, se olisi epäilemättä katkaissut kulutetut, heikontuneet elimet ja niin olisi nuoli saattanut kärsivän ja katuvan sydämen ennen aikaansa hautaan. Mutta tuota uutista, tuota lisänuolta ei hän saanut tietää, sillä Iikka ja Anni hyvin käsittivät, minkä vaikutuksen se olisi tehnyt kärsimyksistä heikontuneessa sielussa.

Kun Anni sairasteli muutamia vuorokausia, tointui hän entiselleen; mutta sen erän perästä ei hänen mielestensä mennyt onnetoin veljensä ja kahta rakkaammalta tuntui Kasperin nyt Iikasta ja Annista kuin koskaan ennen. Oi kuinka mielellänsä he olisivat sulkeneet syliinsä onnetoman Kasperin ja kokeneet häntä saattaa oikealle tielle, kun se vaan olisi käynyt laatuun! Mutta se oli mahdotoin, sillä Kasperista ei saatu sitte enään minkäänlaista tietoa, kun hän oli rangaistuksensa kärsinyt ja päässyt taas vapaaksi, vaikka Iikka koki kaikin tavoin häntä kuulustella.

Niin kului aika. Annin äiti hoiteli lapsia ja sureskeli kadonnutta poikaansa; mutta nöyränä, katuvaaisena kantoi hän elämänsä kohtaloa ja nöyrällä sydämellä tunnusti hän, että se elämän siveys ja puhtaus, jonka hänen tyttärensä omisti, ei ollut heidän asiansa, vaan — Iikan. Vanha Loistolan isäntä oli yhtä synkkämielinen kuin ennenkin, eikä hän koskaan kysellyt: „kuuluuko Kasperista mitään?“ Väliin hän kärtyi ja riettausi niinkuin ennenki; kun hän sai vaan jotenkin vähänkään varoja, osti hän kohta viinaa ja joi niinkuin ennenkin, ja kun ei saanut viinaa, joi vettä niinkuin ennenki; mutta summa vaan oli se, ett'ei talossa annettu hänelle mi-

tään väkevää juotavaa eikä varoja niiden hankkimiseen, ja siitä ukko kävi kärtyiseksi niinkuin ennenki.

Jumala lahjoitti taas Iikalle ja Annille terveen ja kauniin pojan. He rakastivat Kasperi parkaa niin sydämestään, ett'ei enään mitkään ennakkoluulot voineet estää heitä tekemästä kaimaa onnettomalle enolle, sentähden annettiin pienelle tulokkaalle pyhässä kasteessa nimeksi — Kasperi, ja nähtävästi iloitsi ukkoki tuosta; lieneekö hänenki sydämesään liikkunut jotain tunteita onnetointa poikaansa kohtaan? Kenties, kenties, mutta päälle eivät ne ainakaan näkyneet.

Kun kunnallislautakunnan esimiehen virka tuli pitäjässä avonaiseksi, valitsivat pitäjään miehet yksimielisesti Loistolan Iikan siihen; mutta Iikka ei ottanut vastaan tuota luottamusvirkaa, vaan pyysi, että hän saisi olla erillänsä siitä, sillä hänellä on kyllä muutaki tekemistä, luvaten samassa kuitenkin apuansa, jos niin tarvittaisiin. Hän esitteli, ett'ei siihen toimeen ole kunnollisempaa eikä soveliaampaa miestä koko pitäjässä kuin Jäykkälän Aappo, ja hänet valittiinkin, eikä kunnalla ollut syytä koskaan katua vaaliana; sillä hän toimitti kaikki asiat toimella ja se kävikin hyvin laatuun, sillä Iikka oli lähellä ja he olivat aina yhdessä sielussa ja sydämessä.

Hoitolan talo oli keskellä kylää kauniilla asemalla, ja siinä oli vankka kartano. Niinkuin jo ennestään tiedämme, tuli taloon muukalaisia asumaan entisen isännän — Hoitolan Heikin — hävittyä. Tiedämme myös ennestään, ett'eivät nuot muukalaiset, jotka olivat ennen metsällänsä eläneet, voineet hävenemättä olla ja elää semmoisessa paikkakunnassa, jossa piti työnteolla elää; mutta sitä emme vielä tiedä, että Hoitolan uudet asukkaat olivat nyt jo niin hävenemäisillään, että he tarentelivat myömään Hoitolaa eräälle mustalaiselle, joka sen kanssa hieroi kauppaa.

„Niitähän täällä nyt vielä tarvitaan; meidän kylässä ei ole koskaan vielä ollut mustalaisia, eikä tule vielä nytkään; Hoitola on jo kylläksi levittänyt raakuutta paikkakuntaan, nyt sen on aika ruveta levittämään valoa ja niin palkitse-

maan sitä vahinkoa, mitä ennen on ihmiskunnalle aikaan saanut“, sanoi Iikka asian kuultuansa.

Peltolan kylässä ei ollut vielä nytkään kansakoulua, vaikka sitä oli yritetty monta kertaa toimeen panemaan; sillä oli aina vähän enempi vastaan-panijoita kuin tahtojia.

Ensi pyhänä sen jälkeen kun tieto oli saatu siitä, että mustalainen tarentelee ostamaan Hoitolaa, oli taas pitäjään kirkossa kuulutus kansakoulun perustamisesta Peltolan kylään. Kun kokouspäivä tuli, meni Iikka kokoukseen. Kun vastapuolue rupesi rähisemään, pyysi Iikka puheenvuoroa, jonka hän saikin. Heleällä äänellä, voimakkaassa puheessa selitti hän koulun edut ja samassa kumosi hän järkevästi ja peruksellisesti vastaanpanijain väitteet, ja Iikan puheen perästä ruvettiin heti äänestämään, ja katso, koulun ystävät voittivat niin suurella enemmistöllä, että vastustajat menivät vihoissaan ja pitkällä nokin pois koko kokouksesta, ja niin tuli Hoitola, tuo entinen pahuuden ja irstaisuuden pesä, kansakouluksi kylään. Koulu pantiin kohta voimaan ja niin jäivät mustalaiset tulematta sekä Hoitolaan että koko Peltolan kyläänki; Hoitolaan tuli nyt asumaan „valkolaisia“, nimitäin opin ja valon kipinöitä, jotka kirkkaina säteinä alkoivat levitä kansaan.

Kertomuksemme alussa tuntui, että Peltolan kyläläiset olivat jotenki valistunutta kansaa ja että he pitivät huolta henkisisistä tarpeistansa, ja kertomuksemme kansakoulu-asiasta näyttää aivan toista. Tosi on, että Peltolan kyläläiset olivat valistuneempia kuin usean muun paikkakunnan asukkaat; mutta siihenki katsoen, kauvan, kauvan tahtoo pimentolan puoli olla voitolla! Kauvan saa valopuoli vaikuttaa ja taistella, ennenkuin saapi varjot poistumaan, sumut hälvenemään, ennenkuin totuus saapi voiton, ennenkuin kansalliset asiat saavat yksimielisen sopusoinnun, ja vaikkapa vaan enemmistön suosion; näin on niissäki paikkakunnissa laita, joissa se parhaallaankin on; mitä sitte muualla? Enimmiten on vielä niin, että täytyy työtä tehdä ja vaivaa nähdä, vieläpä kärsiä pilkkaaki vaivoistaan, jotakin kansallista asiaa

ajassa; mutta jos tuota työtä tehdään uupumatta, väsymättä, nureksimatta, suuttumatta, tehdään useammilla yhdistetyillä voimilla, niin kansan silmät aukenevat ja totuus jääpi voitoksi, ja useinkin on niin käynyt, että pimentolaiset kiittävät niitä, jotka ovat ponnistelleet heitä itseään vastaan, niitä, jotka ovat taistelleet heitä vastaan heidän hyväksensä, kiittävät heitä, vaikka usein myöhään, sitte, kun heidän hyväntekijänsä ovat — uupuneet, väsyneet ja laskeuneet siihen lepoon, johon ei enään parjaajan eikä soimaajan raaka panetus kuulu.

VII. Kestikievarissa.

Yhä enemmän varttui Loistolan Iikka kansallisissa asioissa, sillä yhä enemmän sai hän valoa lukemisellansa; yhä enemmän varttui hän elämän koulussa tuntemaan kansansa tarpeita ja sen kärsimisiä ja yhä enemmän koki hän vointiansa myöten poistaa niitä epäkohtia, joita usein ilmestyi kansallisissa asioissa. Tuosta kaikesta seurasi, että toiset rakastivat, toiset vihasivat häntä; mutta ne, jotka häntä rakastivat, olivat saman kansallisen hengen vaikutuksen alaisia kuin hän itsekin, ja siinä oli kylläksi vastapainoa toisten vihalle. Ne taas, jotka häntä vihasivat, olivat niitä, jotka kaikin tavoin koettivat estää ja tukauttaa suomalaista kansallisuutta, käyttäen siinä toimestaan luvallisia ja luvattomia keinoja tarkoituksensa saavuttamiseksi. He näkivät tahti olivat näkevinänsä hirmua ja kauhua suomalaisessa kansallis-sivistyksessä; mutta kauhun takana piiloutui saastainen oma etu ja hyöty. Tekosyyntä nojalla väittivät he, ett'ei suomalainen kansallis-sivistys ole muuta kuin raakuutta ja ett'ei Suomen kansa voi pysyvässä pysyä, jos ei ruotsalainen sivistys muka ota sitä tukeakseen ja kannattaakseen. Näiden mielipiteittensä kannattamina ja elähyttiminä olivat he niitä, jotka paksuna, mustana sumuna kokivat kaikin tavoin peittää ja pimentää suomalaista kansallis-sivistystä ja jotka sivistys-historiassamme saavat mustan kammottavan sijan, josta he vielä tulavaisuuteenki luovat synkät varjonsa. — Heille oli Loistolan Iikkakin oikea silmätikku ja he antoivat hänelle jos jonkinlaisia haukkuma- ja pilkka-nimiä!

Peltolan kylässä oli kestikievari, jossa Iikka kävi usein sivukulkeissaan tarkastelemassa päiväkirjaa, keitä matkustajia olisi viimeksi sivu kulkenut. Kun hän taas eräänä päivänä tuli kestikievariin, meni hän tapansa mukaan heti vierashuoneesen katselemaan päiväkirjaa. Sinne tultuansa kuuli hän sivulla olevasta huoneesta iloista puhetta ja naurua; samassa tuli talon emäntä huoneesen.

„Keitä ovat nuo matkustavaiset tuolla toisessa huoneessa?“ kysyi Iikka emännältä.

„Siellä on puolisella neljä matkustavaista: meidän entinen nimismies, kaksi koulumaisteria ja eräs englantilainen merikapteeni“, sanoi emäntä ja meni pois.

Kaikki muut vieraat olivat Iikalle aivan outoja ja tuntemattomia, paitsi entinen nimismies. Joku aika takaperin oli nimismiehen virka pitäjäässä avonaisena, jonkatähden virkaa hoiti väliaikainen nimismies; hänet tunsii Iikka, sillä hän oli silloin asunut Peltolan kylässä, jonkatähden he virallisissa toimissa olivat usein tavanneet toisensa. Heidän välillensä ei ollut koskaan puhetta mistään kansallisesta asiasta, mutta toisiensa mielipiteet niissä asioissa luuli kumpiki heistä hyvin käsittävänsä.

Kun vara-nimismies oli muuttanut kylästä pois, oli Iikka lausunut eräälle kylässä asuvalle käsityöläiselle tyytymättömyytensä vara-nimismiehen ajatus-tavoista kansallisuuden asiassa. Käsityöläinen oli nimismiehen kanssa saman hengen lapsia ja hän koki vastustaa Iikkaa niin paljon kuin voi; mutta ei hän voinut kumota totuuksia, joilla Iikka asiansa perusti. Se käsityöläinen oli vara-nimismiehen ystävä, niinkuin hänen hengen heimolaisensakin, jonkatähden jälkimäinen kulkiessaan kävi usein edellistä tervehtimässä. Heti ensikerran tavattuansa ystävänsä, kertoi käsityöläinen hänelle, kuinka Loistolan Iikka oli halveksinut hänen ajatustapaansa. Se pisti nimismiehen sapelle, kun „yksi talonpoika“ kehtasi punnita ja arvostella hänen ylhäisiä mielipiteitensä. Hän olisi mielellään mennyt Loistolaankin peruuttamaan sanonsansa tuolla kärkkäällä talonpojalla, vaan ei hän mahtunut

sitä tekemään; sillä hän tunsu jo Iikan luonnetta sen verran, ett'ei hän hevillä rupea anteeksi anomaan eikä sanojansa peruuttamaan ainä asiassa. Siis oli varma kiista tiedossa, jos oli mieli voittaa, jota hänen ei olisi sopinut alottaa eikä pitkittää vieraana talossa ollessaan. — Kaikkiin noihin katsoen ei liene nimismiehelle ollut ollenkaan vastahakoista tavata Iikkaa kestikievarissa.

Iikka oli juuri postista käynyt noutamassa sanomalehtensä ja oli niistä lukemassa tärkeimpiä uutisia, kun vieraat tulivat huoneesen, jossa Iikka oli. Heidän tultuansa nousi Iikka ylös istualtaan ja kumarsi. Heti kun nimismies huomasi hänet, astui hän Iikan tykö ja tervehti häntä.

„Hvem är mannen?“ *) kysyi toinen koulu-opettajista, joka oli pahoin nilkku.

„Husbonden på Loistola“, **) vastasi nimismies.

„Jag begriper: en af de hätskaste fennomaner!“ ***) sanoi koulu-opettaja ja hänen kasvojensa juonteet ja suunsa vetäysi heti kauheaan ivaan.

„Ei suinkaan tää herra olekaan Suomesta kotoisin, koska ei hän näy osaavan maan kieltä puhua?“ sanoi Iikka vähän närkästyksissään; sillä hän ymmärsi koulu-opettajan suurta pilkkaa ja ylönkatsetta sisältävät lauseet ja oli huomannut sen ivan, joka hänen kasvoillensa ilmestyi.

„Kylle mine Soomi kotona ja ymmerte kans sun raaka keeli, mutta sine ole hoono mees“, sanoi koulu-opettaja ilkuen ja vilkkuillen toisia silmiin.

„Miksi niin sanotte? Enhän ole teille, enkä tieteni muillekaan ihmisille tehnyt mitään huonoa, jos en hyvääkään työtä“, sanoi Iikka.

„Sine ole kehno, hoono, paljo hoono mees; sine ole yksi kurja soomalainen, fennomani, hyi!“ sanoi koulu-opettaja.

Iikan veri kuohahti. Oudon ja mielestensä niin sivi-

*) Kuka on tuo mies?

**) Loistolan isäntä.

***) Kyllä tunnen: eräs kiiivaimmista fennomaneista.

tyneen koulu-opettajan hävyttömyys meni hänen mielestensä liian pitkälle ja hän tunsu sydämessään, että suomalaista kansallisuutta syvästi loukattiin. Iikka oli suunsa juuri auka-
semaisillaan kiivaasen vastaukseen; mutta nimismies pelkäsi myrskyn nousevan liian äkkiä, jonkatähden häneltä itseltensä luiskahtaisi tilaisuus kärkkään ja kansallisuudesta niin aran talonpojan perinpohjaiseen nöyryyttämiseen ja kukistamiseen. Sentähden koki hän kääntää asiaa rauhallisemmalle tolalle, vieden puheen toiselle suunnalle, ja ennenkuin Iikka ennätti mitään vastata tuohon koulu-opettajan hävyttömään lauseeseen astui nimismies Iikan eteen ja kysyi: „Kuinka te olette voineet sitte viime näkemämme?“

„Kiitoksia! Olenpa elänyt terveenä perheeni kanssa“, vastasi Iikka.

„Te ette taida olla oikein tyytvyäinen minuun täällä-
oloni ajoilta?“

„Kysymyksenne tuntuu vähän oudolta, sillä olenpa pitänyt teidät tunnollisena ja rehellisenä miehenä virkanne toimissa“, sanoi Iikka.

„Ei, mutta minä olen luotettavalta kannalta kuullut, ett'ette hyväksy minun ajatustapaani kansallisissa asioissa.“

„Emmehän ole koskaan puhuneet sanaakaan koko asiasta.“

„Muille lienette joskus puhuneet minusta?“

„Niin, nyt muistan. Mutta en osannut aavistaakaan, että sekin tulisi tilin alle! Jäykkälän Aappo sanoi kerran teidän sanoneen, ett'ei meidän Kalevala ole minkään-arvoinen; sentähden lienen jollekin sanonut, ett'eivät semmoiset lauseet liene suinkaan tulleet suomalaisen kansallisuuden puoltajan suusta“, sanoi Iikka.

„Te erehdytte; minä olen kiivas fennomani.“

„Se hyvä!“ sanoi Iikka. „Jos olen mielipiteissäni erehtynyt, niin peruutan kernaasti puheeni ja pyydän anteeksi! Mutta Kalevalan asia?“

„Se ei ole pahemmasti eikä paremmasti, kuin että Jäykkälän Aapolle kerran sanoin ja vielä tässäki sanon, ett'ei

Kalevala ole koskaan ollut eikä koskaan tule olemaan Tegnér'in „Frithjof'in sadun“ veroinen.“

„Onko Frithjof'in satu käännetty niin monelle Euroopan sivistyneen kansan kielelle, kuin Kalevala?“

„Sitä en tiedä.“

„Mutta me tiedämme sen, että Kalevalaa, yleiseen opineidenki kesken, pidetään mitä etevimpänä kansan henkisenä tuotteena; sentähden kaikki sivistyneet kansat haluavat sen saada kieleensä käännettyksi; mikä on siihen syynä, että he sitä haluavat? Vastatkaa!“

„Se on helppo tehtävä: kummastuksissaan siitä, kun Suomalaisetkin ovat voineet ennen muinoin jotakin aikaan saada sillä alalla, tahtovat he saada nähdäkseen, minkä-arvoista se on; siinä vastaus“.

„Mutta miksi eivät kansat niin halua Frithjof'in satua nähdäksensä?“

„Sentähden kun, sivistyneet kansat tietävät, että Ruotsin kansalla on kyllä sivistystä“.

„Lieneekö Ruotsi ainoa sivistyksen ahjo tässä matoisessa maailmassa? Mutta minä tahdon vastata Kalevalamme puolesta. Minä olen lukenut Frithjof'in sadun ja muitaki Tegnér'in teoksia, ja tunnustaa täytyy, että hänellä on suuri sija runoilijain joukossa; sitä ei kieltäne kukaan, olipa hän fennomani taikka svekomani. Mutta Tegnér on ollut yksityinen runoilija, jonkatähden hänen teoksensa eivät voi olla mikään kansanhengen luoma; jo siihenki katsoen Kalevalalla on paljon suurempi sija kansan henkisien tuotteiden seassa kuin Frithjof'in sadulla, muusta arvosta puhumattakaan. Siis noin alhainen Kalevalan arvostelunne on sen mielipiteen synnyttämä, ett'eivät Suomalaiset voi kohota korkeampaan kansallis-sivistykseen, jonkatähden he muka eivät voi luoda mitään kelvollista. Katsoen kaikkiin noihin, ei olekaan mielipiteeni olleet väärät teidän kansallishengestänne, jonkatähden peruutan äsköisen anteeksi pyyntöni.“

„Miksi niin? Minä rakastan Suomen kansaa.“

„Mutta ette sen kansallisuutta. Ennenkuin uskon tuon,

luuloni mukaan, ulkokultaisen rakkautenne, sallikaa minun tehdä pari kysymystä: mitä pidätte professori Yrjö Koskista, ja mitä sanomalehtiä te luette?“

„Jos ei professori Yrjö Koskista olisi, niin olisi monta asiaa paremmalla kannalla, kuin nyt on; sillä monta turhaa kiistaa olisi vältetty, jotka katkeroittavat ihmisten mieliä. Mitä toiseen kysymykseenne tulee, niin minä luen Helsingfors Dagblad'ia; sillä se on vapaamielisin lehti maassamme ja minä olen myös vapaamielinen.

„Nyt en minä tarvitse mitään lisätodistuksia enään“, sanoi Iikka, „tietääkseni, minkä hengen lapsia te olette, enkä ole teistä hetikään niin halvasti ennen ajatellut, kuin nyt ajattelen! Se on kyllä tosi, mitä sanoitte, että jos ei Yrjö Koskista olisi ja hänen henkisiään muitaki, niin monta kiistaa olisi kyllä vältetty, jotka nyt katkeroittavat ihmisten mieliä; mutta silloin ei meillä olisi mitään kansallisuutta eikä kansallishenkeä, vaan kansa makaisi vielä sitkeää kansallisuuntansa, niinkuin ijäti nukkua he aikoisivat. Mutta me tiedämme, minkäarvoiset nuot suuret kansalliset miehet ovat meille; me tunnemme ja tiedämme, mitä he ovat meidän eduksemme tehneet ja uhranneet, ja sentähden kansa kantaa heitä sydämellensä ja rakastaa heitä vilpittömällä kansallisella rakkaudella, joka ei haihdu, niin kauvan kuin Suomen kansaa on olemassa. — Katsoen tuohon mokomaan tunnustukseenne, ei ole kummaakaan noin vapaamieliselle miehelle, jos luettekii niin vapaamielistä sanomalehteä, kuin Helsingfors Dagblad on; sillä mukaistaanhan mullikki puskee.“

„Sine paha mees, hoono mees,“ sanoi taas koulu-opettaja.

Englantilainen kapteeni ymmärsi puheen kiivaudesta ja äänen painosta, että joku tärkeä asia oli nyt käsissä. Hän seisoi hajalla-säärin, molemmat kädet lakkareissa ja katsoa tuijotti Iikkaa tarkasti silmiin, suu vähän auki. Iikka oli puhuessaan noussut seisoalleen, ja jos hän sattui vähän liikkumaan tahi muutoin kääntymään, kääntyi ja kulki Englantilainen myös samaa mukaa ja katsoi Iikkaa silmiin. Kun Iikka oli puheensa lopettanut, kääntyi Englantilainen

sen koulu-opettajan puoleen, joka ei ollut mitään tähän asti puhunut. Kun he olivat hetken aikaa Englannin kielellä haastelleet, purskahti Englantilainen äkkiä isoon nauruun, että oli selälleen keijahtaa ja taputti käsiänsä.

„Thænk you“*) sanoi Englantilainen ja tuli puristamaan Iikan kättä.

Iikka ja nimismies eivät ymmärtäneet yhtäkään sanaa, mitä Englantilainen ja opettaja puhuivat; mutta toinen opettajista myrähti tyytymättömästi.

„Mikä tarvis teillä on noin huutaa ja peuhata? Mitä teiltä on kielletty, joka vaan sopii teidän oloihinne?“ kyseli nimismies.

„Meiltä on kielletty kansalliset oikeudet, ja sentähden meillä on oikeus peuhata“, sanoi Iikka.

„Kuka on kieltänyt?“

„Te ja teidän laisenne.“

„Mitä olette kirkumisellanne voittaneet?“

„Paljon on voitettu, mutta paljon, sanomattoman paljon on vielä voittamatta; mutta me tahdomme työtä tehdä ja voittaa.“ Mitä olisi meillä, jos ei olisi ollut „kirkuja?“

„Mitä te sitte oikein tahdotte ja tarkoitatte?“

„Ei enempää eikä vähempää kuin tasa-arvoa kaikissa kansallisissa asioissa maamme vähälukuisten Ruotsalaisten kanssa. Me vaadimme, että Suomen kieltä käytettäisiin suomalaisissa paikkakunnissa, kaikissa kouluissa ja virkakunnissa.“

„Se on mahdollista.“

„Ja miksikä?“

„Sentähden että kaikki sivistys maassamme on ruotsalainen, ja jos se otettaisiin pois, mitä silloin jäisi jällelle? Paljasta raakuutta.“

„Eihän se kumma olekaan, jos suomalainen sivistys ei ole vielä päässyt juurtumaan kovin korkealle, kun maamme

*) Kiitän teitä.

koululaitokset ovat ruotsalaiset ja siis kansalle vieraat; mutta hyvä alkua on jo tehty suomalaisen kansallisuuden ja sivistyksen kohottamiseksi ja sen eduksi taistellaan voiton taisteloa.“

„Eihän siinä suhteessa ole Suomalaisille tapahtunut mitään vääryyttä, sillä ovathan koulut avonaiset heilleki; mutta kuka suomalainen on sentähden jaksanut kohota korkeampaan sivistykseen? Ja siitä on selvästi nähtävä, ett'ei suomalainen kansallisuus voi pysyä pystyssä ilman ruotsalaisen sivistyksen avutta.“

„Että se on vääryys, kun koulut ovat kansalle vieras-kieliset, sen luulisi jokaisen ymmärtävän. Ja jos milloinkaan olette perättömiä suustanne laskeneet, niin nytkin sen' teitte; sillä vaikka koulut ovat olleet vieraat kansalle, on kuitenkin kansan seasta lähtenyt miehiä, jotka kaikkien vaivojen ja vastusten läpi ovat ponnistelleet itsensä korkeimmalle sivistyksen kannalle, miehiä, jotka ovat anastaneet sivistys-historiassamme pysyvällisen sijan, miehiä, jotka etunenässä ovat astuneet puoltamaan kansan oikeuksia ja puhaltamaan kansaan kansallishenkeä. Ettekö te aio pitää minään semmoisia kansalaisiamme, kuin kalastajan poika Mikko Agrikola ja torpan poika Elias Lönnrot ovat? Vielä voin luetella kansasta lähteneitä miehiä, jotka ovat kansansa henkisten voimain kohottamiseksi paljon työtä tehneet, niinkuin Paavo Tikkasen, Juhana Bäckvall'in, Antero Valerius'en y. m. Ilman näitä lueteltuja on suuri joukko kansasta lähteneitä miehiä, jotka maan virastoissa tekevät työnsä toimella ja niin palvelevat isänmaatansa. Siihen vielä lisäksi tulee, että suurin osa kaikista maamme virkamiehistä ovat syntyperältään lähteneet suomalaisesta kansasta, ja te rohkenette sanoa, ett'ei suomalainen voi kohota sivistykseen ja ett'ei suomalainen kansallis-sivistys voi pystyssä pysyä! Ajatelkaa, mitä sanotte, ja punnitkaa sananne, ennenkuin laskette niitä liikkeelle.“

„Hoono mees, paha mees, hurja mees“, sanoi toinen opettaja.

„Thank you“, sanoi Englantilainen, jolle vaiti-oleva opettaja oli taas selittänyt kiistan.

„Eihän Lönnrot ole teidän miehiännekään. Fennomanithan eivät pidä häntä missään arvossa“, sanoi nimismies taas, jatkaakseen kiistaa, sillä hänen oli vaikea myöntää.

„Turha yritys. Minkätähden kansa kantaa häntä aina käsissään, jos hän mihin saapuu? Kansa kantaa Lönnrot'ia vielä jalommastiki kuin käsissänsä, se kantaa häntä — sydämässään, ja se on koko Suomen kansa, joka sen tekee“, sanoi Iikka taas.

„No, no. Älkää tuosta noin tyhjästä asiasta taas melua nostako; päästäänhän tässä vähemmälläkin. Mitä te sitten oikein tahtoisitte meidän tekemään?“

„Rakastakaat kansaa ja tehkää työtä sen kansallissivistyksen eduksi, niin kansa rakastaa teitä, katkera mielenne rauhoittuu ja kansan rakkaus ja omantuntonne rauha ovat ne seppeleet, jotka vihdoin kaunistavat teidän hautaanne, johon viimeiseen lepoonne kumminkin olette kerran joutuvat niinkuin muutki kuolevaiset. Sillä aika tulee jo pian, ett'eivät tuonlaisten mielipiteiden kannattajat kelpaa maassamme muualle kuin — virstan tolpiksi.“

„Hoono mees, paljo hoono mees, hullu mees“, sanoi taas entiseen tapaansa tuo svekomaaninen koulu-opettaja.

Englantilainen seisoi taas koko kiistan ajan samate sääret hajallaan ja kädet taskuissa. Hän tarkasteli väliin Iikkaa, väliin taas nimismiestä ja koulu-opettajaa, ja tavan-takaa sai toinen koulu-opettaja selittää hänelle asiain menoa. Kun hän oli viimeisen osan selittänyt Iikan puheesta, purskahti Englantilainen taas nauraa hohottamaan ja lähti kävellä huitimaan huoneen lattialla. Sitte tuli hän yht'äkkiä ja asteli nimismiehen nokan alle.

„I do not like him *)“, sanoi hän ja katsoi kiivaasti nimismiestä silmiin. Ja nyt antoi hän tulkkinsa selittää, että nimismies ja tuo toinen koulu-opettaja ovat aivan vää-

*) En pidä hänestä.

rässä ja että maan vähäinen ruotsalainen joukko tekee vääryyttä suomalaiselle kansallisuudelle. Sitte asteli hän Iikan tykö, otti häntä kädestä kiinni, puristi sitä ja sanoi: I Congrætulæte *)!“

„Viiniä tänne! Emäntä hoi! Minä tahdon juoda suomalaisen kansallisuuden onnen maljan. Minä olen kuunnellut hiljaisena, mykkänä tätä kiistaa ja, kiitos Jumalan! isänmaallinen kansallishenki on herännyt kansassa. Siitä on kyllä paljon puhuttu ja kirjoitettu; mutta tahdoimpa oikein tulla tuntemaan, millä kannalla itse kansa siinä suhteessa on; siinä tarkoituksessa olen nyt tässä teidän keskellänne ja tunnenpa että sydämeni on lämminnyt. Olen työskennellyt umpiruotsalaisessa paikkakunnassa, jossa ei ole käynyt paljon suutansakaan aukaiseminen suomalaisen kansallisuuden puolustamiseksi, sillä he nousevat kohta raivoon, kun vaan vähäkään sitä puolustaa; välttääkseni kiistaa, josta en kuitenkaan yksin olisi paikkakunnassani voittoa saanut, olen ollut vaiti ja miettinyt, kuinka tuo oikein olisi; mutta nyt pääsköön kieleni valloilleen ja sydämeni tunteet vuotakoot vapaasti ulos, ja työhön, veljet, yksimielisesti työhön ryhtykäämme, suomalaisen kansallisuuden auttamiseksi! sillä nyt ei ole vaikea enään työtä tehdä, kun meillä on kansa tukenamme, kun kansassa on herännyt isänmaallinen yhteishenki. Minä muutan paikalla pois ruotsalaisesta paikkakunnasta ja hankin itselleni paikan siellä, jossa saan asustaa ja seurustella kansan seassa ja kuulla heiltä virkistykseksi kansallisia ja isänmaallisia puheita ja pyrinöitä“. Niin sanoi tuo tähänasti vaiti ollut ja kansallisissa asioissa kahden vaiheilla pyörinyt koulu-opettaja. — Emäntä toi viiniä ja opettaja täytti lasit ja kehoitti jokaista juomaan maljan isänmaan nuorelle kansallishengelle, ja hän selitti esityksensä Englantilaisellekin. Englantilainen tarttui ensiksi lasiin, Iikka ja esittelijä myöhemmin; mutta nimismies ja toinen opettaja eivät ottaneet lasia, vaikka toiset heitä kehoittivat. Mutta siitä huolimatta joivat he kolmen maljan suomalaiselle kansallissivistykselle,

*) Toivotan onnea.

jonka tehtyä he hurrasivat monikertaisesti ja Englantilainen pyöritti lakkaaan sormensa nokassa.

Nimismies ja toinen opettaja tulivat pitkille nokin; heidän kasvonsa venyivät pitkiksi kuin kalalahturit.

Iikka pyysi, että kaikki vieraat lähtisivät heille, jossa he olisivat tervetulleita.

„Te, paljo hoono mees, paljo hullumpia mees, Soomikeehkone mees, ei me taktonu läktenu hullu kans; ei me taktonu olla teiden hammas-krassi“, sanoi tuo heitä halveksiva opettaja.

„No, kun ette tahdo seuraa tehdä, niin menkää sitten noiden siveäin lausettenne ja ajatustapojenne kanssa mihin haluatte“, sanoi Iikka.

Nimismies lähti mukaisensa koulu-opettajan kanssa yhdessä matkustamaan: mutta Englantilainen ja toinen opettaja lähtivät Iikan kanssa hänen kotiinsa, jossa heidät toimellinen emäntä otti ilolla vastaan ja kestitsi heitä vierasvaraisuudellansa sen yönseudun, ja vieraat olivat hyvin tyytyväiset oloonsa ja heiltä kului aika hupaisesti, keskustellessaan talon isännän kanssa kansallisista asioista; aamulla lähtivät he pois ja opettaja tuli suuresti elähytetyksi tuttavuudestaan Iikan kanssa.

Mitä tuo Iikkaan perehtynyt koulu-opettaja oli luvannut, pitikin hän; sillä hän muutti kohta suomalaisessa paikkakunnassa olevaan kaupunkiin ja perusti siellä uuden suomalaisen sanomalehden, jossa huokui raitis kansallinen henki.

VIII. Häissä.

Joku aika tuon kestikievari-tapauksen jälkeen tuli pitäjään pappilaan häät, sillä eräs nuori ja kunnollinen pappi nai kirkkoherran tyttären. Häissä oli monenkaltaista väkeä: siellä oli rovasteja, kirkkoherroja, apulaispappeja, ylioppilaita, metsä-herroja, kauppamiehiä ja vielä siihen lisäksi eräs virralta pantu kruununvouti. Siellä oli arvokkaampia talon isäntiä ja emäntiä, joiden muassa olivat myös Loistolan isäntä ja emäntäkin; sanalla sanoen: siellä oli vieraita kaikkensäätymisiä ja -nimisiä. Paljon oli siellä myös herrasnaisia ja neitoja, jotka itseensä vaatettaessa olivat toisiensa kanssa kokeneet kilpailla turhuudessa, parhaan taitonsa jälkeen. Sen kilpailunsa olivat he tehneet niin pontevasti, että heidän oli onnistunut tehdä ihminen melkein tuntemattomaksi. Sentähden näyttivät he kaikkien järjellisien ihmisten silmissä paremmin vaatekaapeilta kuin järjellisiltä olennoilta, paremmin apinoilta kuin kauniilta sukupuolelta.

Silloin oli heinäkuun alkupuoli ja kylmä, kolkko pohjoistuuli oli jo puhaltanut useampia vuorokausia, jonkatähden maamies käveli synkkänä ja alakuloisena tiluksillansa, tarkastellen väliin taivaan rantoja, ikäänkuin toivoen jotain lohdutusta, jotain lievitystä, synkistyneelle ja elämän huolista raskautetulle sydämellensä; semmoinen oli ilma, semmoiset olivat maamiehen mielialat silloinki, kun häät olivat pappilassa. Hää-vieraat eivät paljon joutaneet ajatella kolkkoa ja uhkaavaa ilmaa, sillä itsekullakin oli kyllältä hommaa ja jo-

tain touhua — sehän oli tietty, sillä nyt oli häät ja häissä ollaan iloisia ja ilon aikana ei jouda murhe mieltä rasittamaan. Mutta olipa kumminkin hää-vierastenkin joukossa niitä, joille ei ilo ilolle maistunut tällä kerralla, vaan jotka murheellisen näköisinä usein tarkastelivat taivasta; heidän mielensä ei jaksanut olla iloinen, vaikka he olisivat olleet yhtä oikeuteutut siihen kuin toisetkin kutsuvieraat, sillä hekin olivat — häissä.

No, mitäpä siitä. Vihkiminen toimitettiin suomeksi tavallisilla kirkollisilla juhlamenoilla ja vihkimisen päätettyä toivotettiin nuorelle parikunnalle onnea maljojen kanssa — kaikki oikein, eikä siitä sen enempää. Sen tehtyä kannettiin vieraille kahvia monenkaltaisien kahvi-leipien kanssa — oikein sekin, eikä siitäkään sen enempää. Sen jälkeen kannettiin toddy-aineita esille ja vieraita kehoitettiin tekemään itsellensä lasit — siitä vähän enemmän, sillä maljojen aika on myös puhetten aika.

Häävierasten joukossa oli paljo ruotsikiihkoisia. He tunsivat nimeltä Loistolan Iikan, jota he olivat oppineet pitämään päästä viiriönä houkkana; hän muka oli yksi niistä hurjista kirkujuista, jotka joka tilassa nostavat melua ja uneksisivat suomalaista kansallisuutta, vaikka se heidän mielestänsä oli ihka mahdotoin. Kun he saivat tietää, että Iikkakin oli häissä, tahtoivat he saada tietoonsa, kuka talonpoikaisista vieraista oli Iikka, saadaksensa niin tutustua ulkonaisestikin tuon houkkion kanssa. He kokoontuivat Iikasta ulommaksi yhteen ryhmään ja katsoivat häntä niinkuin „lehmä uutta konttia“; näyttipä siltä, kuin he olisivat pelänneet Iikkaa niinkuin ruutimiinaa. Erinomaisemman karkäs oli häntä tähystämään tuo viralta pantu kruunuvouti.

Häissä oli myös paljon kansallismielisiä ihmisiä ja he olivat kokoontuneet Iikan ympärille. Heissä vaikutti yksi ja sama kansallishenki ja he keskustelivat kansallisista asioista juuri silloin, kun tuo toinen joukkio ullankanteelta tarkasteli Iikkaa, nähdäksensä, minkä näköinen mies tuo hurja talonpoika oli.

Iikan ympärillä oleva joukko pyysi nyt juuri, että hän pitäisi puheen. Kun taempana oleva kulturi-joukkio sen kuuli, tulivat he kohta lähemmäksi sitä joukkoa, jossa Iikka oli.

„Jumaliste! Pitäkääpä puhe ja oikein komea. Tehän olette oikein fennomanien pappi“, ehätti eräs ruotsikiihkoisista pilkallisesti sanomaan.

„Virvani kautta! Pitäkääpä puhe ja panenpa palkkani pantiksi, että se puhe tulee olemaan sivistyneille korville oikein hauska kuulla, ymmärrättekös veikkoset? puhut tulee olemaan hyvin sivistynyt, oikein fennomaninen“, ehätti viralta pantu kruununvouti pilkallisesti säestämään ja viimeistä osaa lausuessaan katsoi hän joukkiotaan silmiin ja kaikki hänen kasvonsa juonteet olivat pilkallisessa ilvehymyssä.

„Pidä vaan puhe, Iikka!“ kehoitti joku Iikan ystävästä.

„Ei minua tällä kerralla haluta pitää puhetta, sillä minä näen selvään, että nuot verettömät tahtoisivat minusta tehdä keppihevosen“, sanoi Iikka.

„Puhu vaan, Iikka! Mitä sinä heistä väliä pidät; juuri sentähden on sinulla sitä suurempi syy puhua, kun heitäkin on saapuvilla“, kiihkasi Iikkaa lähellä oleva Jäykkälän Aappo hänen korvaansa.

„Yhtä kaikki“, sanoi Iikka, nousi samassa seisomaan ja piti seuraavan puheen:

„Kunnioitettavat kansalaiset!“ (Kaikki iloinen melu vaikeni). „Minua on pyydetty puhumaan tässä tilassa jotain. Toisten pyynti perustuu siihen, että he luulevat saavansa kuulla puheessani jotain hyvää ja kelvollista, jota ei kuitenkaan minulta tule; toiset ovat taas pyyntönsä perustaneet siihen, että saisivat oikein pilkan ja ivan sijaa kansaa vastaan ja kaikkia niitä kohtaan, jotka kansan etua valvovat. Siihen sitte vielä lisäksi tulee, että ympärilläni näen enimmältä osalta niitä, jotka ovat siunatusta opinlähteestä saaneet ammentaa sieluunsa niitä totuuksia, joita maailma on tähän asti havainnut ja tunnustanut ainoiksi oikeiksi tiedetten alalla. Katsoen näihin asianhaaroihin, huomannette kaikki,

ett'ei tehtäväni ole meikäläiselle mikään helppo asia; mutta aionpa kuitenkin puhua jotain. Älkäätte luulko, että puhuisin jonkun imartelevan hääpuheen; minä puhun vaan siitä, joka sydämelleni on rakkain ja kalliin asia ja sentähden pyydän jo edeltäpäin, ett'ei minun puheestani kukaan pahe-
nisi, sillä sydämen kyllyydestä suu puhuu. Siis aion puhua, niinkuin ukko Törne sanoi,

„Maasta parhaimmasta päällä maan
Ja kansasta sen, hänen kansastaan.“

Aion puhua siitä kansasta, joka taistellen nälän kanssa on täällä kylmässä, kolkossa pohjaisessa ilma-alassa tämän maan raivannut kylmästä korvesta, joka on tehnyt tämän maan mahdolliseksi yhteiskunnallisille ihmis-asumisille. Aion puhua siitä kansasta, joka on, miekoin taistellen ulkonaisia vihollisia vastaan, vuodattanut tuoreimman sydänverensä isänmaansa hyväksi, siitä kansasta, jonka taisteloiden ja kärsimysten hedelmänä me nautimme niitä valtiollisia ja yhteiskunnallisia etuja, jotka meillä ovat olemassa; puhun siitä kansasta, jonka kärsimisten ja vaivojen hedelmänä meki voimme tämänki hupaisen hetken huolitta viettää keskellä ylöllisyyttä; siitä kansasta, joka nytkin, synkällä, raskaalla mielellä kävelee viljavainionsa ympäristöllä ja tähystelee taivaan rantoja, sillä luonnon-voimat uhkaavat taas yhdellä iskulla korjata pois hänen vuoden-pitkään vuodatetun hikensä ja väkensä. Kolkko, synkkä on kansan sydän noita ajatellessa ja katsellessa; sillä hän näkee tulevaisuutensa myös — kolkkona, synkkänä; sillä hänellä on tuolla kotona kaikki, mitkä maailmassa ovat hänelle rakkaimmat. Siellä on hänen vaimonsa, joka on jo niin paljon hänen kanssaan kärsinyt elämän kovuutta, ja uusi kärsiminen, uusi taistelo uhkaa taas. Tuolla kotona on hänellä rakkaat lapsensa, jotka odottavat häneltä leipää ja joiden kanssa hän on niin usein palansa jakanut; mitä antaisi hän nyt heille, jos halla veisi kaikki? Valtio ja yhteiskunta vaatii häneltä myös saatavi-
aan; mutta millä suoritettaisiin niitä, jos niin kävisi? Mutta samassa huomaa hän, että hyvästi järjestetyssä valtiossa on

vasaramies, joka osaa antaa selvääki selvemmän vastauksen sille kysymykselle. Näissä mietteissä tulee hän kotiinsa. Hän havaitsee lapsensa ja huomaa samassa, että rakkaimpansa hän ainaki saa itse pitää, nimittäin vaimonsa ja lapsensa; ne eivät kelpaa kenellekään, mutta hänelle ne kelpaavat; hän sulkee lapsensa syliinsä ja murheen ja ilon kyynelet vuotavat sekaisin hänen tunnokkaasta sydämestänsä ja ainoastaan nuot pienoiset ja — vaimonsa — voivat eleillä pitää, voivat jotain vahvistusta ja lohdutusta luoda hänen murheesta ja työstä väsyneesen sieluunsa.

Tuo kansa se on, joka nurisematta — uupumatta, väsymättä on kantanut elämän raskasta kuormaa, se kansa, jolle tämä maa on rakas ja kallis. Se on se kansa, joka ei ole kuitenkaan saanut osaksensa niitä kansallisia oikeuksia, joita se itsellensä oikeudella vaatii, katsoen omiin suuriin vaivoihinsa ja kärsimisiinsä.

Saattaisiko kukaan joukossamme olla niin tunnotoin, ett'eivät tämän kärsivän kansan kärsimiset kävisi hänen sydämellensä? Saattaako kukaan olla niin tunnotoin, ett'eivät kansan sydämeen lyödyt haavat tuntuisi pistoina itsekunkin omassa sydämessä? Saattaako kukaan meistä olla niin tunnotoin, ett'ei hankkisi tuolle sorretulle ja kärsivälle kansalle valoa ja tekisi työtä ilolla sen eduksi ja auttaisi häntä niihin oikeuksiin, jotka oikeudella ovat hänelle tulevat? Saattaako kukaan meistä iloita silloin, kun kansa suree, ja päinvastoin? vastatkaa sydämässänne, sillä minä kysyn vaan. Mutta kiitos Jumalan! kansa on silmänsä saanut auki ja kansallishenki on häntä ruvennut eläyttämään. Hän on tullut huomamaan, mikä kallis aarre toki tuo kansallisuus on, ja hän taistelee ilolla, murhettensa seasta, sen eduksi ja sen saavuttamiseksi. Hän on tullut käsittämään, ett'ei todellista vapautta saada ilman kansallisuutta ja että

„Parempi orjan elämää
On kuolo hirsipuussa.“ *)

*) Ilkka; säkeet löytyvät Kaarlo Kramsun sepittämässä runovihkossa, joka pitäisi olla jokaisen suomalaisen kädessä.

Hän on tullut huomaamaan sen, ett'ei ilman taisteloja saada mitään tässä matoisessa maailmassa, ja sentähden hän taistelee ilolla kansallisuutensa eduksi henkisillä voimillansa ja aineellisilla varoillansa. Ja tämä taistelo, tämä tarkoitusperä ei ole suinkaan väärä, niinkuin muutamat sitä tahtovat luulotella; kansalla on oikeus vaatia itsellensä kansalliset oikeutensa ja heidän vaatimuksensa ei ole mikään muu kuin ihmisellinen vaatimus. Kansa ei tyydykään enään paljaisiin lupauksiin ja Judaksen kaltaisiin suun-antamisiin ja käden ojentamisiin; sillä he ovat havainneet, ett'ei tuo kaikki ole muuta kuin kavala esteleminen ja univirren veisaus suomalaiselle kansallisuudelle, jolle eräältä taholta tahdotetaan vaan kallis asiamme lykätä kauvas tulevaisuuden hämärään sumuun.

Tuo kaikki on jokaiselle isänmaan ystävälle ilahuttavaa, mutta onpa asialla muitakin ilahuttavia puolia. Maamme sivistyneessä säädyssä rupeaa myös suomalainen kansallishenki levenemään ja juurtumaan, ja yliopistossa saapi isänmaallinen henki yhä enemmän alaa, maamme opin tiellä olevissa nuorukaisissa, ja sitä tehden, kun he sieltä hajautuvat maamme virkakuntiin, sitä tehden muuttuvat sivistyneet säädyt kansanmielisiksi, jotka jo isoksi osaksi niin ovatki; sitä tehden poistuvat nuo surulliset muistelot ja harmaat sumut, jotka niin kauvan ovat himmentäneet meidän kansallisuuttamme ja kokeneet sammuttaa sen tulta; yhä ne harvenevat ja poistuvat unohduksen hämärään sumuun ja yhä enemmän saapi ihmisellinen vaatimuksemme alaa oppineitemmekin seassa, ja yhä enemmän iloitsee kansa; sillä hän on saanut uuden, vankan pään köyteensä, jota ei voi katkaista enään mikään voima, mitkään vehkeet ja tekosyyt. Silloin me tulemme ystäviksi ja veljiksi kaikin ja teemme yksimielisesti työtä isänmaan hyväksi, kukin voimiensa jälkeen; kuka voi silloin polkea ja sortaa meidän kansallissivistystämme?

Silloin on meidän hyvä olla, sillä sydänten katkeruudet ovat poistetut. Silloin saapi isänmaa toisen muodon, toisen suunnan, sisällisessä ja ulkonaisessa kehittämisessään; ponte-

vasti pyrkii se silloin eteenpäin henkisissä riennoissaan ja aineellisessa vaurastumisessaan, sillä sen poikien voimat ovat kootut yhteen ja luja on kolmisäinen köysi. — Ja nyt, kunnioitetut kansalaiseni! pyydän, että yhdessä sydämessä juomme suomalaisen kansallissivistyksen onnen maljan! Jumala siunatkoon maatumme ja sen kansaa! Hän siunatkoon jokaista poikaa ja neitoa, miestä ja vaimoa! Eläköön Suomi ja sen kansallisuus!“

Kolminkertainen hurraa-huuto seurasi Iikan puhetta ja he joivat ilolla onnen-maljan suomalaiselle sivistykselle ja kansallisuudelle.

„Kas vaan tuota hurjaa talonpoikaa! Hän saarnasi niinkuin kiivain hihhuli-pappi“, sanoi viralta pantu vouti.

„Älä nyt rupeakaan viisauttasi jakamaan, sillä se on tässä jotenkin huonosti paikallaan“, sanoi joku vierasten joukosta voudille. Sitten tuo sanoja astui Iikan tykö, tarttui häntä kädestä kiinni ja sanoi: „Kiitän teitä kauniista, voimallisesta, lämpimästä ja isänmaallisesta puheestanne. Te ette taida enään tuntea minua, mutta olemmepa vanhat tutut.“

„En muista ennen nähneeni teitä, herra“, sanoi Iikka.

„Monta Herran vuotta sitten, Juhannus-yönä tuolla maantien vieressä mäellä.“

„Silloinen kiista-kumppanini, ylioppilas?“

„Niin. Niin poikamaista kuin kiistamme lienee silloin ollutkin, mutta minä en saanut sitä mielestäni haihtumaan. Paljon olette tekin sitten vaurastuneet kansallisissa asioissa, mutta minä vielä enemmän; sillä olenpa nyt täysi fennomani ja pidän kunnianani sitä, että olen mahdollinen sitä nimeä kantamaan“, sanoi vieras.

„Tunnenpa selvästi, ett'ette ole mikään ulkokullattu, ja minä iloitsen siitä. Terve tultuanne kansan joukkoon! Minä luulen, ett'ette tule katumaan kauppaanne, sillä kansan kiittollinen sydän ja rakkaus on oleva palkkanne totuuden voitosta“, sanoi Iikka ja puristi sydämellisesti kädestä tuota

entistä, uudesti syntynyttä tuttuansa ja sydämmellinen ystävyys solmiasi heidän välillensä.

Paljon aikaa oli jo kulunut siitä, kun he olivat ensikerran toisiansa tavanneet Juhannus-yönä tuolla maantien vieressä mäellä. Outona, vieraana olivat he silloin toisiansa kohdanneet ja toisiansa ylönkatsoivat he puhellessaan. Ylönkatseella oli ylioppilas silloin kohdellut kansan nuorison leikkejä ja heidän poikamaisia kansallis-puuhiansa, ja hän aikoi yhtä poikamaisessa kansallis-sorrossaan kumota yhdellä iskulla noiden nuorten fennomanien tarpeettomat houreet, joita hän piti vaan haaveina, jotka muut olivat hetkeksi heidän päähänsä panneet, vieläpä sulana hävyttömyytenä. Hän tapasi noissa nuorissa kiivastelijoissa lujan vastarinnan, ainakin lujemman, kuin luulikaan, ja vaikk'ei hän luullut tuossa poikamaisessa taistelossa tulleensa tappiolle, vielä poiskaan lähtiessään, niin sai hän kumminkin sieltä ajatuksiinsa semmoisen vaivan, jota ei voinut sieltä pois karkoittaa ja joka sitten tuli ensimmäiseksi herätykseksi hänen kansalliseen uudesta syntymiseensä. —

Nyt pyysi kirkkoherra puheen vuoroa ja kaikki vaikeivat. Ollen kansan mies, kiitti hän julkisesti Iikkaa hänen vasta pitämästä puheestansa. Hän huomautti, kuinka syvästi kansa itse käsittää kansallisuutensa, vaikka eräältä taholta väitetään, ett'ei kansa itse ymmärrä eikä tahdo ymmärtää niistä asioista mitään, vaan että he muka huutavat ja meluavat umpi-silmissä muutamien riivattujen suomikiihkoisten perässä, tietämättä, mitä he oikeastaan tahtovat; puheensa vahvistukseksi viittoi hän sitten, kuinka voimallisesti kansallisiikheet ovat nykyaikana olleet vireillä ympäri maamme, kun vaan jossain kohden on kansallisia oikeuksia kansalta kielletty. Hän kehoitti jokaista kansalaista ottamaan ajasta vaarin eikä turhilla tekosyillä ponnistelemaan kansan oikeutettuja vaatimuksia vastaan. Hän sanoi kyllä tietävänsä, että semmoisia houeita on syntynyt muutamien ihmisien päässä, ett'ei Suomalainen voi sivistyä, mutta hänen mielestään oli tuo turhaaki turhempi loru, koska Suomalaisella on

samanlainen ruumiinrakennus ja yhtä järjellinen sielu kuin muillakin ihmisillä. (Suostumushuutoja). Hän esitti maljan Suomen kansalle, joka juotiin innokkailla hurraa-huudoilla.

Kun kaikki nuot toimet olivat loppuneet, tulivat äsken mielestänsä niin uljaat ja pilkallista ivaa täynnä olevat ruotsi-kiihkoiset alakuloisiksi, ja nurpolla-nokin vetäysivät eri joukkioon, jossa he näkyivät hiljaksensa keskenänsä haastelevan, vilkuillen väliin ympärillensä, ikäänkun olisivat pelänneet, että joku kuulisi. Siihen joukkioon meni viralta pantu kruununvoutikin, eikä hän koko iltana enään yritellyt pilkkaamaan Loistolan Iikkaa eikä muita kansallismielisiä. Itsekukin valitsi mieluisensa puhekumppanin ja niin se ilta kului hupaisesti, tapahtumatta sen suurempaa häiriötä.

Muuta ei ole enään sanomista koko häistä. Kun aika joutui, syötiin illallista ja sen jälkeen hajausi itsekukin levolle.

Vaikka ilma oli niin kylmä ja kolkko, ei kuitenkaan tullut hallaa sillä kerralla; mutta muutamia viikkoja jäljemäs tuli niin kova halla, että kokonaisia maakuntia jäi leivättömäksi, joka toi kovan köyhyuden ja kurjuuden tullessaan.

IX. Tuhlaaja-poika.

Niin kului taas joku vuosi. Iikka hyöri taloudellisissa ja perheellisissä toimissaan niinkuin ennenkin. Kansakoulu oli kylässä vaikuttamassa ja alkoi näyttää siunatuista hedelmiänsä. Kovimmanki koulun vastustajan täytyi nyt jo myöntää, että se on tuiki tarpeellinen laitos. He eivät panneet lapsiansa ensimältä kouluun, peläten niistä herroja tulevan, vaan kun he uteliaisuudesta kävivät koulua katsomassa siinä mielessä, että osaisivat paremmin sortaa ja parjata sitä, jäivät he avoimin suin katsoa öllöttämään, kun lapset opettajan edessä tekivät selvää opinkappaleista. Tuo lasten nokkeluus ja ymmärtäväisyys meni niin heidän sydämeensä, ettei heillä ollut yhtään suuhun tulevaa sanaa kansakoulua vastustaakseen ja moittiakseen, ja etunenässä he toimittivat lapsiansa kouluun. He tunnustivat, että olivat olleet väärässä kansakoulua vastustaessaan ja kiittelivät niitä, jotka sen olivat toimeen panneet, heistä huolimatta.

Mutta eihän tämä kansakoulun asia kuulunutkaan taas koko „tuhlaaja-poikaan“, josta aikomuksemme oli puhua! Vaan ryhdymme pä nyt asiaan.

Oli erään vuoden elokuu lopulla. Ilma oli kauniimpia elokuun ilmoja. Taivas oli peitetty tiheällä lämpimän-näköisellä pilviverholla ja lempeä etelätuulonen huhauteli puiden latvoissa ja huonetten seinissä. Puut ja ne viljat, jotka vielä olivat leikkaamatta ja kullan-keltaisina, täysine tähkäpäineen, odottivat sirppimiestä, nuokahtelivat ja huojahtelivat

tuulen huhahdellessa, ikäänkuin siten kiitelläksensä Luojaa suuresta hyvydestänsä. Huonetten seiniin tuntui lempeä tuulonen siltä, kuin lempeä hyvänsuopa ihmisien varjelusenkeli olisi siivillänsä huuhdellut niitä ja kuiskannut: „Olkaa hyvässä turvassa!“ Ihmiset hyörivät kaikkialla töissänsä: toiset paitahihasillaan leikkasivat täysinäistä viljaa ja pystyttivät peltosaroillensa tiheään täysinäisiä, vankkoja kuhilaisia; toiset tekivät eloauvoja rihiensä tykö ja iloisenä istui maanmies elokuormansa päällä, hyräillen mieli-lauluansa, sillä hän tiesi saavansa palkan raskaasta työstänsä; toiset kuokkivat suuria ja kauniita perunoita maasta ja kantoivat niitä kellareihin talven varaksi. Siellä täällä kuului jo varstan jyske kylässä, ja illan tullen istui maanmies vankan ja painavan jyväkuorman päällä, nokisena, likaisena ja tomuttuneena, mutta iloisella ja tyytyväisellä sydämellä, sillä hän tiesi nyt saavansa aittaansa ja salvoonsa viljaa, jonka turvissa hän voi tulevaisuutta rohkeasti katsoa silmiin, jolla hän voi perheensä kanssa vuoden yli toimeen tulla, jonka turvissa hän voi kaikki yhteiskunnalliset maksunsa suorittaa. Kun hän oli saanut viljan aittaansa korjatuksi, oli häntä jo odottamassa kylpy, jossa hän sai puhdistaa itsensä tomusta ja noesta; sieltä tullessaan istui hän alasti jollekin kivelle tai pellon pientarelle ja tähysteli ylös korkeuteen. Tuulonen oli tyyntynyt ja taivaanrannat olivat pallistetut purpuravärisillä pilvien reunoilla, joka lupasi jatkoa kauniille ilmalle. Ylemmäksi ilman siivillisten lentoa kohosivat hänen ajatuksensa tuossa suuressa ja kauniissa luonnon hämärässä, haaveksivaisessa kuva-temppelissä. Hän näki kaikkialla Luojan suuruutta ja hyvyttä. Hän näki oman pienoisuutensa ja mitättömyytensä tuon suuren Luonnon-Herran rinnalla ja huudahti: „Mikä on ihminen, ettäs häntä etsiskelet? Hän näki tuossa luonnon suuressa peilissä hengellisen alastomuutensa ja rupesi haluamaan vanhurskauden vaatteita, joita suuri Sovittaja voipi ihmiselle antaa — mutta kas! Olihan hän ruummiillisestikin alasti, sillä nyt alkoi tuntua kylmältä, jos kohtakin oli kaunis ilma, sillä hän oli ollut ties kuinka

kauvan tuossa hurmaavassa ja haaveksivaisessa tilassaan. Hän lähtee huoneensa, jossa vaimonsa on hänelle laittanut puhtaat vaatteet päälle pantaviksi. Iloinen valkea palaa takassa ja valaisee huoneen seinämiä, sillä pimeys on jo saanut voiton Pohjolan valoisilta kesä-öiltä. Iloiset, terveet, punaposkiset lapset hyppelivät paitasillaan lattialla, sillä he ovat tahtoneet olla „itän kantta taunatta“, mutta ovat ennen isää joutuneet kotiin, sillä heillä ei ollut vielä mitään haaveksimista, ei mitään huolta eikä surua; iloa heillä piti olla vaan ja senpätähden he nyt tuossa hyppivät viattomassa ilossa ja leikissä ja pyrkivät kilvan isän polvelle. Tämä uusi kotoinen ilmiö teki avonaiseen isän sydämeen lumoavan vaikutuksen, sillä hän huomasi, että hänelläkin on jotain tehtävää, jotain toimitettavaa luonnon suuressa valtakunnassa. Tuota kaikkea tunteissaan, sulkee hän syliinsä vaimonsa ja lapsensa ja hän tuntee itsensä niin onnelliseksi, kuin kukaan kuolevainen maailmassa saattaa olla.

Kenen sydän ei aukeaisi niin kauniina iltana? Kenen ajatukset eivät lentäisi korkeuteen? Kuka saattaisi kantaa vihaa lähimmäistensä vastaan, silloin kun hän itse tuntee Luojansa ja Herransa suurta rakkautta ja hyvyyttä? Oi, ei toki kukaan. Löytyisikö joku semmoinen ihmislapsien seassa, niin hän ei ole itse vielä tuntenutkaan Jumalan rakkautta, ijankaikkista rakkauden lähdeettä, ja sentähden on hänen sydämensä musta — on pimeä!

Semmoinen aika ja ilta se oli, kun taas tuli posti kylään. Loistololan Iikan sanomalehdet noudettiin heti ja paikalla oli taas Annin äiti kyselemässä vävyiltänsä: „kuuluuko Kasperista mitään?“

„Ei kuulu Kasperista entistä enempää; missä hän raukka mahtanee aikaansa viettää. Oi, muori-kulta, kuinka mielelläni ottaisin hänet vastaan ja sulkisin syliini, kun hän vaan katuvaisena tulisi luoksemme“, sanoi Iikka vastaukseksi, ja Kasperin äiti huokasi raskaasti ja suuret vesikarpaleet silmissä meni hän taas pois, yhtä toivotoinna pojastaan kuin ennenkin.

Loistolan väki oli sinä päivänä ollut perunain otossa. He olivat nyt päivätyönsä päättäneet, sillä nyt oli jo ilta. He kantoivat reippaasti perunoita saaveilla kellariin ja laitтелivat aseitaan järjestykseen, pitkittääkseen samaa tointa huomennakin. Saavit ja muut astiat puhdistettiin ja pantiin suullensa järjestykseen; kuokat kopistettiin mullasta ja pantiin konttuuriin, huomista odottamaan; astiat komahtelivat, kuokan varret papattivat ja vintti-tangot rämähтелиvät, kun väki niitä järjestykseen laitteli. Iso, roima valkea paloi takassa ja suuri pata sangastansa rippui vipu-koukussa liedellä tulen päällä. Pata oli täynnä kiehumassa kauniita ja puhtaiksi tehtyjä perunoita. Arvokkaan-näköinen emäntä hyöri padan ääressä, suuri avain-kimppu vyöllä. Hänellä oli pitkävärtinen kauha kädessä, jolla hän ehtimiseen hämenteli vasta höystetyitä perunoita. Por, ro — ro — ro — ro — ro — ro, panivat perunat padassa, ikäänkuin olisivat he kilvan tahtoneet kiittää hyvää emäntäänsä. Iloisesti palava valkea punasi emännän kasvot entistä punaisemmiksi, tahtoen hankin, niinkuin vanha kotilieden tuttu ainaki, siten näyttää hyvyttensä emännälle ja tehdä hänestä miellyttäväkin miellyttävämmän; väki puheli iloisesti keskenänsä ja riisuskeli päältänsä pois multaisia vaatteitansa. Vanhimmat talon lapset olivat koulussa ja nuorimmat tepastelivat tuvan lattialla ja tyytyväisyys näytti olevan jokaisen osana.

Semmoisessa asussa oli Loistolan koti-elämä sinä hetkenä, kun ovi aukeni ja huoneesen astui ryysyinen ja ryp-pyinen mies, jonka päätä ja harmaita hiuksia peitti resuinen lakki. Heti tupaan tultuansa ja ujon hyvän-illan sanottu-ansa, vetäysi hän varjoon uunin ovipuolimmaiseen nurkkaan. Emäntä huomasi kuitenkin heti, että joku köyhä tuli huoneesen. Hän otti pärevalkean käteensä ja meni katsomaan tulutta, niin tavoin tunteakseen häntä; sillä hän oli oikea köyhäin äiti, joka ei köyhiä holhonut sentähden, että Jumalan olisi pitänyt sen edestä kasvattaa heidän maallisia tavaroi-tansa, vaan hän teki sen ihmissääliväisestä sydäimestä ja hellästä armeliaisuudesta köyhiä ihmisiä kohtaan. Sentähden

tunsi hän kaikki kylän köyhät ja he hänen sitä paremmin. Mutta kas! Hän ei tuntenutkaan tuota tullutta, joka alasluoduin silmin istui uunin pankolla.

„Mistä tämä vieras on?“ kysyi emäntä tulleelta.

„Olen outo muukalainen. Olisiko emäntä niin hyvä, että saattaisi luvata ruokaa ja suojaa onnettomalle?“ sanoi tullut, ja hänen kasvonsa värähtelivät.

„Miks'ei“, sanoi emäntä, „olkaa vaan niinkuin kotonanne.“

Samassa tuli Iikka tupaan ja havaitsi vieraan.

„Mistäs tämä vieras on kotoisin?“ kysyi hän heti oudolta.

„Oi, älkää kysykö, kuka ja mistä! Tutut ja tuntemattomat tiet ja polut ovat kotoni; ihmisten pilkka, nauru ja armottomuus on ainainen, hyvin ansaittu kumppanini ja pieksetty, rikkirunneltu ruumiini on ainoa tavarani. Älkää, hyvä isäntä, ajako minua yön selkään! — minä olen hyvin väsynyt; emäntä lupasi minun olla yötä“, sanoi outo rukoilevasti, särkyneellä ja murtuneella äänellä ja suuret vesikarpaleet vyöryivät alas hänen kuihtuneita kasvojansa.

„Älkää olko millännekään, ei teitä pois ajeta, ja ruokaa ja lepoa saatte kyllä. Nyt ei tarvitse surra teidänkään, sillä Jumala on siunannut taas vuodentulon hyvyydellensä ja on siis antanut teillekin osanne“, sanoi Iikka lohduttavaisesti.

Väki kokoontui pöydän ympärille iltaselle, isäntä edellä, ja emäntä käski vieraanki tulla pöydältä syömään.

„Ei toki, ei — sitä en tee — sinne en tule; tuokaa tänne penkille minulle pala leipää ja jotakin kuivan kieleni kostukkeeksi“, pyysi nöyrämielinen muukalainen, eikä häntä saatu pöydälle syömään, vaikka kuinkakin olisi kehoitettu, vaan hänelle täytyi emännän viedä ruokaa penkille, johon muukalainen oli siirtynyt, siinä rupesi hän alakuloisena syömään.

Talon lapset eivät menneet muun väen kanssa iltaselle, sillä heillä oli eri ruoka-aikansa. Isännän Kasperin oli silloin seitsemännellä ikävuodellansa ja toiset lapset sitä nuorempia,

joita Jumala oli hänelle jo siunannut useampia. Lapset menivät tuon oudon, murheellisen käypäläisen tykö penkille ja rupesivat lapsen viattomuudessa häntä puhuttelemaan. Lasten kävi sääliksi vieraan murheellisen-näköinen muoto, sillä he olivat isältään ja äidiltään oppineet rakastamaan ja kunnioittamaan kaikkia ihmisiä, niin köyhiä kuin rikkaitakin, ja säälimään köyhiä. Kaksi nuorimmista lapsista kähäsi vieraan polvelle, sittenkuin hän oli syömästä päässyt, ja silitelivät hänen kyyneleistä kostuneita, kuihtuneita kasvojansa. Vieras ei näkynyt pahenevan lapsiin, sillä hänen haavoitetulle sydämellensä näkyi tekevän hyvää lasten myötätuntoisuus. Hän otti käsillensä molempia lapsia ympäri kiinni ja kiikutteli heitä polvillansa; lapset kähertyivät kiinni hänen kaulaansa ja mihin vaan saivat, ja puhelivat hänen kanssaan. Pikku Kaspero seiso i vieraan edessä lattialla, sillä hän ei mahtunut hänen syliinsä.

„Mikä sinun nimesi on?“ kysyi vieras toiselta polvelansa olevalta lapselta.

„Iikka, minä olen isän kaima.“

„Entäs sinun nimesi?“ kysyi taas vieras toisella polvella istuvalta tyttöseltä.

„Anni, äidin kaima.“

„Entäs tuon pojan nimi, joka lattialla seisoo?“ kysyi taas vieras.

„Minun nimeni on Kaspero“, sanoi lattialla seisova poika ja katsoi vierasta silmiin.

„Kaspero!“ sanoi vieras ja hänen kasvonsa värähtelivät. „Onko teidän talossa muuta Kasperia, kuin sinä?“ kysyi hän sitte toinnuttuansa hämmästyksestään.

„Ei“, vastasivat lapset.

„Kenenkäs kaima sinä sitte olet?“

„Minä olen enon kaima“, sanoi Kaspero.

Yhä enemmän värähtelivät vieraan kasvot ja hänen ruumistansa vapistutti.

„Missä hän sitten nyt on?“ kysyi hän taas toinnuttuaan.

„Hän on maailmalla“, vastasivat lapset.

„Mistä te tiedätte, että teillä on Kasper-niminen eno?“

„Isä, äiti ja mummo ovat sanoneet, että meillä on Kasper-niminen eno maailmalla“, sanoivat lapset ujostelematta.

„Ovatko isä, äiti ja mummo puhuneet teille mitään muuta eno Kasperista?“

„Ovat; isä ja äiti sanovat aina, että meillä on eno, jonka nimi on Kasper ja joka on maailmalla. He ikävöivät eno Kasperia, ja hänen muistokseen tekivät he hänelle kaiman. He puhuvat usein Kasper-enosta ja toivovat, että hän tulisi pian kotia. Kun isä ja äiti lukevat sanomalehtiä, tulee mummo aina kyselemään heiltä: „kuuluuko Kasperista mitään?“ Mutta isä ja äiti sanovat: „ei kuulu Kasperista mitään“, ja mummo lähtee silloin aina heti pois ja itkee.“

Voi, hyvä Jumala“, huudahti vieras ja purskahti itkuun.

Lapset säikähtivät tuota ja kyselivät: „Mikä teille tuli, mikä teille tuli? Älkää, hyvä vieras, itkekö! Emmehan me ole teille pahat, eikä isä, äiti eikä mummokaan, älkää itkekö!“

Kun vieras oli sen verran itkustaan tointunut, että hän saattoi puhua, kysyi hän taas lapsilta: „Vieläkö teidän mummonne elää?“

„Vielä.“

„Entäs ukkovaari?“

„Vielä.“

„Missäs he ovat, kosk'ei heitä näy?“

„He ovat jo nukkumassa.“

„Onko teitä muita lapsia kuin te?“

„On meitä vielä kaksi; ne ovat meitä vanhemmat.“

„Missä he ovat?“

„He ovat koulussa.“

„Koulussa, koulussa, vaan eivät toki maailman rannan koulussa, jossa minä poloin olen ollut“, mutisi vieras itsekensä ju hän purskahti taas itkuun ja lapset kokivat häntä lohduttaa.

„Voi, voi, hyvät lapset, teillä on pahanen eno, kelvotoin eno“, änkytti vieras itkunsa seasta.

„Ei, ei, meidän enomme ei ole kelvotoin, sen on isä ja äiti sanonut, enomme ei ole kelvotoin — te narraatte meitä, vieras“, sanoivat lapset hätäilevästi.

Vieras tuli nyt niin hiljaisen itkun valtaan, ett'ei voinut mitään puhua lapsille, ja se oli häneltä hyvin suotu, kun lapset alkoivat vetäytyä pois hänen tykönsä; he menivät veljensä ja sisarensa tykö, jotka nyt juuri tulivat kansakoulusta, ja hyppivät ja pyörivät heidän ympärillensä.

Vieras pani penkille suullensa maata ja antoi siinä kyyneleensä vaapaasti vuotaa, ja koko talonväki katsoi kummeksien outoa, kurjaa ja onnetointa muukalaista.

Isäntä oli korvapielellään kuunnellut lasten ja vieraan keskinäistä puhetta, vaikk'ei hän ollut koko keskustelusta tietävinään mitään; niistä katkonaisista lauseista, joita hän kuuli, ja vieraan suruhun vaipuneesta tilasta päätti hän, että vieraalla mahtoi olla joku kova omantunnon vaiva, joka häntä niin kovin ahdisti ja rasitti, jonkatähden hän päätti ottaa selvän asiasta, voidaksensa jollain lailla keventää hänen kuormaansa; siinä mielessä asteli hän itkeä nyhkiävän, köyhän muukalaisen tyttö.

„Mikä teitä vaivaa, kun olette noin surullinen? Teillä mahtaa olla joku salainen omantunnon vaiva? Enkö sataisi mitenkään olla teille lohdutukseksi?“ sanoi isäntä vieraan tykö tultuansa.

„Oi, ette mitenkään, isäntä kulta“, sanoi vieras itkunsa seasta.

„Tahtoisitte kai jotain puhua tilastanne kahden kesken? Siihen kyllä saamme tilaa, kun tulette minun peräsäni“, sanoi isäntä säälivästi.

„Oi! Ei, ei. Ei minulla ole mitään semmoista, joka ei saisi tulla vaikka koko maailman tietoon — mutta minun sydämeni tahtoo haljeta — vaikea on kumminki se tehtävä — Jumalani! Sanat takertuvat kurkkuuni — minä olen Kas — — Kaspe — — Kasperi, teidän vaimonne veli ja oma lankonne — entinen Loistolän — rikas Kasperi — .“

„Hyvä Jumala! Olisiko hän todellaki Kasper?“ sanoi Iikka ja astui askeleen taakse päin.

„Älkää epäilkö, lankoni! Sama Kasper minä olen, joka jo lapsena ollessani tein teille ja sisarelleni Annille niin paljon pahaa. Sama Kasper, joka tästä huoneesta huuto-kauppa-päivänä lähti ja vannoi hirveän valan ei astuvansa jalkaansa tämän huoneen kynnyksen yli — voi, minun tuntoani polttaa niin kovin — nyt minä olen rangaistu Kasper, varkaudesta piiskattu Kasper, vankeudessa istunut Kasper. — Nyt olen uljaasti käynyt läpi maailman-rannan kouluni, johon minut niin aikaisin syöstiin ja nyt minä tiedän täydelleen sen oppimäärän — voi, älkää katsoko minuun noin oudosti, lankoni! — Minä olen nyt jo, vaikka hiljan, katu-vainen Kasper ja sovitusta, anteeksi-antoa olen minä lähtenyt saamaan“, puhui vieras sydäntä särkevällä äänellä itkunsa seasta ja nousi penkin viereen seisomaan.

Iikka käveli nopeasti vieraan tykö, sulki hänet syliinsä ja sanoi: „Totisesti olet sinä lankoni Kasper; sen tiedän nyt, kun selvemästi puhuit; mutta paljon olet muuttunut näöltäsi, paljon olet rikkonut, paljon olet kärsinyt, paljon olet vanhentunut, mutta paljon on sydämesiki pehmennyt ja paljoa — vielä paljoa enemmän voimme sinulle anteeksi antaa. Kiitos Jumalan, että sinun jälleen saimme! Kaikki on unhoitettu ja nyt me emme erkane enään koskaan — ei koskaan. Yhtä toki pyydän sinulta: älä Jumalan tähden sano äidillesi, että olet rangaistu; sillä se hetki olisi hänen viimeisensä. Minä kyllä olen sanomista huomannut, että olet rangaistu, mutta minä olen sen huolellisesti salannut kaikilta ihmisiltä, saati sitte mummolta — se totuus ei ole hänelle tarpeellinen tietää, eikä kukaan saa mummolle sanoa, mitä eno on tässä lausunut, ei lapsetkaan“, sanoi Iikka, yhä riippuen onnettoman kasvinkumppaninsa kaulassa. Kun hän oli puheensa lopettanut, valtasi hänenki mielenliikutus ja he itkeä nyhkimät siinä yhdessä.

Kun väki näki ja kuuli kaiken tuon, eivät he tienneet mitä sanoa ja ajatella.

Niin pian kuin lapset huomasivat, että heidän isänsä oli tunnustanut oudon muukalaisen langoksensa ja siis eno Kasperiksi, lähtivät he juosta kapittamaan äitinsä tykö ja hengästyksissään sanoivat he: „eno Kaspero on tullut.“

„Olkaa joutavoimatta!“ sanoi äiti.

„Oikein todella; isä ja eno tuolla tuvassa syleilevät toisiaan ja itkevät“, vakuuttivat lapset.

Sen kuultuaan lähti emäntä heti tupaan.

Vaikka mummo ja ukkovaari olivat jo levolla, juoksivat lapset yhtäkaikki heidän makuuhuoneesensa.

„Eno Kaspero on tullut,“ sanoivat lapset sinne päästyänsä, hengittäen raskaasti.

„Jumalani! Mitä puhutte lapset?“ sanoi mummo, joka ei vielä ollut nukkunut.

„Eno Kaspero on tullut,“ vakuuttivat lapset, „isä ja eno syleilivät tuvassa toisiaan ja äitiki meni sinne.“

Mummusta tuntui lasten puhe niin todenmukaiselta, että hän nousi ylös vuoteeltansa, pani hameen päällensä ja lähti tupaan; ukkovaari vaan ei liikkunut paikaltakaan, vaikka hänkin oli valveella!

Kun emäntä tuli tupaan, olivat vielä Iikka ja Kaspero kiinni toisissansa, itkeä tihistämässä.

Kun Kaspero näki sisarensa tulevan, heitti hän Iikan irti ja riensi Annin syliin ja taivaan nimessä rukoili häneltä anteeksi antoa.

„Jumalani! Sinä se olitki, veljeni Kaspero! Luulin sinua oudoksi, köyhäksi muukalaiseksi, ja pyydän sinulta anteeksi erehdykseni“, sanoi Anni liikuttetuna.

„Köyhääki köyhempi, muukalaistaki muukalaisempi, kurjaaki kurjempi on onnetoin veljesi, rakas sisareni“.

„Voi rakas veljeni! Siinä on kyllä, kun olemme sinut saaneet jälleen lapsuuden kotiin, ja menneistä ajoista emme muistele milloinkaan; ne kätkemme unhotuksen synkkään hämääseen. Koe nyt rauhoittaa itseäsi ja tunteitasi, sillä äiti on kohta täällä, ja kun hän näkee sinun tuossa mielen tilassa niin se ei tee hyvää hänen heikolle terveydellensä“.

Samassa astui Kasperin ja Annin äiti huoneeseen.

Eno Kasperin heitti sisarestaan irti ja asteli horjuen äitiänsä kohden.

„Voi äiti! Minä olen poikanne Kasperin, onnetoin poikanne minä olen“, sanoi Kasperin äidillensä värisevin äänin, eikä uskaltanut tarttua tuijottavan äitinsä kädestä kiinni.

Äiti katsoa tuijotti ensin poikaansa silmiin, sillä nähtävästi ei hän luullut ikävöidyn poikansa olevan tuonlaisessa tilassa häntä tavatessaan. Mutta kun hän toipui ensi hämmästyksestensä ja tunsu hänen äänensä, ryöpsähti hän poikansa, tuon ryysyisen, vanhentuneen kuleksijan kaulaan ja hoki: „Minun Kasperini, totisesti sinä olet Kasperini! Nytpä tiedän toki Kasperista jotain; oletpa nyt minun sylissäni! Mutta voi, mitä sinä olet saanut kärsiä, kun olet noin vanhennut ja tullut noin ryysyiseksi; mutta kuitenkin sinä olet siinä — mutta onko tämä vaan hauskaa unta? — Ei, ei, se on totinen tosi, tuossahan sinä tunnut, kuin koettelen sinua — tosihan se on ainakin. Jumalan kiitos! että mä sain poikani, joka kadonnut oli — kiitä Kasperin Jumalaa: sinulla on jalo sisar ja lanko! Pyydä heiltä anteeksi, mitä heitä vastaan rikkonut olet! Voi, voi Kasperin, minun Kasperini,“ huusi ja hätäili tuo kauvan poikaansa huolehtinut ja surrut äiti, kaikella äitin rakkaudella ja alttiiksi-antavaisuudella, vaikka hän poikansa tuossa tilassa löysi.

„Lanko ja sisar ovat jo minulle anteeksi antaneet, nyt on minun vielä saatava anteeksi teiltä ja isältä: antakaa, äitinkulta, tekin anteeksi ilkeän poikanne rikokset!“ rukoili Kasperin ja itkeä tihersi ja piti äidistään kiinni.

„Vaikka sinulla olisi enemmän rikoksia, kuin sinulla onkaan, niin minä voisin ne kaikki anteeksi antaa, kaikki unhottaa. — Äidin sydän on verratoin, äidin rakkaus on ääretöin katuvaliselle pojalleen. — Täällä sydämessä — — —“ sanoi hän ja painoi kätensä sydämensä päälle, mutta itku tukahutti hänen sanansa.

„Missäs isä on, koska hän kuuluu vielä elävän? Joko hän nukkuu? Minun pitää vielä tänä iltana saada häneltäkin

anteeksi“, sanoi eno Kaspero ja silmäeli tuskallisesti ympärillensä.

Iikka meni ukkoa käskemään.

Ensin ukko esteli, eikä sanonut tietävänsä mitään Kasperin kotia tulosta; mutta kun Iikka puheli hänelle, rupesi hän vastahakoisesti kömpimään ylös vuoteesta, sillä hän ei voinut enää milloinkaan kauvan vastustaa Iikkaa, kun oli oppinut tuntemaan hänen lujan ja perustetun tahtonsa, ja niin tuli ukko Iikan kanssa vastahakoisesti tupaan.

„Voi isäkulta! Voitteko tekin antaa anteeksi onnettomalle, katuvaiselle pojallenne, yhtä sydämmellisesti, yhtä alttiiksi-antavaisesti, kuin äiti, lanko ja Annikin ovat antaneet?“ sanoi eno Kaspero ja rupesi astumaan isäänsä kohden.

„Kirottu, riivattu; älä lähene minua!“ ärjäsi isä ja nosti kätensä uhkaavaan asemaan!

Kaikki läsnä-olevat hämmästyivät.

„Topias, Topias! Ajattele toki, mitä sanot!“ sanoi mummo hätäyksissään.

„Minä olen sen ajatellut, jonka sanonutkin“, sanoi ukko huolimattomasti.

„Niin, tiesinhän minä sen, ett'ei teidän sydämenne ole vielä sulannut paatumuksestansa. Ja se taitaa teitä hyvin ilahuttaa, kun voin teille sanoa, että olen nyt läpi-käynyt kaikki maailman rannan koulun luokat, johon te, isä, minut niin uljaasti jo nuorena laitoitte. Teidän ansionne se on, isä, että poikanne tässä nyt seisoo edessänne näin uljaana ja oppinunna, ja kunnioitettuna kaikilta ihmisiltä ja omalta isältänsä! — Miksikä en voisi olla yhtä onnellinen kuin muutkin ihmiset, jos olisin saanut oikeaa opetusta? Miksikä en saataisi olla ihmisille hyödyksi, niinkuin muutkin ihmiset, jos ette jo lapsuudessa olisi tukahuttaneet minussa kaikkia ihmisellisiä tunteita ja jos ette olisi istuttaneet sydämeeni jo pienokaisena turhuuden siemeniä ja turhaa luottamusta noihin jo hyvästi uitetuihin pölkkyyihin eli, toisin sanoen, niillä saatuihin rahoihin? Missä ovat nyt metsät? Missä rahat? Kaikki ovat menneet, ja minä ja te itse seisomme tässä kaiken tur-

huuden ja kurjuuden esikuvina! Katsokaa vävyänne, tuota „kerjäläistä“ ja „lorukirjojen“ lukijaa, jota te niin uljaasti itse vihasitte ja opetitte minunki samoin tekemään. Eikö hän ole se, jonka turvissa saatte tärmeltuneen henkenne hengissä pysymään? Oi isä, isä! Kova on tuo maailman rannan koulu ja karvaat ovat sen hedelmät.“ Niin sanoi eno Kasperin anteeksi antamattomalle isällensä ja hänen koko ruumiinsa tärisi epätoivon vimhasta.

Ukko ei puhunut yhtäkään sanaa, lähti vaan könttimään kamariinsa!

„Rauhoitu nyt jo, eno, ja pane levähtämään, että virkistyt! Huomennapa sitten saadaan likemmin keskustella“, sanoi Iikka.

„Huomennako? Minua ei ole huomenna täällä“, sanoi eno Kasperin.

„Missäs sitten?“

„Tielle, tielle, lähden taas, josta mä tulinki. Pois tahdon lähteä jo heti, tästä teidän paristanne, jotka olette minulle niin paljon hyvää osoittaneet, jota minä en ole ansainnut — pois, pois anteeksi-antamattoman isän silmien edestä ja korvien kuulosta, kauvas tuonne kolkkoon synkkään yöhön, unohduksen hämärään sumuun — niin kauvas kuin voimani riittävät, ja silloin, kun ne uupuvat, huokaan mielelläni viimeisen henkeni, kun ma tiedän, että te olette minulle anteeksi antaneet“, sanoi eno Kasperin, itki ja koperoitsi turvakoitaan.

Kaikki itkivät, lapsetkin.

„Et sinä saa lähteä meiltä pois ikänä“, sanoi isäntä ja pistäisi eno Kasperin eteen.

„Älä, hyvä Iikka päästä Kasperia“, rukoeli äiti.

„Älä nyt lähde veljeni pois, varsinkin tuossa tilassa. Me pidämme sinun kaikin veljinämme“, pyysi Anni.

„Älkää lähtekö meiltä pois eno, on meillä teilleki ruokaa ja me olemme teille hyvät“, pyysivät lapset itkussa suin.

„Älkää estelkö, älkää pidätelkö minua, minun sydämeni ei kestä kauvemmin — se katkeaa — särky“, huusi eno

Kasper, sydäntä särkevällä äänellä ja pyrki ovea kohden.

Iikka pistäysi taas hänen eteensä ja otti kovissa oman tunnon vaivoissa olevan rikksellisen lankonsa kiinni ja sanoi: „ei niin, lanko! Olemmehan ennenkin olleet käsikähmässä; olen ennenki vienyt sinut tyrmään, se täytyy nytkin tehdä; mutta nyt teen sen paljoa mieluummasti, sillä välimme luulen kallistuvan parempaan päin.“

Näin sanoen otti Iikka eno Kasperiin syliksi ja vei kovasti vastaan ponnistelevan ja kiemuroivan epätoivoisen lankonsa aika nujua porstuaan ja sieltä lukuhuoneensa, jonka hän lukitsi sisäpuolelta, ja avaimen pisti taskuunsa.

Mitäpä siinä auttoi kuihtuneen ja vähätki voimansa vähentäneen miehen vastaan-ponnistelemiset, sillä hänen taluttajansa oli täysirohkeinen, muhkea mies, jolla oli voimaa jäntereissä ja lujunta tahdossa; seurata täytyi eno Kasperin häntä.

Koko yön näkyi Iikan lukuhuoneesta valkea, sillä Iikalla oli siellä nyt outoa ja tärkeää lukemista. Hänellä oli luetavana ja tutkittavana paatunut, mutta nyt rikki musertunut ihmissydän, sydän, joka siihen iskettyjen haavojen tähden sairasti epätoivon kauheaa tautia; tuota luki, tuota tutki hän ja otti osaa toisen kärsimyksiin ja tuskiin.

Noita särkyneitä ihmissydämen kappaleita koki Iikka sovitella yhteen ja saada niistä jotain kokonaista ja eheää, ja pala palalta, kappale kappaleelta sai hän niitä paikoilleen sijoitetuksi. Hänellä sattui saapuvilla olemaan avullista lääkitystä tuohon pahaan ja vaaralliseen tautiin, lääkitystä, joka on ainoa parannuskeino murheelliselle ja haavoitetulle omalle tunnolle, nimittäin Jumalan oma pyhä sana. Iikka otti kirjastostaan esille pyhän raamatun ja asetti sieltä eteen Jumalan armolupauksia. Hän otti sieltä esille kuvauksen tuhlaaja-pojasta ja osoitti, kuinka mielellään isä otti vastaan langenneen, mutta katuvaisten ja nöyryytetyn poikansa.

„Voi, voi! Mutta minun isäni ei ottanut minua vastaan“, vaikeroitsi eno Kasper tuskissaan.

Silloin Iikka selitti, ett'ei tässä olekaan kysymys luon-

nollisesta, vaan taivaallisesta isästä, joka kyllä anteeksi antaa eno Kasperilleki, jos vaan katuvaisella sydämellä, Hänen Poikansa ansion tähden, rukoilee Häneltä anteeksi antamusta.

„Onko se niin, onko se niin!“ sanoi eno Kasper ja hengitti raskaasti huokumalla. „Minä kyllä olen sen lukenut montaki kertaa, mutta minä olen luullut sen olevan luonnollisen isän, joka ottaa vastaan ja anteeksi antaa langenneelle pojallensa, onko se niin?“

„Niin se on“, sanoi Iikka ja monta muuta kohtaa selitti hän raamatusta. Eno Kasper rupesi hengittämään yhä keveämmästi, ja ennenkuin päivä valkeni, vaipui hän levolliseen uneen.

Kun eno Kasper nukkui, lähti Iikka huoneesta pois ja väki oli kaikki jo ylhäällä. Mummo tuli heti Iikan tykö ja kysyi: „Missä Kasper nyt on, vieläkö hän elää?“

„Kasper nukkuu lukukammarissani sohvalla. Hän on saanut levon rasitetulle ruumiillensa ja käsittänyt rauhan ahdistetulle sielullensa: ei hän enään pyri meiltä pois. Mutta hänen pitää antaa nukkua rauhassa, sillä hän tarvitsee lepoa“, sanoi Iikka.

Kun mummo tuon kuuli, hyrähti hän itkuun ilosta; sillä äidin sydän on äidin sydän.

Iikka toimitti heti saunan lämmitä.

Kun sauna oli pääsemäisillänsä, heräsi eno Kasper ja tuli tupaan, mutta niin nöyränä kuin lammas ja hänen kasvoistansa loisti tyytyväisyys ja rauha. Saunan jouduttua vietiin eno Kasper saunaan, jossa hän pestiin saipuvalla joka paikasta; saunasta tultua kerittiin hänen hivuksensa ja leikeltiin kynnet häneltä, jotka olivat kasvaneet pitkiksi kuin kotkan kynnet. Sitte ajeltiin parta ja sen jälkeen puettiin hän päästä jalkoihin asti uusilla puhtailta vaatteilla ja uudet sukat ja kengät annettiin hänen jalkoihinsa. Näyttipä todellakin siltä, kuin tuhlaaja-poikaa olisi luonnollisessa olossa vastaan otettu. — Ja totta tosiaankin — eno Kasper näytti nyt paljoa nuoremmalta kuin illalla ja helposti olisi hänessä

nyt jokainen kyläläinen tuntenut entisen Loistolän Kasperin; mummo oikein riemuitsi poikansa nuortumisesta.

Tieto tuosta tuhlaaja-pojan kotiin-tulosta levisi pian ympäri kylää ja usea tuli katsomaan entistä Loistolän Kasperia. Tyynenä kesti eno Kasperin kaikki uteliasten utelut ja katselemiset, eikä hän tekeynyt heille paremmaksi puhtaimmaksi, kuin olikaan; sillä hän tunsu sydämessään, että hän oli saanut oikein pahain tekoina jälkeen.

Ensi aikoina ei eno Kasperin voinut eikä jaksanut mitään toimitella, mutta aikojen kuluttua rupesi hän itsestään tekemään talon työtä. Ukkovaarin sydän ei heltynyt poikaansa kohden sen pehmeämmäksi; vaan hän meni poikaansa sivu vastaan tullessa taikka muutoin kohdatessa, niinkuin ei häntä olisi näkevinänsäkään! Se teki eno Kasperin sydämelle kipeää.

Eno Kasperin olisi hyvin viihtynyt Loistolassa, entisessä lapsuuden kodissaan; sillä kaikki rakastivat ja säälivät häntä, ja lapset iltaisin kieppuivat hänen polvillaan ja silittelivät hänen päätänsä ja kasvojansa, samalla puhellen viattomia lasten puheitansa, joiden seassa oli usein: „Ettekös, eno, mene milloinkaan meiltä pois?“ Kaikkihan tuo oli hyvin, vaan tuo isän kylmyys ja anteeksi-antamattomuus rupesi taas kovin rasittamaan hänen sydäntänsä.

„Isän tylyys rasittaa kovin mieltäni“, sanoi eno Kasperin erään kerran Iikalle.

„Ehkä hän nyt jo käypi sovintoon kanssasi“, sanoi Iikka.

„Sitä en usko“, sanoi eno Kasperin ja huokasi raskaasti.

„Sopiipa kumminki koettaa“, sanoi Iikka. Samassa tuli ukko huoneesen.

„Ettekö te, isä, saata jo antaa anteeksi katuvaiselle ja murretulle pojallenne?“ rukoili eno Kasperin ja katsoi luottavasti isäänsä silmiin.

„Minulla ei ole sinun kanssasi mitään tekemistä“, sanoi isä kylmästi ja meni pois, pääätänsä poikaansa päin kääntämättä!

„Voi, voi! Enkö minä sitä arvannut“, sanoi eno Kasperin surullisesti.

„Saatatkos sinä anteeksi antaa isällesi kovan käytöksensä kohtaasi?“ kysyi Iikka.

„Olen jo aikaa sydämestäni hänelle anteeksi antanut ja sentähden tahtoisin täydelliseen sovintoon päästä hänen kanssaan.“

„Kun sinä olet jaksanut isällesi anteeksi antaa, niin en luulisi olevan syytä antaa valtaa murheellesi, joka voisi sinulle tulla taas vaaralliseksi.“

„Kyllä niinki, mutta minä en voi kauemmin olla teidän talossa isän tähden.“

„Mihinkä sitte aiot?“

„Kauvas en aio mennä; otan palveluksen jossain kylän talossa.“

„Nyt on taas tarpeellinen meidän mennä lukukamariini; sieltä olemme ennenki saaneet hyviä neuvoja — eikö niin?“ sanoi Iikka.

„Mennään vaan.“

Ja he menivät.

Kun he olivat siellä kahden kesken istuneet pari tuntia, tulivat he ulos ja eno Kasperin otsalta olivat kadonneet synkät pilvet, jotka uudestaan alkoivat siihen kokouta ja synkistää hänen tulevaisuuttansa. Iikka puki päällensä ja lähti kylään, kenellekään virkkamata, mihinkä hän meni; eno Kasperin jäi Loistolaan.

Iikka meni suorastaan Lukulaan isänsä tykö ja heti, kun hän sinne tuli, menivät he isänsä kanssa kamariin kahden kesken. Kauvan olivat he siellä, eikä kukaan tiennyt, mitä he keskustelivat. Viimein kuului tupaan selvästi Lukulan Matin sanat: „Siinä tapauksessa, mutta ei missään muussa.“ Molemmat tulivat kamarista tupaan ja Iikka lähti kotiansa.

Kun Iikka tuli kotiansa, meni hän heti lukukamariinsa ja eno Kasperin meni perässä. Kun he sieltä tulivat, silloinkos vasta eno Kasperin kasvot loistivat; mutta kukaan ei puhunut mitään asiasta, väki vaan virkkoi: „miksikä eno

Kasperri on noin iloisen näköinen?“ ja lapset sanoivat: „eno on nyt niin iloinen.“

Kun huomispäivä tuli, nähtiin Peltolan kylässä kummiä: Lukulan väki, kiluineen, kaluineen, alkoi muuttaa Lukulasta — Loistolaa, jonka ei luultu koskaan voivan tapahtua, niin kauvan kuin Loistolaa vanha isäntä oli elossa. Loistolaa toisella puolen kartanao olevassa rakennuksessa oli valmiit siistit huoneet odottamassa Lukulan vähälukuista perhettä. He toivat kaikki eläimensäki; sillä he tahtoivat itse ne ruokkia ja hoittaa, että heillääki muka olisi jotain tekemistä ja omaa.

Kun Lukula oli tuolla tavalla tullut tyhjäksi, aljettiin Loistolasta sinne viedä kaikenlaista taloutta aloittaessa tarvittavaa kalua: muun muassa vietiin sinne lehmä, nuori mullikka ja pari lammasta talon navetasta; myös vietiin sinne parin vuoden vanha varsa. Kun Lukulan pieni talo oli noin saatu alkuun sisustetuksi, menivät Iikka ja eno Kasperri sinne, ja kun Iikka illaa tullen palasi Loistolaa, ei hänellä enään ollutkaan kumppania; sillä eno Kasperri oli jäänyt Lukulaan; hän oli nyt Lukulan isäntä.

Tuota Lukulassahan Iikka oliäi käynyt eilen isältänsä eno Kasperille kodiksi pyytämässä, ett'ei hänen olisi tarvinnut enää vieraan työhön mennä, kun ei hän saattanut Loistolassa enään olla, isänsä kovuuden ja anteeksi-antamattomuuden tähden. — Molempien talojen, sekä Lukulan että Loistolaa, isännät olivat emäntiensä kanssa yön seutuna keskustelleet asiasta ja tulleet yksimieliseen päätökseen.

Eno Kasperri otti heti huonemiehiksi uuteen taloonsa köyhän, mutta kunniallisen parikunnan, jotka hoitivat hänen eläimiään.

Siinä rupesi sitten eno Kasperri tekemään työtä, joka vaikutti terveellisesti häneen sekä sisällisesti että ulkonaisesti. Siinä hän koki unhottaa rikoksiansa, ja nöyrällä sydämellä ja nuhteettomalla, parannetulla elämällänsä koki hän korjata, mitä hän ennen oli rikkonut kansalaisiansa kohtaan. Olisi-

han kaikki mennyt mukana, mutta isän kova sydän, se väliin saattoi eno Kasperin kovin murheelliseksi.

Kun kyläläiset näkivät, että Kasperin oli todella elämänsä parantanut, rupesivat he häntä pitämään samassa arvossa kuin muitakin ihmisiä ja kävivät usein Lukulassa.

Jonkun ajan kuluttua nai Kasperin erään ikäpuolen kunniallisen vaimo-ihmisen, sillä hänen oli mahdollista tulla yksin toimeen talouden hoidonki tähden. Usea arvokas kyläläinen oli Lukulassa Kasperin häissä ja Loistolän väki kaikki — no sepä nyt on tietty. — Ei sentään aivan kaikki, sillä Loistolän ukkovaaria — Kasperin isää — ei saatu mitenkään sinne! Se leikkasi kovin taas Kasperin parantanut sydäntä. Vaimonsa oli siveäluontoinen ja helläsydäminen, joiden avujensa kautta hän oli suurena apuna ja lohdutuksena Kasperin pimeinä aikoina. Lankonsa kirjastosta piti hän aina lainassa kirjoja, joiden lukemisella hän sai monta murhetta poistumaan ja loma-aikansa hupaisesti kulumaan.

Eräänä päivänä sai eno Kasperin isä halvaustaudin. Hän kaatui seisoalta-jaloin, eikä voinut liikkua eikä puhua ja tunnotoinna kannettiin hänet vuoteellensa. Hän näytti ensin ihan kuukutta, vaan kun häneen iskettiin suonta ja häntä hierottiin ahkeraan, tointui hän sen verran, että hänessä nähtiin hengen olevan. Siinä hän sitten hengittää hohotti eikä näyttänyt mistään muusta tietävän. Yht'ähkiä kirkastuu hänen katsantonsa ja hän koettaa katsella ympärillensä ja katkonaisia sanoja kuullaan hänen sammittelevan. Kun mentiin likemmäksi kuulustelemaan, mitä sairas sanoisi, kuultiin hänen sanovan: „maailman ranta — Kas — Kasperin — anteeksi — voih! — — —

Heti arvattiin, että ukko kaipaa poikaansa Kasperia, jonkatahden häntä lähdettiin paikalla noutamaan. Sillä aikaa katseli sairas levottomasti ympärilleen, ja jos ovi milloin kävi, katsoi hän aina sinne päin, josta huomattiin, että sairaalalla oli vielä kuulo ja ymmärrys. Taas aukeni ovi ja Kasperin tuli. Sairas katsoi heti oveen päin, ja kun hän havaitsi Kasperin, kohotti hän kättänsä sinne päin ja sammalti; Kas-

pe-ri, — maa-ilman-ran-ta, — an-teek-si. — Juma-la-ni.“ — Kasperri ymmärsi heti isänsä tarkoituksen. Hän meni kiireesti isänsä vuoteen tykö, otti isäänsä kädestä kiinni, laskeusi polvilleen isänsä vuoteen viiereen ja itkusta tukehtuneella äänellä sanoi hän; „anteeksi isä — anteeksi taivaan nimessä -- anteeksi.“

Sairas sai vaivalla kätensä polvillansa olevan poikansa kaulaan ja katkonaisilla sanoilla sammalti: „an-teek-si, Kaspe-ri kaik-ki; an-na si-nä-kin an-an-teek-si! — Ju-Ju-ma-la.“ — — — Samassa valahti sairaan käsi irti poikansa kaulasta, ja kun hänen kätensä autettiin vuoteesen, oli elämä hänet — jättänyt.

Kauvan oli Kasperri vielä polvillansa vuoteen vieressä, sittenki vielä, kun elämä oli hänen isänsä jättänyt. Hän itki siinä niinkuin pieni lapsi, sillä suru ja ilo sekaisin aaltoeli hänen sydämessään. Kuollut — elottomaksi tullut oli hänen isänsä, ole hän antanut anteeksi — oli pyytänyt anteeksi, ja se tieto — se tunto saattoi hänen sieluunsa sanomattoman ilon ja rauhan, ja tuon surun ja lohdutuksen hetkenä ei hän voinut kyyneleitänsä pidättää.

Mitäpä minulla olisikaan enään tähän kertomukseen lisättävänä. Mainitsen vaan, että kenties ensi kerran talon perustamisen jälkeen kaunis ja ihana näköala Loistolasta — sillä Niemi-Mäkelän nimi oli ja kirkon- ja kruunun- kirjoisaki muutettu Loistolaksi — oli ensi kerran sopusoinnussa talon asukasten sisällisen tilan kanssa, sillä he näkivät ihannoita näköaloja suomalaisen kansallis-sivistyksen alalla. He näkivät siellä ja täällä kiivasti taistelevia joukkoja vastakkain ja toinen noista taistelevista joukoista taisteli suomalaisen kansallisuuden taisteloa. Kummanki puolueen liput liehuivat suorana, joihin oli kuvattu puoluetten tunnuksanat. Yhä hurjemmaksi näkivät he taistelun tulevan, mutta yhä tiheämmiksi tulivat suomalaisen kansallisuuden puolesta taistelevien rivit ja yhä enemmän kadottivat heidän vastustajan-

sa alaa ja heidän rivinsä harveni harvenemistaan. Mutta yht'äkkiä levittivät suomalaisen kansallis-sivistyksen viholliset lippuunsa mielestensä suuren velkakirjan, johon oli suurilla kirjaimilla piirretty sanat: „kiitollisuuden velka“, jonka maksoa he kiivaasti vaativat suomalaisen kansallisuuden puolustajilta; mutta hepä havaitsivatki että velkakirjan takapuolelle oli kysymyksessä oleva velka jo aikoja sitten kuitattu — verellä; sen kyllä tiesivät velkojat itseki, mutta he eivät olisi vastustajilleen näyttäneet ollenkaan velkakirjan takapuolella olevaa kuittia! Kun he huomasivat, ett'ei laitton velkomuksensa onnistunut, nostivat he lippuunsa — käärmeen, turvaten tuohon Mooseksen vanhaan keinoon, luultavasti siinä toivossa, että, kun sen päälle katsoisi, saisi elää. Sen hirviön alle oli taas kirjoitettu sanat suuriaki suuremmilla kirjaimilla: „Eripuraisuuden kyykäärme“ — — voi hirveää — ja tuon hirviön näyttämisellä tahtoivat he vastustajiansa peloittaa ja uskottaa heitä, että ilkiö oli jo myrkyllänsä myrkyttänyt kaikki, mitä maassamme kelvollista lienee, jonkatähden olisi hyödytöntä ja turhaa jatkaa vielä taisteloa. Mutta kansallistaistelijat havaitsivat, ett'ei „ylennetty“ käärme ollutkaan toki miesten-syöjä jättiläiskäärme (*Boa constrictor*), jonkatähden he katsoivat ylön koko käärmejutun ja jatkoivat vaan yhä taisteloaan. Yhä eduttomammaksi kävi suomalaisen kansallispuolueen vastustajain asema ja yhä enemmän vetääntyivät he länteen päin, vuorten loukkoihin ja meren lahdelmiin, jossa he luovivat ja rakentaa sommittelivat salakareja, saattaaksensa vastustajansa vesilläki vahingolle. Noista piilopaikoistansa tekivät he tiheitä ja kavaloita päällekkarkauksia vihollisiansa vastaan. Kun ei sekään auttanut, muuttivat he taas yht'äkkiä lippunsa ja kirjoittivat siihen: „Eespäin, eespäin jalo, hävitetty sotalippumme“, ja ryntäsivät taas esille. Niinkuin näkyy, oli tuo sotulipun kirjoitus heidän itsensä ilmoittama tappion tunnustus, mutta samassa myös epätoivoinen, vimmattu, uhkaava kehoitus uuteen rynnäkköön, semmoiseen rynnäkköön, jossa ei enään taistella olemisensa, vaan henkensä puolesta. — Niin epämukavat, epäselvät ja epäkansalliset olivat suomalaisen kansallisuuden

vastustajain sotalipun tunnussanat ja yhä huonommaksi kävi heidän asiansa.

Suomalaisen kansallisuuden puolesta taistelevien sotalipussa oli tunnussanoina: „Valoa kansalle, oikeuksia kansalle, tasa-arvoa kansalle“. Ei heidän tarvinnut koskaan muuttaa niitä tunnussanoja; sillä ne olivat perustetut vanhalle kansallis-perustukselle. Tätä lippuansa seurasivat, sen suojassa taistelivat he. — Jos heidän vastustajansa pitivät mitä keinoa, jos he muuttivat sotalippunsa minkä-näköiseksi tahansa, niin käänsivät ja pitivät kansallistaistelijat vaan aina samaa lippuansa heille nähtävinä, jota vastustajansa eivät voineet katsoa kauhistumatta.

Sen näkivät, sen havaitsivat ja tunsivat Loistolaiset ja silloin tunsivat he sydämessään toivon ilon, ja silloin sulsi heidän sisällinen tunteensa yhteen kauniin ulkonaisen näköalan kanssa. Silloin, silloin tunsivat he, että:

„Täss' olla meidän mieluist' on
Ja kaikki suotuisaa;
Vaikk' onni mikä tulkohon,
Meill' isänmaa on verraton.
Mit' oisi maassa armaampaa
Mit' oisi kalleimpaa?“

„Ja tässä, täss' on tämä maa,
Sen näkee silmämme;
Me kättä voimme ojentaa
Ja vettä, rantaa osoittaa,
Ja sanoa: kas tuoss' on se,
Maa armas isäimme!“

Eikö tässä ole ajallista autuutta kuolevaiselle, vai kuinka? Jä tätä autuutta saapi jokainen kansalainen nauttia, joka vaan tämän isänmaan rakkauden on käsittänyt tosi-kansallisuudelta kannalta; häneltä ei puutu uskoa ja toivoa isänmaansa tulevaisuudesta ja sen kansallistaistelun voitosta, sentähden tekee hän ilolla työtä sen toteutumiseksi — ilolla eikä saarella sekoitetulla mielen katkeruudella.

Eipä ole mitään enään kerrottavaa „torpan pojastakaan,“

sillä hän on nyt jo itsenäinen, vapaasti toimiva kansalainen, joka itsekin parast'aikaa taistelee joka tarjoutuvassa tilaisuudessa kansallis-aatteiden toteutumisen eduksi, joka rakastettuna ja lukuisan perheensä keskellä ilolla täyttää niitä elämän kalliita velvollisuuksia, joita Jumala on hänelle määrännyt, joka luottamusta saaneena on pitäjäänsä ja kansansa kunnia, jonkatähden he rakastavat häntä ja hän sitäkin enemmän heitä, ja hän on niin kansalle kuin yksityisillekin apuna hyvissä neuvoissa perustettujen tietojensa nojalla. Jätämme hänet taistelemaan kunniakasta ja voitollista kansallis-taisteloaan.

Kun vielä mainitsen, että eno Kasperin sydämeltä putoasi raskas taakka hänen isänsä kuolinhetkenä ja tuo kuorman putoaminen kirkasti hänen ennen niin pimeän ja synkän elämänsä ja että eno Kasper sai vielä pienen perillisenki josta hän oli suuresti iloissaan ja josta hän jo ristiäisissä oli sanonut, ett'ei hän suinkaan poikaansa pane maailman rannan kouluun, jossa hän itse oli ollut, ja että hän pani pojalleen nimeksi: „Iisak“, muistoksi vuorostaan kelpo langolleen, — ja kun vielä mainitsen, että eno Kasper voitti ajan pitkään parannetulla elämällään kaikkien ihmisien suosion, niin kertomukseni „torpan pojasta“ on loppunut.

Yht' aikaa Torpan pojan kanssa on minun kustannuksellani ilmestynyt:

URTOVARKAUS.

NÄYTELMÄ WIIDESSÄ KUVAUKSESSA.

Kirjoittanut

MINNA CANTH.

Kirja on painettu hienolle paperille ja sen hinta on 1:25 p:ää.

Ne tilaukset, jotka minulle suoraan tulevat ja joita kirjan hinta seuraa, toimitan eri lähetysmaksutta. Jos 7 kpl. ostetaan, annetaan 8:s ilmaiseksi.

Porvoossa huhtikuussa 1883.

Werner Söderström.

Hinta: 2 m. 25 p:ää.